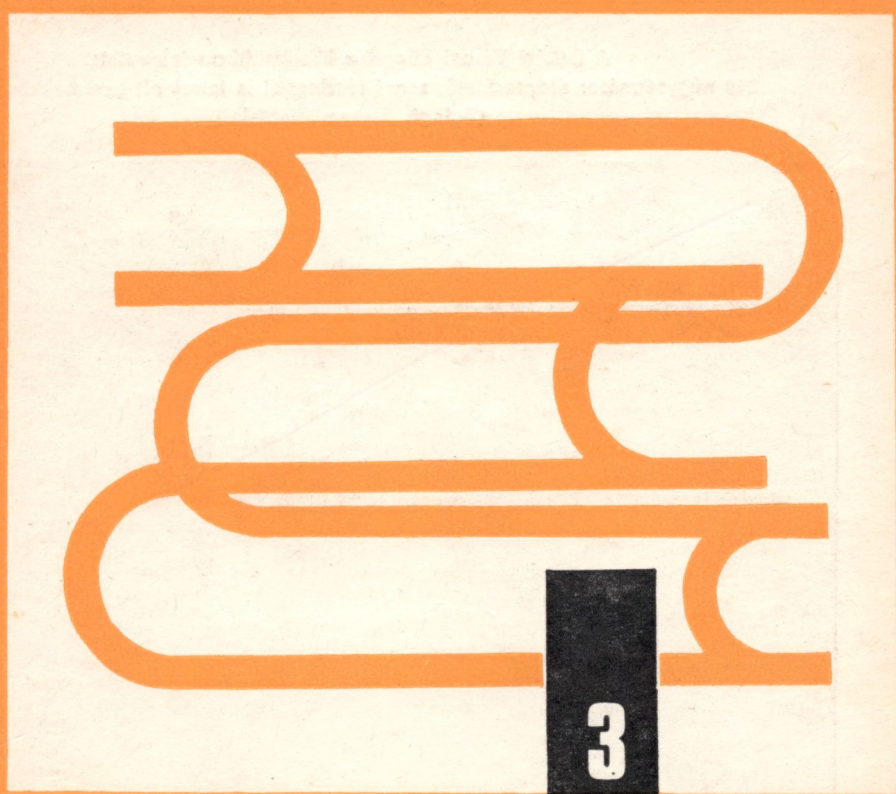

P 400 (2)

KÖNYVTÁROS

3

1982

**A Békési Városi Könyvtár közelmúltban felavatott
240 négyzetméter alapterületű, zenei részleggel is felszerelt gyermekkönyvtára
(Balogh Ferenc felvételei)**

TARTALOM

VÉLEMÉNYEM SZERINT (<i>Katsányi Sándor</i>)	123
CHOLNOKY GYÓZÓ: A könyvtárközi kölcsönzés új rendje	124
BERECZKY LÁSZLÓ: A könyvterjesztés és a könyvtárellátás tervei. Beszélgetés DRUCKER TIBORral, a Könyvértékesítő Vállalat igazgatójával	126
PÁL TIBORNÉ: Utószó a kecskeméti bibliográfiai tanácskozáshoz (<i>Műhelykérdések</i>)	132
Kitüntetések	134
FÓRUM	
SZENTE FERENC: Gyógyítás ráolvasással. Meditáció a módszertani munkáról <i>Sorsok és pályák.</i> PÁLDY RÓBERT: A könyvtáraknak is van egyéniségük — a veszpréminek bizonyosan. Beszélgetés DR. KISS GYÖRGYNÉ gyermekkönyv- tárossal	135
141	141
KÖNYVTÁRI ÉLET	
Anyagbeszerzés vagy tervszerű állománygyarapítás? (<i>Szücs Sarolta</i>)	147
VISSZHANG	
A Békés megyei Könyvtár kiadói tevékenysége (<i>Csobai László</i>)	148
Hírek	149
LÁTÓKÖR	
SÁRDY PÉTER: Angol—magyar könyvtárügyi tanácskozás	150
SIMAY NORBERT: Bemutatjuk a Posta Központi Szakkönyvtárat	153
Pótlások a lexikonokhoz az 1981. évről (<i>Összeállította: Gyuris György</i>)	157
DR. SIPOS CSABA: „Kultúrpalotát Kaposvárnak!” Egy meg nem valósult terv a somogyi megyeszékhely múltjából (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	161
<i>Könyvtárosok és bibliográfusok: SZILY KÁLMÁN 1838—1924 (Vétesy Miklós)</i>	164
A <i>Könyvtáros</i> kislexikona: Innováció (<i>Györe Pál</i>)	166
Újból a szabadságról (Kérdezz — felelek)	168
A <i>Könyvtáros</i> galériája: REICH KÁROLY (<i>Kéki Béla</i>)	169
KÖNYVEKRŐL	
BRAUN TIBOR—BUJDOSÓ ERNŐ—RUFF IMRE: A tudomány mint a mérés tárgya (<i>Szabó Sándor</i>)	170
KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM	
Két új oktatási segédkönyv (<i>Dr. Hajdú Géza</i>)	171
BIBLIOGRAFIÁK	
LADÁNYI ANDOR—VÉGH FERENC: Magyar felsőoktatás-történeti iro- dalom 1945—1979. (<i>Pálvölgyi Endre</i>)	173
Magyar könyvészet 1921—1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szako- sitott jegyzéke VI. Nyelvészet — irodalom (<i>Galambos Ferenc</i>)	175
Demográfia. Népeségtudományi folyóirat. Repertórium 1958—1980 (<i>Szinainé László Zsuzsa</i>)	176
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	177
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	181

A SZOT elnökség 1980. szeptember 29-i határozata; A SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztályának irányelvei I—XVI

A lapunk e számában közzölt illusztrációk Reich Károly alkotásai

Из содержания

Качани Шандор: Проблемы равновесия в количественном и качественном развитии венгерского библиотечного образования (123);

Чолнок Дьёз: Новое юридическое правило о межбиблиотечном абонементе в Венгрии (124);

Берецки Ласло: Разговор с директором книготоргового предприятия о проблемах и планах книгораспространения и снабжения библиотек (126);

Пал Тиборнэ: Что делать с каталогами в связи с введением нового стандарта библиографического описания? (Работа в мастерской) (132);

Сенте Ференц: Мысли о методической работе массовых библиотек в связи со спором, проводимым в 1980—81 гг. в Журнале *Könyvtáros* (135);

Шарди Петер: Англо-венгерский библиотечный симпозиум по библиотечному делу в Лондоне (150);

Шимаи Норберт: Представляем центральную специальную библиотеку венгерской почты (153);

Дьёре Пал: Что такое инновация? (Малая энциклопедия Журнала *Könyvtáros*) (166).

From the contents

Sándor Katsányi: Problems of library education in Hungary: balance between quantitative and qualitative development (123);

Gyözö Cholnoky: New legal framework of interlibrary loans in Hungary (124);

László Bereczky: Worries and plans of the book trade and the supply of libraries. Interview with the director of the Book-selling Company (126);

Mrs. Tibor Pál: What to do with our catalogues after the introduction of the new ISBD? (Workshop problems) (132);

Ferenc Sente: Some thoughts about methodological work in public libraries. Comments on the dispute in the 1980/81 volumes of the *Könyvtáros* (135);

Péter Sárdy: English—Hungarian library seminar in London (150);

Norbert Simay: The Central Library of the Hungarian Post Office (153);

Pál Györe: What is innovation? (Little encyclopaedia of the *Könyvtáros*) (166).

Aus dem Inhalt

Sándor Katsányi: Gleichgewichtsprobleme in der quantitativen und qualitativen Entwicklung der ungarischen Bibliothekarsusbildung (123);

Gyözö Cholnoky: Die neue Rechtsregelung in Ungarn der Leihverkehr zwischen Bibliotheken (124);

László Bereczky: Gespräch mit dem Direktor der Buchverwertungsunternehmung über die Sorgen und Pläne des Buchvertriebes und der Bibliotheksbesorgung (126);

Frau T. Pál: Aufgaben in den Katalogen im Zusammenhang mit der Einföhrung der neuen Norm der alphabetischen Katalogisierung (Werkstattspragen) (132);

Ferenc Sente: Gedanken über die methodologische Arbeit der allgemeinbildenden Bibliotheken in Verbindung mit der in der Zeitschrift „*Könyvtáros*“ in 1980—81 stattgefundenen Diskussion (135);

Péter Sárdy: Englisch—ungarisches Symposium in London über das Bibliothekswesen (150);

Norbert Simay: Wir präsentieren die zentrale Fachbibliothek der Ungarischen Post (153);

Pál Györe: Was ist die Innovation? (Kleinklexikon der Zeitschrift *Könyvtáros*) (166).

Cikkeink szerzői

Bereczky László, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Cholnoky Gyözö*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának főelőadója; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Györe Pál*, a KG-INFORMATIK ny. szaktanácsadója; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár osztályvezetője; *Dr. Hajdú Géza*, a szegedi Somogyi Könyvtár osztályvezetője; *Kéki Béla*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának ny. igazgatóhelyettese; *Pál Tiborné*, az OSZK KMK munkatársa; *Páldy Róbert*, a *Könyvtáros* ny. felelős szerkesztője; *Pálvölgyi Endre*, a *Könyvtáros* munkatársa; *Sárdy Péter*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának helyettes vezetője; *Simay Norbert*, a *Könyvtáros* olvasószerkesztője; *Dr. Sipos Csaba*, a Kaposvári Megyei Könyvtár munkatársa; *Szabó Sándor*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének adjunktusa; *Sente Ferenc*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Szinainé László Zsuzsa*, az OSZK KMK munkatársa; *Vértessy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.

Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: **Síklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 82.7786. Budapest, 1982.

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Terjeszti a **Magyar Posta**. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivatalkónál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS
A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Véleményem szerint

KATSÁNYI SÁNDOR
az Országos
Széchényi Könyvtár,
Könyvtárudományi
és Módszertani
Központ osztályvezetője

könyvtárosképzésünk hajója Scylla és Charybdis között halad. Az egyik szíren a minőség, a másik a mennyiségi fejlesztés ígéretével csábít. Pontosabban: minőséggel, lemondva az általános hozzáférhetőségről és a mennyiségi gondok megoldásáról; illetve mennyiséggel, lemondva a minőség követelményéről.

A hetvenes évek első felében hajónk, azaz könyvtárosképzésünk teljes szélsőben vesztegelt, egyaránt távol a minőség és az általános hozzáférés mennyiségi csúcsaitól. Az utóbbi hiánya volt fenyegetőbb, a hajó orra tehát a mennyiségi fejlesztést kínáló Charybdis felé fordult. Meg is lett az eredménye. Az elmúlt öt évben minden eddigit fölülmúló mennyiségi változások történtek, az egy évtizedig mozdulatlan képzettségi arányok pedig alapjaikban megváltoztak. A tanácsai könyvtárakban például öt év alatt a felsőfokú végzettségű (többségükben főiskolai diplomás) könyvtárosok száma a két és felszeresére szökkent (14-ről 34 százalékra); a középfokú végzettségűeké felére lappadt (39-ről 20 százalékra); a képzetlenek aránya pedig, amely hosszú éveken át 50 százalék körül ingadozott, lesüllyedt 35 százalékra. Új kategóriaként a könyvtárakban megjelentek a könyvtárkezelők. Papírforma szerint tehát a magyar könyvtárosság átalakult.

A változásokat két új képzési tömegforma bevezetése eredményezte: a lehetőség a középfokon végzettek számára főiskolai államvizsga letételére és a könyvtárkezelői tanfolyamok. Mindkettő alapvető megalkuvást rejtett magában: az államvizsga visszalépés volt a kétszakosság követelményétől, a könyvtárkezelői tanfolyam pedig a korábbi középfok szintjéhez képest visszalépés. Mi is történt? Mennyiségi hátrányaink ledolgozása érdekében kénytelenek voltunk minőségi engedményeket tenni. Az adott helyzetben ez talán szükséges, helyes kompromisszum volt, tény azonban, hogy hajónk farral fordult a minőség felé.

Annak idején nem egészen így terveztük. Egy évtizede még úgy véltük, hogy a megszűnő „középfok” helyébe részben a magasabb főiskolai, részben a szerényebb könyvtárkezelői forma lép. Csakhogy a főiskolai képzés fejlesztésének akkori ígéreteiből édeskevés valósult meg, az egyetemen képzettek száma csökkent, ugyanakkor a könyvtárkezelői képzés számai hovatovább csillagászati méreteket öltenek. 1981-ben 11 tanfolyamon csaknem 500-an vizsgáztak, e pillanatban 14 tanfolyamon 620-an tanulnak, a gimnáziumokban pedig 310-en. Örvendetes, hogy a könyvtárkezelői munkakörben dolgozók meg tudják szerezni a munkájuknak megfelelő képzettséget, de aggasztó, hogy e tanfolyamok a felsőoktatás pótszereivé is váltak: a főiskola helyett ide özönlének be a képesítés nélküli módszertanosok, iskolai könyvtárosok, községi könyvtárak és üzemi szakkönyvtárak vezetői. Könnyű kiszámítani, hogy így haladva képzettségi arányaink hogyan fognak néhány év múlva deformálódni.

Mit tegyünk? A mostani irányba haladva hajónk megfeneklik. Fordítsuk tehát a kormánykereket a minőség felé! És markoljuk meg jól az evezőket is: ez a program mindenkitől erőfeszítést követel. A jövőben a könyvtárosi (és nem könyvtárkezelői!) munkakörben dolgozó szakképzetlenek törekedjenek a főiskolai felvételt; az államvizsgát tett egyszakosok pedig egy másik szak diplomájának megszerzésére. A vezetők rátermett diplomások megnyerésén fáradozzanak. (Egy riasztó példa: X megye harmadszor indít kezelői tanfolyamot, de öt éve egyetlen végzést sem kért a főiskoláktól.) A legnagyobb feladat a könyvtárügy egészére és a közoktatásra vár. Eddig is történtek e részről erőfeszítések a minőség érdekében, de ne áltassuk magunkat: ha továbbra is holtpontra marad a főiskolai fejlesztés ügye a főváros és a szakkönyvtárak ellátása terén, akkor néhány év múlva visszaáll a „középfok” korszakának könyvtári munkaerőszerkezete, csak éppen a korábrinál alacsonyabb szinten. Megérhetjük, hogy a mi dolgozóink rendelkeznek majd a könyvtári glóbuszon a legtöbb papírral és a legkevesebb tanulmányi évvel.

Navigare necesse est. Hajózni szükséges. Zátonyra futni nem.

A könyvtárközi kölcsönzés új rendje

A könyvtárközi kölcsönzés a könyvtárügynek már régóta felfrissítő szabályozásra érett területe. A 19/1981. (XII. 8.) MM számú rendelet (Művelődési Közlöny 1981/24. sz.) kiadásával történt meg a szolgáltatás megújított jogi kereteinek rögzítése. A rendelet kiadását az tette elodázhatatlanná, hogy megváltoztak azok a könyvtárügyi egészét érintő körülmények és szabályozók, amelyek a könyvtárközi kölcsönzés működésére is hatnak. Ilyen például a másolatkészítésnek vagy a nem hagyományos (nem könyv vagy időszaki kiadvány) dokumentumtípusoknak könyvtári térhódítása, a könyvtárközi kapcsolatok ésszerűsödése a hálózati keretek áttörésével, illetve a másik oldalon az utóbbi öt-hat évben megjelent fontos könyvtárügyi jogszabályok: az 1976-os törvényerejű rendelet és a végrehajtásáról intézkedő minisztertanácsi rendelet, az 5/1978. KM számú rendelet a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről, s végül, de nem utolsósorban a kötelezpéldányok elosztásáról szóló 5/1977. KM számú rendelet. Érvényesült a könyvtárközi kölcsönzés korszerűsítésének szándéka is, amely olyan rendelkezésekben fogalmazódott meg a jogszabályban, mint a szolgáltatási etika kötelezettségként való deklarálása, a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési forgalomban való önálló részvétel kiterjesztése stb.

Miképpen valósította meg mindezt az új rendelet?

A könyvtárközi kölcsönzés is állampolgári jog

Mindenekelőtt a jogszabály magasabb szintű, mint az 1963. évi utasítás volt. Összhangban az 1976. évi törvényerejű rendelettel, amely *állampolgári jogként* deklarálja a könyvtárhasználatot általában, a most megjelent rendelet a könyvtárközi kölcsönzés igénybevitelével kapcsolatban teszi ezt. *Általános rendelkezésként* fogalmazza meg az *együttműködés* kötelezettségét a könyvtárközi kölcsönzés területén. Mivel a könyvtárközi kölcsönzés a könyvtári szolgáltatások, sőt a központi szolgáltatások egyik legfontosabb válfaja is, s mivel a szakirodalmi tájékoztatás területén eredményesen együttműködni csak konkrét szolgáltatások keretében lehet, a rendelkezés utal arra, hogy a könyvtárközi kölcsönzés *segítse elő* a maga sajátos eszközeivel a magyar könyvtárak *rendszerre szerveződését*.

A rendelet — szintén az *Általános rendelkezések* keretében — az eredeti példányok kölcsönzésével egyenrangúnak minősíti a *másolat-szolgáltatást*, mint olyan technikai megoldást, amely egyazon dokumentum használatát egyidejűleg több olvasó számára teszi lehetővé. A korábban hatályos utasítással ellentétben a rendelet *nem tiltja az egy helységeen belüli könyvtárközi kölcsönzést*. Kétségtelenül vannak a tilalomnak és a tilalom feloldásának is ésszerű indokai, amint az a rendelet tervezetere adott szakértői véleményekből is kiderült. A legfontosabb elv, a könyvtárhasználat demokratizmusa azonban mindenképpen a feloldás mellett szól. (Szinte már groteszk példa az egy településen belüli kölcsönzési tilalom kényszerű áthidalására: az egyik budapesti nagykönyvtárunk igazgatója a kézbesítőt beiratta több fővárosi könyvtárba, hogy az általa rendszeresen kölcsönzött könyvek eljuthassanak a könyvtár „valódi” olvasóihoz.)

A könyvtárközi kölcsönzés lebonyolításának rendje elsősorban a *kötelezpéldányok elosztásának 1977. évi rendelkezéseit* tükrözi: a teljesítés kötelezettségét az 1978 után kiadott könyvek és folyóiratok esetében mindenekelőtt az új elosztási rend szerint kötelezpéldányban részesülő könyvtárakra rója, bevonva a munkába az országos feladatkörű szakkönyvtárakat is, részint azért, mert egy részük kap kötelezpéldányt, részint pedig, mivel szakirodalmi kiadványok esetében illetékességük nem vitatható.

A rendelet kötelezettségként írja elő a külföldi (és az 1952 előtti magyar) könyvek és időszaki kiadványok esetében az *előzetes lelőhely-megállapítást* a szolgáltatás gyorsítása érdekében.

Merőben új rendelkezés került a jogszabályba a *nem könyv vagy időszaki kiadvány jellegű könyvtári dokumentumok* lelőhelyének megállapításáról és rendelkezésre bocsátásáról. E kiadványfajták képviselője a könyvtárak állományában s főképp

a róluk tájékoztató apparátusok (ha vannak egyáltalán ilyenek) színvonala igen eltérő, de mivel célszerű lenne ezeket középtávon megközelítőleg azonos színvonalra fejleszteni, a rendelet szövegébe — a fejlesztés felelősének megjelölésére — csak az „országos feladatkörű szakkönyvtár” kifejezés kerülhetett. (Ugyanígy, általános megfogalmazással kerültek a rendeletbe a regionális és szakterületi lelőhelyjegyzékek, központi katalógusok használatára vonatkozó előírások, alapozva az ígért helyi vagy szakközponti kezdeményezésekre.)

A hatályon kívül helyezett utasítással szemben a rendelet *határidőket* ír elő a lelőhely-megállapításra (1 nap), a kölcsönzési kérelem teljesítésére (3 nap, indokolt esetben 5 nap), illetve a másolatszolgáltatásra (8 nap).

A „zárt” könyvtári anyag forgalmazásáról — összhangban a múlt évben kiadott művelődési miniszteri utasítással — külön intézkedik a rendelet.

A szolgáltatási fegyelem megszilárdításának szándéka mellett a jogszabályalkotók nem feledkeztek meg a könyvtárak — az elsősorban érdekelt nagykönyvtárak — *állományának jogos védelméről* sem. Ezért a rendeletben nemcsak bizonyos dokumentumtípusok (-fajták) eredeti példányainak a szolgáltatási kötelezettség alóli mentesítését fogalmazták meg, hanem — új rendelkezésként — azt is, hogy a másolási kérelem teljesítése megtagadható a károsodásnak kitett archív könyvtári anyagok esetében, továbbá a kölcsönző könyvtárnak esetenként joga van arra, hogy megszabja a dokumentumok használatának feltételeit.

A jövőre is gondolva

Az *Országos Széchényi Könyvtár* továbbra is a könyvtárközi kölcsönzés országos központja, sőt a rendelet felügyeleti joggal is felruházta.

A rendelet törvényessé teszi azt a már korábban kialakult, az ésszerűség megkövetelte gyakorlatot, hogy a nagykönyvtárak egy része a külföldi intézményekkel önállóan folytat könyvtárközi kölcsönzési tevékenységet, sőt, az ilyenre jogosultak körét sem tekinti lezártnak.

A jogi szabályozás hatálya a *közkönyvtárakra* terjed ki. Tekintettel azonban az országos kutatási, művelődési és tudományos érdekekre, a *Záró rendelkezések* lehetőségét adnak az egyéb, jogi személyek által fenntartott könyvtárak — kölcsönösségi alapokon álló — csatlakozására is.

A rendelet szellemének értelmezéséhez végezetül egy megjegyzés kívánkozik. Minden jogszabály a kibocsátó szándékát tükrözi, amely azonban *nem független a körülmények által meghatározott lehetőségektől*. Ez a kompromisszum érvényesült lényegében a szolgáltatással kapcsolatos *korlátozások* megfogalmazásakor.

A jelenre vonatkozó szándékok és lehetőségek jogszabályi megfogalmazása mellett a rendeletnek jeleznie kellett a *jövőben* várható fejleményeket. E kettősség feloldása általános megfogalmazások bevezetésével történt. Így került a rendeletbe az említett „országos feladatkörű szakkönyvtár” megnevezés, a lelőhely-megállapító eszközök talán egy kissé szűkszavú meghatározása, több lehetőség felvázolása a kériólapok címzettjeire stb. A rendelet műfajától egyébként is idegen részletezés ezen a területen az Országos Széchényi Könyvtár által kiadandó módszertani útmutató feladata lesz. Mivel a jogszabály nem is rendelkezhetett egyértelműen minden lényeges, a könyvtárközi kölcsönzést érintő kérdésben, hiszen a könyvtári jogszabályok megújításának nem lezárása, hanem közbülső láncszeme (gondoljunk az árszabályozásra, a KC-bejelentés és a kötelepéldányok dokumentumtípusok szerinti beszolgáltatási kötelezettségének kiterjesztésére stb.), a folyamatos módszertani gondozás tekintetében az OSZK-ra a jövőben is igen felelősségteljes feladat hárul.

Cholnoky Győző

A KÖNYVTÁROS egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiaó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők

A könyvterjesztés és a könyvtárellátás tervei

Beszélgetés Drucker Tiborral, a Könyvértékesítő Vállalat igazgatójával

Drucker Tibor legutóbb 1978 októberében ismertette a Könyvtárellátó jövőjét, terveit a *Könyvtáros* hasábjain. Ha most visszatekintünk az azóta eltelt bő három esztendőre, meg kell állapítanunk, hogy néhány vonatkozásban, mint például az *Új Könyvek* átfutási idejének csökkentésében, a hangzó dokumentumok terjesztésében — mégpedig könyvtárilag feldolgozva! — sikerült előrelépni, számos más probléma azonban (számítógépesítés, előrendelés, a könyvtárellátás „infrastruktúrájának” nagyarányú fejlesztése stb.) máig sem oldódott meg. Közben számos új, a cikkben nem említett, „menet közbeni” feladattal is meg kellett birkóznia a Könyvtárellátónak. (Ilyen például az új bibliográfiai leírás szabványának bevezetése a központi feldolgozásban.) Mindebből következik, hogy a jelen sok olyan kérdést vet fel a könyvtárellátás sajátos problémáin túl is, amelyre a könyvtárosok jogosan várnak választ az illetékesektől.

Drucker Tibor jó néhány éve tevékenykedik a könyvszakmában. Előbb a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének főtitkáráként, majd a Könyvértékesítő Vállalat igazgatójaként olyan posztokat töltött, illetve tölt be, ahol összesűrűsödött problémák vártak döntéshozatalra, megoldásra. Éppen ezért talán a legilletékesebbtől kérdezhetjük: Hogyan is áll napjainkban a magyar könyvszakma ügye? Mi az oka annak, hogy egyre több fórumon, egyre nyíltabban kerül szóba, hogy valami baj van, hogy a szakma munkásainak rossz a közérzetük?

— Nem magyar sajátosság a könyvszakma problémáiról beszélni. Ha az ember a kezébe veszi az angol, a német vagy az amerikai szakmai folyóiratokat, mindenütt a könyvkultúrával, olvasáskultúrával, a könyvkiadással és a -kereskedelemmel kapcsolatos gondok, megoldatlan kérdések egész tömegével találkozunk. Ezek elsősorban abból adódnak, hogy a fenyegető világméretű gazdasági válság, de a tudományos-technikai forradalom eredményei és árnyoldalai is óhatatlanul kihatnak a könyvkultúrára és a könyvszakmára.

A magyar könyvszakmában szintén bőven akadnak megoldásra váró feladatok. Még címszavakban is sok volna felsorolni a rohamos fejlődés során létrejött ellentmondásokat, amelyek feloldása a 80-as évek feladata lesz. Ezek közé tartozik a könyvkiadás és -kereskedelem jobb összhangjának megteremtése éppúgy, mint a kiadás és a nyomdaipar mainál hatékonyabb, közös érdekeltségi rendszerének kialakítása, magyarán a kölcsönös kiszolgáltatottság megszüntetése.

A viták során néha elfeledkezünk arról, hogy az olvasás közügy. Az olvasni vágyó emberek közös érdeke kell hogy összefűzzön írókat, szerkesztőket, kiadókat, nyomdákat, illetve a terjesztés hálózatait, a kereskedelmet és a könyvtárakat.

Az olvasó jobb példányszám-megállapításokat vagy, ami ezzel egyenértékű, a

hiánykönyvek gyors utánnyomását várja; a beharangzott mű pontos megjelenését, mégpedig hibátlan technikai kivitelben. Elvárja, hogy a voltaire-i gondolat, miszerint az az igazi könyv, amelyet az olvasó maga egészíthet ki, ne üresen hagyott oldalakat jelentsen a könyvben. Hogy a honi piac ne élvezzen előnyt az exportmegrendelések teljesítéséhez képest, de ne is szoruljon hátrányos helyzetbe, mint ma. Oldjuk meg végre közös erővel, hogy az alapirodalom, az úgynevezett *standard* művek kaphatók legyenek, a kiadó pontosan tudjon kalkulálni a nyomdai költségekkel, és a nyomda idejében kapja meg a kéziratot és a korrektúrákat!

— *Tehát mégis van abban valami, hogy a Gutenberg-galakszisban napjainkban elháríthatatlan katalizmák történnek?*

— Nekem az a benyomásom, hogy a Gutenberg-galakszisznak koránt sincs vége. Minden statisztikai adat, könyvvel kapcsolatos kimutatás egyértelműen arról tanúskodik, hogy a könyvkultúra világszerte és nálunk is rohamosan fejlődik, hogy az elmúlt években tovább növekedett a kiadott művek száma és példányszáma. Másrészt viszont igaz, hogy számos új gond is jelentkezett. Az elmúlt tíz év alatt Magyarországon körülbelül duolajára növekedett a kiadott művek száma, több mint két és félszere-

sére nőtt a példányszám. Ha forintra számítjuk át az adatokat, az derül ki, hogy míg 1972-ben „csak” 1 milliárd 200 millió forint értékű könyv fogyott el az országban, a múlt esztendőben már megközelítette a 3 milliárdot a könyvre fordított összeg. Mélyebbre hatolva a könyvvvel kapcsolatos gondok sűrűjébe, már nem ilyen rózsaszínű a kép. A gondok egy része abból adódik, hogy eddig túlságosan a számok bűvöletében éltünk, és kevesebb energiát fordítottunk a mélyebb, hatékonyabb elemzésre. Ez vonatkozik a könyvkiadás adataira, de a könyvkereskedelem és a könyvtári ellátás gondjaira is. Nem szeretnék ennek a beszélgetésnek a kapcsán az olvasás-szociológia felségvizeire tévedni, de azt hiszem, hogy igazak az eddigi vizsgálatok eredményei, amelyek szerint a rohamosan fejlődő magyar könyvkultúra sikereket ért el ugyan, hiszen a magyar könyvkiadás által előállított könyvek elfogytak, viszont — bármilyen furcsa ellentmondásnak tűnik is — az elmúlt években csökkent Magyarországon az olvasásra fordított idő. A dolgokat még bonyolultabb teszi, hogy a kiadott könyvek felét a lakosságnak körülbelül 10. a másik felét pedig 40 százaléka vásárolja meg. Tehát a lakosság fele egyáltalán nem vásárol könyvet hazánkban, és több-kevesebb eltéréssel ugyanezek a számok érvényesek a könyvtári olvasásra is. Mindez jól jellemzi az olvasási viszonyokat. Még mindig elég jelentékeny azoknak a száma is, akik nem végeztek el a 8 osztályos általános iskolát sem, tehát tömegméretekben újratermelődik az olvasási készség minimumával rendelkező fiatalok tábora. Bőségesen van feladata az óvodának, az általános iskolának, a könyvtári hálózatoknak, a könyvkereskedőknek, az olvasómozgalmak szervezőinek, mindenkinek, akinek köze van a könyvhöz, az olvasáshoz. Ezek az adatok nincsenek ellentétben azokkal a kedvező mutatókkal, amelyekkel büszkélkedhetünk, és amelyek kiállítják a nemzetközi összehasonlítás próbáját, de ha arra is figyelünk, hol szeretnénk tartani az 1980-as években egy szocializmust építő országban a művelődés állapotát még hosszú ideig alapvetően meghatározó könyvkultúra, olvasási kultúra terén, akkor bizony még nagyon sok a tennivaló.

— Szeretnék kitérni arra a kérdésre, amelyet az utóbbi hónapokban többen is vitattak: *áru-e a kultúra (könyv) vagy sem? Meddig tartható az ellentmondás a kötött áru könyv és a szabadárú nuomdai munka között? Mikor lesz minden könyvből éppen elegendő számú: tehát összesen 250 példány* A rizskombáj-

nok adapterének kenési fogásai címűből a mostani 2500 helyett, s gyors utánpótlásuk segítségével 160 000 az 50 000 példányban kiadott Moldovából?

— Régi — és azt hiszem, hogy még hosszú ideig megmaradó — vitatéma ez az áru—kultúra, kultúra—áru fogalomkör. Sajátos a könyv helyzete, hiszen a kultúrának olyan hordozója, amely megjelenési formájában áru jelleggel hordoz magában: előállítására anyag kell; ezt az anyagot emberek dolgozzák föl, akik ráadásul nem társadalmi munkában végzik ezt a tevékenységet, tehát a könyvnek ára is van. A könyv még hosszú ideig az emberi kultúra kincseinek legfontosabb hordozója marad, de ha csak elvont kultúrafogalomnak minősítjük a könyvet, ez nagyon sajátos visszahatást szülhet. Olyant, ami be is következett nálunk Magyarországon. Annyira nem tekintettük „árúnak” a könyvet, hogy hosszú időn keresztül elfeledkeztünk róla: évente 30—40 ezer tonnányi „kultúra” készül el, amelyet valahol raktározni kell, aztám fel kell dolgozni, nyilvántartását meg kell szervezni, el kell szállítani a boltba, a boltokban megfelelő eladóteret és raktárteret kell teremteni számára, s olyan gárdát kell körülötte kialakítani és állandósítani, amelyik képes ezt „kulturált” módon közreadni. Miközben nemzetközileg elismert színvonalra emelkedett a könyvkiadás, s magas szintre jutott a magyar társadalom könyv iránti igénye is, a közbülső infrastruktúra (amely eljuttatja a könyvet olvasójához) elmaradottá vált.

— Azt hiszem, nem titok, ezért megkérdezem: *valóiban miben áll majd a könyvszakmának, azon belül is leginkább a könyvterjesztésnek az átszervezése? Az imént említett ellentmondás feloldása miként képzelhető el?*

— Kedvenc íróm, Tucholsky *Tanácsaim egy rossz szónoknak* című munkájában utalt arra, hogy „kezd a rómaiaknál!” Én is erre vagyok kárhozhatóva. 1972-vel kell kezdeni a mai magyar korszak felvázolását. 1971-ben párthatározat született arról, hogy át kell szervezni a magyar könyvszakmát, a könyvkereskedelmet, könyvterjesztést, mégpedig főként a könyvterjesztés bizonyos feloldulása miatt. A Magyarországon eladott könyvek kétharmada a kétmillió fővárosra jutott, s a teljes forgalomnak csak egyharmada a 8 millió vidékre. Nem volt megfelelő a falu, a parasztság és a kis-települések könyvellátása, de nem volt jó a munkásosztály ellátása sem. Ezért 1972-ben létrehoztak egy új könyvkereskedelmi hálózatot, amelyben az *Állami Könyvterjesztő Vállalat* látta el a buda-

pesti, a *Művelt Nép* a vidéki könyvterjesztést. A *Könyvértékesítő Vállalat* nagykereskedelmi funkciója mellett a falvak ellátását és a *könyvtárellátást* kapta feladatául. Negyedik könyvkereskedelmi vállalatunkként a *Kultúra* tevékenykedett. Az új szervezet működése során néhány év alatt az ellenkezőjére fordult a könyvterjesztés aránya az országban: ma már a teljes könyvforgalom kétharmada vidékre jut, egyharmada Budapestre, miközben a budapesti forgalom is gyors ütemben növekedett. Az akkori párttárszatot a könyvkereskedelmi hálózat becsülettel teljesítette. Az elmúlt időszak azonban újabb ellentmondásokat szült. Így például — ahogyan divatos kifejezéssel mondani szoktuk — nem volt „rétegre orientált” a kereskedelmi munka. Az új magyar gazdálkodási körülmények nagyobb vállalkozási lehetőségeket, új szervezeti formákat kínálnak. A Művelődési Minisztérium Kiadói Főigazgatósága 1981 őszén úgy döntött, hogy a területen működő mindhárom vállalatnak megadja az elkövetkező időszakban a teljes, a komplex kereskedelem lehetőségét: úgynevezett *demigrosz* vállalatokká alakulnak át. Magyarán: mindegyik vállalat ellátja a saját nagykereskedelmi funkcióját is. Közvetlenül rendel meg és vásárolja a könyveket a kiadóktól, raktározza, s kiszállítja bolthálózatába. Ebben az új szerkezetben a *Könyvértékesítő Vállalat* megszabadul majd a többi vállalat számára végzett nagykereskedelmi tevékenységtől, nem végez részükre raktározást és szállítást. Minden erejét alapvető gazdálkodási és művelődéspolitikai feladatainak szentelheti. Azokat a tennivalókat végzi, amelyek alapító levelében szerepelnek: a teljes könyvtári ellátást, a szövetkezeti boltok révén a falu és a kistelepülések ellátását, a tankönyvek terjesztését és a Magyarországra behozott könyvek feldolgozását. Olyan lehetőségei is lesznek a vállalatnak, mint az önálló boltalapítás Budapesten, tehát egészséges verseny alakulhat ki az Állami Könyvterjesztő Vállalattal. S amint erre anyagi feltételeink lehetőséget adnak, a *Könyvértékesítő Vállalat*nak kell létrehoznia a magyar könyvszakma számítógépes bázisát is. Természetesen feladataink végrehajtásához megfelelő nagyságú raktári térre, szállítóeszközökre, gépi berendezésekre, adatfeldolgozási rendszerekre, nyomdai kapacitásra, kötésszet-re van szükségünk.

— *Ez tehát azt jelenti, hogy a könyvtárellátás kitüntetett helyet kap a Könyvértékesítő Vállalat tevékenységében, s ez a könyvtárosok nagy örömeire szolgál. Most, hogy eljutottunk a könyv-*

tárellátáshoz, beszélgetésünk egy kicsit töredezettebb lesz. Olyan kérdéseket szeretnék feltenni, amelyekre nem koncepciók felvázolásával, hanem konkrétumok közlésével adható felelet. Elsőként: milyen terveket tartogat a Könyvtárellátó a könyvtárak állandóan szélesedő dokumentumigényének kielégítésére? Ezen belül is: miképpen lehetne elkerülni a könyvtárakat sújtó „karikázást”, azaz a rendelkezések egy részének a könyvhiány miatti törlését a rendelőjegyzékeken?

— A könyvtárellátás eddig is szívügyünk volt, de a megoldás messze járt attól, ami szívünk vágya. Sajnos, noha új vállalati koncepcióval dolgozunk, mostoha körülményeink nem változnak meg máról holnapra. A fő nehézség, amelyről minden könyvtáros tud, az, hogy jelenleg az új könyvek szétküldését egy vidéki termelőszövetkezet végzi, minden jószándékú törekvése ellenére is nagy hibaszázalékkal. A Könyvtárellátó ezzel foglalkozó részlegét kényszerűségből fel kellett számolnunk, mert raktározásra alkalmatlanná, életveszélyessé vált a Visegrádi utcai épület. A legelső tennivalók egyike tehát, hogy megfelelő körülményeket teremtsünk az újonnan beérkező, a könyvtári ellátás céljait szolgáló könyvek raktározására, feldolgozására és szétosztására.

Ebbe a témakörbe tartozik az is, hogy van-e elegendő könyv a könyvtári igények kielégítésére. Az elmúlt két-három nehéz gazdasági esztendőben minden várakozásunkat fölülmúlta a könyvtárak könyvigénye. A kielégítetlen rendelések nagy része ebből is adódott, hiszen nekünk egy évvel korábban meg kell rendelnünk a könyvtári könyveket, amikor legfeljebb még csak találgatni tudjuk, hány példány lesz a valós könyvtári igény. Eddig a *könyvtári könyvmindősítő bizottság* nyújtott segítséget a Könyvtárellátónak a „tippeléshez”. Az általunk megrendelt könyvmennyiség egy része megmarad, s az amúgy is csekély raktári teret terheli; másik, jelenleg nagyobb része viszont kevésnek bizonyul. Szeretnénk biztonságosabban dolgozni, ehhez azonban nagyobb forrásokra, állami támogatásra vagy a vállalati erőkhöz hatékonyabb összpontosításra, illetve a megmaradt könyvek más területen való áruba bocsátására van szükség. Elképzeléseink szerint addig is, amíg ezt számítógéppel nagy pontossággal és gyorsan nem lehet megoldani, szeretnénk okosabban, az eddigénél jobban tervezni és felbecsülni a várható könyvtári igényeket. Figyelemmel kell kísérnünk a könyvtári vásárlások szerkezetének, összetételének alakulását is. Hiszen a magyar gazdálkodás szerkezetének módosu-

lása a fogyasztói szokásokat is megváltoztatja; ez a tény pedig minden bizonynyal a könyvtár igénybevételének körülményeiben is jelentkezni fog. A változásokat a kereskedelem és a könyvtárügy illetékesei együttesen követhetik, vizsgálhatják, de az intézkedéseket nekünk kell megtennünk. A visszautasított könyvtári rendelések 6—7 évvel ezelőtt 8—10 százalékot tettek ki, ezt két évvel ezelőtt 4 százalék alá szorítottuk. Arányuk most ismét emelkedett, mivel alabecsültük a könyvtárak beszerzési képességét. Hittünk a közgazdászok jóslatainak, amelyek szerint a legjobb esetben is csak „szinten marad” a könyvtári könyvbeszerzés, pedig 1980-ban és 1981-ben az előző évihez viszonyítva több mint 10 százalékkal nőtt a könyvtárak által könyvbeszerzésre fordított összeg. Ez az arány azt is jelentette, hogy bizonyos könyvtípusokból hiány keletkezett. Néhány példa: a Balázs—Hronszky—Lain szerzői triász *Kémiatörténeti ABC* című művéből 1500 példányt vettünk korábbi tapasztalataink és a hasonló művek iránti kereslet alapján, ezzel szemben 3348 példányt rendeltek a könyvtárak. A hiány — ez esetben 1848 példány — nagyobb volt, mint a kielégített rendelések száma. Benda *Olvastam valahol* című gyűjteményes kötetéből, amelyből ugyancsak 1500 példányt vettünk, a könyvtári igény 3462 volt. Sajnos, sokáig sorolhatnám ezeket a hiánykönyveket. De a mérleg másik oldalán ott vannak az elég nagy példányszámú maradékok: Móricz Zsigmond *Válogott elbeszéléseiből* (kötelező olvasmány) például 4000 példányt szereztünk be (1977-ben 3509 fogyott el, és nagy volt a hiány), de csak 2517 kötetet rendeltek a könyvtárak. Ez még keresett ifjúsági művek esetében is előfordul, például Majakovszkij *Lángfaló-csodaló* című könyvéből 3000 példányt vettünk, a könyvtári igény pedig csupán 1900 volt. Természetesen mindez felveti a standard művek raktározásának kérdését is, hisz ezek raktárról lehetséges vásárlását régóta és jogosan követelik az olvasók és a könyvtárosok egyaránt.

— *Nyilvánvalóan látszik, hogy a könyvtárak lehető legtökéletesebb ellátása csakis az imént említett infrastruktúra megfelelő szintre emelése után lehetséges. Ebbe bele kell érteni a számítógépesítést is, hiszen az előrendelés, amely abszolút mértékben lehetővé tenné a könyvtárak valamennyi igényének a kielégítését, csakis akkor képzelhető el, ha az Új Könyvek című tanácsadó már a kiadók által levonatban, imprimatúrában a szerkesztőség rendelkezésére bocsátott kiadványok alapján készülne, te-*

hát a rendeléseket a könyvtárak jóval a könyvek tényleges megjelenése előtt feladhatnák, s a számítógéppel összesített rendeléseket a Könyvtárellátó a kész könyvek megérkezése után haladéktalanul teljesítené. Ugyancsak fontos kérdés, hogyan lehetne a könyvtárellátásba bevonni a nem hivatásos kiadóknál megjelenő értékes kiadványokat. Milyen útemezésben, hogyan lehet ezt a célt elérni?

— Jelenleg több mint 8 ezer mű jelenik meg évente Magyarországon, és ezekből 4 ezernél több a nem hivatásos kiadók gondozásában. Közöttük sok olyan értékes munka is akad, amelyet a könyvtárak részére hozzáférhetővé kell tenni. Arra törekszünk, hogy e kiadványok minél szélesebb körét vonjuk be a könyvtári ellátás rendszerébe. Néhány nem hivatásos kiadóval már megkötöttük a szállítási szerződést. Példaként hadd említsem meg az Országos Széchényi Könyvtárt, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárt, a Magyar Tudományos Akadémiát, az Országgyűlési Könyvtárt, a Szabványügyi Hivatalt, a Pártfőiskolát, amelyek kiadványait már bevontuk a terjesztésbe. A kört bővíteni szeretnénk, s ezekről a kiadványokról tájékoztatást kívánunk adni az *Új Könyvekben*.

— *Megint egy kényes kérdés: Hogyan lehetne meggyorsítani és pontosabbá tenni a külföldi könyvrendelések teljesítését? Egyáltalán, milyen a kapcsolat a Könyvértékesítő Vállalat és a Kultúra között?*

— Itt is, mint minden területen, a jobb együttműködés kialakítását szorgalmazzuk. Azt szeretnénk elérni, hogy partnerünkkel, a Kultúrával meggyorsíthatassuk a külföldről behozandó könyvek átfutási idejét, mert ez jelenleg elképezhetően hosszú. A szocialista országokból származó könyvek esetében fél évvel, az Európából érkezőkében egy évvel, az Amerikából behozott könyvek esetében pedig másfél évvel kell számolnunk. Az importált könyvek, elsősorban a tudományos tárgyuak erkölcsi kopása viszont olyan nagy, hogy sok esetben használhatatlanná válnak, mire beérkeznek. Ezen mindenképpen változtatni kívánunk. Szeretnénk azonban a legolcsóbb és nem a legdrágább megoldásokat választani a külföldi könyvek vásárlásakor. Ezek azok a tennivalók és kérdések, amelyeket az azonos elkötelezettségű partnervállalatok esetében a következő időszak tárgyalásai során nemcsak mérlegelni tudunk, hanem megoldani is.

— *Hogyan lehet kielégíteni a könyvtárak visszamenőleges könyvrendeléseit, hogyan lehet ennek intézményi feltételeit (Könyvtárosok Boltja) és módszereit*

(antikvár keresőszolgálat, könyvet keres — könyvet kínál keresőszolgálat) megteremteni?

— A Visegrádi utcai székházunkat szeretnénk átépíteni, földszintjén és első emeletén egy 1200 négyzetméteres alapterületű Könyvtárosok Boltját kialakítani, amelyik alkalmas lenne arra, hogy több művet, nagyobb választékot tartson raktáron, és mindenképpen lehetővé tegye a hozzájutást a standard könyvekhez. Ez föltétlenül szükséges, nem csupán azért, hogy a megrongálódott könyvtári könyveket cserélhessük, hanem azért is, mert évente több tucatnyi új könyvtár létesül az országban, amelyek alapállományáról is nekünk kell gondoskodnunk. Szívből reméljük, hogy egy-másfél esztendő munkával létrehozhatjuk ezt az áruházat, és a visszamenőleges igényeket is kielégíthetjük. Visszamenőleges igénynek tekintem (csak sokkal hosszabb távra!) az antikvár könyvek forgalmazását is, ezek beszerzése ugyancsak nagy gondot okoz a könyvtárosoknak. A Könyvtárellátó vállalkozik arra, hogy az antikvár-rendeléseket központilag kezelje, az antikváriumoktól beszerezze, és a kért könyveket eljuttassa a könyvtáraknak. Tehát a frissen megjelent könyvektől az antikvár könyveken át a nem hivatásos kiadók könyveiig a teljes körű könyvtári ellátás hive vagyok. Segíteni akarjuk a könyvtárosokat, hogy fő feladatukat végzhessék, a könyvekkel és az olvasókkal foglalkozhassanak, s minél kevesebb adminisztrációs tevékenység háruljon rájuk. Ezért szeretnénk a mainál is magasabb színvonalon kielégíteni a könyvön kívüli igényeket: a könyvtári nyomtatványokkal, propagandaanyagokkal, könyvtári bútorokkal, felszerelési tárgyakkal való ellátást. Tudatában vagyunk annak is, hogy teljes körű könyvtári ellátás ma már nem csupán a „könyvformájú könyvekre” terjed ki, hanem a tudományos-technikai forradalom korszakának megfelelően a nem hagyományos dokumentumokra, divatos kifejezéssel élve az új médiákra is. Ezen a területen eredményekről is beszámolhatok. Így például: a hanglemezeket már terjesztjük. A Könyvtárellátó hanglemezboltja elég nagy forgalmat bonyolít le. A könyvtárak is örülnek, hogy feldolgozott anyagot kapnak, s kevesebbet kell feldolgozási munkával foglalkozniuk. 1981 decemberében megkezdtük a diafilmek forgalmazását is. Mielőbb szeretnénk a mikrofilmek beszerzésében is segíteni a könyvtáraknak, hiszen a mikrofilmnek hallatlanul nagy a lehetősége a könyvtári állománygyarapításban és a miniatürizálásban. Természetesen a mikrofilmek

és a mikrofilmlapok felhasználásához szükséges eszközöket is terjeszteni kívánjuk. Így a mikrofilmolvasókat, a másoló- és diafilmvetítő berendezéseket is. Szeretnénk elérni, hogy a könyvtáros egy helyen jusson hozzá a könyvtárban használatos valamennyi eszközhöz, berendezéshez.

Ebbe a témakörbe tartoznak a *könyvtári bútorok* is. Új szolgáltatásaink között szerepel a könyvtárak bútorral való ellátása, illetve a tanácsadó szolgálat megszervezése a könyvtári berendezések beszerzéséhez, a könyvtáralapításhoz, könyvtárépítéshez is. Amit eddig elmondtam, abból kiderül, hogy teljességre törekvő, valódi könyvtárellátási tevékenységet szeretnénk folytatni. Ehhez persze technikai feltételek, adottságok is kellenek. Ezek közé tartozik az *Új Könyvek* állománygyarapítási tanácsadó szabadlapos formájú megjelentetése, amely tetemes papír- és munkatöbbletet okoz számunkra, de az a véleményünk, hogy nagymértékben megkönnyíti a könyvtárosok feldolgozó munkáját. Ebben a vonatkozásban az Országos Széchényi Könyvtárral, illetve a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal, az *Új Könyvek* szerkesztőségével példamutató együttműködés és együttműködés alakult ki. Az *Új Könyvek* és kumulációjának megjelentetése szükségessé teszi nyomdánk korszerűsítését. Nem illik egy pénzügyében levő világban pénzről beszélni, de el kell mondanunk, hogy mindahhoz, amit valóra akarunk váltani, pénz is kell. Bizonyos döntések is kellenek. El kell határozni például azt, hogy a dráguló könyvek világában ki és hol fogja ártámogatásban részesíteni a könyvtári könyveket. Nekem az a véleményem, hogy nem lehet a könyvet a kiadóknál, tehát a megjelenéskor támogatásban részesíteni azért, mert a könyvek előállításának költsége megnövekedett. Nem kétséges, hogy a *könyvtári hálózatokat* kell támogatnia az államnak, a szakszervezeti mozgalomnak, minden fenntartónak. Ennek a kedvezményezésnek egyik módja, hogy a könyvtári ellátásra kapjunk *nagyobb pénzügyi támogatást*, és ennek segítségével lehetőleg minél olcsóbban, központilag bocsáthassuk a könyvtárak rendelkezésére azokat a teljes körű központi szolgáltatásokat, amelyekről előbb szót ejtettünk. Ez csaknem annyit jelentene, mintha a könyvek ára nem drágult volna meg.

Összefoglalva az elmondottakat, azt szeretném, ha a Könyvtárellátó nem csupán kereskedelmi, hanem alapvetően művelődéspolitikai szervezetként tevékenykedne, amelynek hasznosságát, szükségességét, fontosságát éreznék,

munkájára pedig igényt tartanának a könyvtárosok. Az eddigiekben ezt a tördést, támogatást — beleértve a kritikai megjegyzéseket is — megkaptuk, és hála- lán köszönjük.

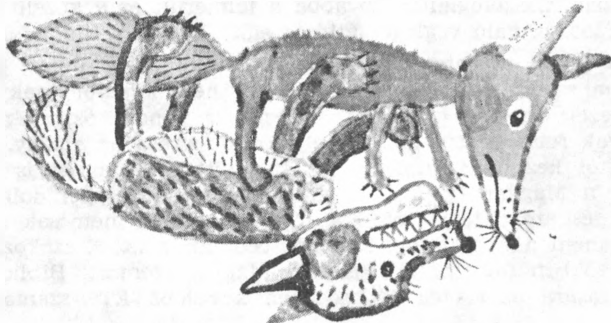
— *Nagyon fontosnak tartom annak le- szövegését, hogy a Könyvtárellátó, ille- ve a Könyvértékesítő Vállalat elsődle- gesen művelődéspolitikai feladatot lát el, s ennek a könyvtárak is hasznát látják: segítségével a könyvtári szolgáltatások minőségileg magasabb fokra emelked- hetnek. Most már csak néhány részlet- kérdésre szeretnék választ kapni: Arra például, hogy a központi kötetzet és a számítógépesítés megszervezésében le- het-e előre lépni?*

— Jelenleg és még egy ideig a könyv- tári kötetzet a koldsi termelészövetkezet melléküzemágaként tevékenykedik. Nem titok: mi azt szeretnénk, ha belátható időn belül a nyomdánk fejlesztésével együtt Budapesten tudnánk megoldani a könyvtári kötetést, továbbá arra törek- szünk, hogy a könyvtári kötésű köny- vek jelenlegi körülbelül évi 6—700 ezer kötetes számát 1 millió kötetre emel- jük. Ez adná meg a lehetőséget arra is, hogy a könyvtárak maguk dönthessék el, könyvtári vagy nyomdai kötésű vagy ép- pen fűzött könyvet kapjanak. E kérdé- sekről sok megbeszélést folytattunk a könyvtárosok különböző rétegeivel. Nem- régen állítottuk össze azt a kimutatást, amely szerint az elmúlt két esztendő alatt mintegy 20—25 könyvtárosszaksz- kőzést szerveztünk, legalább 2000 könyv- tárossal találkoztunk Budapesten és vi- déken, megyeszékhelyeken és kisebb te- lepüléseken; az iskolai és a szakkönyv- táruk, tudományos, szakszervezeti és ta- nácsai közművelődési könyvtárak könyv- tárosaival. Rengeteg tanácsot, véleményt kaptunk, s ezek megerősítettek bennün- ket abban, hogy mindazért, amiről itt szó esett, az eddiginél is határozottab- ban lépünk fel, mert úgy ítéljük meg, hogy nem önös érdekekről, nem egy vál- lalat, s különösképpen nem annak egyik főosztálya érdekeiről, hanem a magyar

könyvtárak érdekeiről, s ami ezzel egyenlő, a magyar olvasók, a könyvtári olvasók százezreinek és millióinak érde- keiről van szó.

A könyvkereskedelemben, illetve ezen belül a könyvtárellátás számítógépes rendszerbe iktatásában törekvéseink ar- ra irányulnak, hogy csatlakozzunk az Országos Széchényi Könyvtár számítógé- pes rendszeréhez, amellyel a nemzeti bibliográfiát készítik. Már 10 ezer könyv- tár adatait „tettük gépre”, és az elszá- molások egy része is számítógép segít- ségével történik. A végleges megoldás az lenne, ha a vállalat saját számítógép- pel rendelkezne, és ez szorosan kap- csolódna a könyvtári számítógépes há- lózathoz. Az idő most nem túlságosan kedvező ilyenfajta elgondolások megva- lósítására, mégis minden lehetséges esz- közt és módszert igénybe veszünk, hogy megtörténjen legalább a számítógépes alapadatok összeállítása. Adatfeldolgozá- si és bizonylatolási rendszerünket már úgy készítjük elő, hogy alkalmas legyen a számítógépes feldolgozásra is. Ez ter- mészetesen nemcsak a könyvtárellátás- nak, hanem a könyvkereskedelemnek is hasznára válik. Raktározási gondjaink megoldása szintén e témakörbe tartozik. Nem titok, hogy az elmúlt két esztendő alatt gyorsütemű raktárépítési progra- mot bonyolítottunk le, 12 000 négyzetmé- ternyi raktári területet alakítottunk ki, míg az ezt megelőző 10 év alatt egyetlen négyzetméternyi raktár sem épült a könyvszakmában. Ez a raktári bázis azonban csak az 1976—77-es könyvrak- tározási igényeket elégíti ki, s nem az 1981—82-eseket. Körülbelül 10 ezer négyzetméternyi raktártér változatlanul hiányzik, és hogy megnyugtató körülmé- nyek között — ahogy mondani szoktuk: könyvhöz és emberhez egyaránt méltó helyen — dolgozhassanak a könyvvél foglalkozók, ahhoz újabb raktárhelyisé- gek építésére van szükség, hogy a szó legszorosabb értelmében kikerülhessünk a föld alól, a pinceraktárakból.

Bereczky László

Utószó a kecskeméti bibliográfiai tanácskozáshoz

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága, valamint az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ időszerű bibliográfiai kérdésekről tanácskozást rendezett 1981. szeptember 25–26-án Kecskeméten. Ennek az eseménynek — melyről a *Könyvtáros* is hírt adott — ugyan már jó ideje, de talán hasznos lehet a könyvtárosok szélesebb körének részletesebb tájékoztatása a tanácskozás eseményeiről, az ott felmerült problémákról. Annál is inkább, mivel a tanácskozáson, illetőleg az utána, november 3-án, a központi céduelaellátás tervezett formájáról Budapesten tartott értekezleten hozott döntések, megállapodások a könyvtári feltáró, feldolgozó munka jövője szempontjából meghatározó jelentőségűek.

A kecskeméti bibliográfiai tanácskozást *dr. Szentmihályi János* előadása nyitotta meg, amely a magyar bibliográfiai tevékenységnek a gödöllői bibliográfiai tanácskozás (1961) óta elért eredményeivel, fejlődésével foglalkozott. Ezt követte *dr. Szűcs Jenőné* beszámolója a bibliográfiák számítógéppel való készítésének módszertani kérdéseiről, illetve a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes előállításának gyakorlatáról.

A tanácskozás központjában a következő kérdések álltak: a bibliográfiai leírás új szabványa (MSZ 3424/1—78), valamint a hozzá kapcsolódó (MSZ 3440-es) szabványcsalád alkalmazásának bevezetése a központi céduelaellátásban, továbbá ennek katalógusszerkesztési következményei. *Varga Ildikó* a katalógusok sorsáról szóló előadásában többféle megoldási lehetőséget vázolt fel: 1. *befagyasztás* (a régi katalógusoknak 1981 végével történő lezárása és 1982-től új katalógus építése); 2. *átépítés* (a régi besorolási adatoknak az új formák szerint való javítása és átsorolásuk a régi katalógusokba); 3. *újjaépítés* (az új leírásokból új katalógus szerkesztése és a régi katalógus anyagának folyamatos átszerkesztése az újba). Közülük a közművelődési könyvtárak számára a harmadik megoldást javasolta. (Mindez részletesebben olvasható *Varga Ildikónak* a *Könyvtáros* 1981. évi 2., 3., 7. és 11. számában megjelent cikksorozatában.) Az előadáshoz kapcsolódva *dr. Mader Béláné* az új szabványok alkalmazását vizsgálta a tudományos könyvtárak katalógizáló és katalógusépítő gyakorlata szempontjából, és ennek alapján a meglévő katalógusok folytatása mellett foglalt állást. Ezt követően *Dénes Pálné* számolt be azokról a tapasztalatokról, amelyeket a Szombathelyi Megyei Könyvtárban szereztek az új szabvány szerint készült céduláknak a katalógusba való besorolása, illetve az úgynevezett integrált katalógus (a sorozati katalógus anyagával egyesített olvasói betűrendes katalógus) szerkesztése során.

A további kiegészítő referátumok előadó: (*Huber Kálmánné, Gyuris Gyögy, Tóth György, Pál Tiborné*) és a hozzászólók azokat a tapasztalatokat ismertették, amelyeket az *Új Könyvek* 1981-es számaiban közölt új típusú címleírások és a hagyományos leírásokat tartalmazó központi katalóguscédulek összevetésekor szereztek a kísérleti időszakban. Összefoglalták továbbá a felmerült és a közeli jövőben — még az új típusú leírásokra való végleges áttérés előtt — megoldandó feladatokat is.

Bár az 1981 előtti nyomtatott katalóguscédulákon feltüntetett ETO-számok és az új leírásokban szereplő szakjelzetek eltérései nem kapcsolódnak szorosan az új szabványok bevezetéséhez, a gyakorlatban ezek is gondot okoznak — amint erre igen sokan utaltak felszólalásukban. Az eltérések forrása az a tény, hogy 1981 második negyedétől kezdve a címleírásokkal együtt a szakozást is egy másik feldolgozó műhely, a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógéppel dolgozó szerkesztősége szolgáltatta és szolgáltatja majd a jövőben, immár nemcsak az *Új Könyvek* szabadlapjain, hanem a nyomtatott katalóguscédulákon is. A szakozás eltérései röviden a következőkben foglalhatók össze: a Magyar Nemzeti Bibliográfia a dokumentumok feltárására az esetek többségében kevesebb ETO-számot használ mint

a korábbi feldolgozás; bizonyos esetekben az eddigi gyakorlattól eltérő főtáblázati számot alkalmaz a fogalom jelölésére; jelzetszerkesztési különbségek mutatkoznak az alosztások használatában; a többkötetes művek esetében ugyanazokat a szakasz-mokat a közös adatok között és külön-külön, kötetenként is feltünteti a Magyar Nemzeti Bibliográfia.

A szakozás kérdésében — bár olyan vélemény is elhangzott, hogy az igényes tartalmi feltáró munkát végző könyvtárak számára a központilag megállapított szak-jelzetek amúgy sem elegendők, hanem kiegészítésre, módosításra szorulnak — az az álláspont alakult ki, hogy a könyvtáraknak szükségük van a központi szakozásra, és a két szakozási gyakorlat különbözőségeiből adódó eltéréseket lehetőség szerint a minimálisra kell csökkenteni.

A hozzászólások másik csoportja a bibliográfiai leírás adattartalmát érintette. Nevezetesen azt, hogy a szabvány szerint feltüntethető adatok közül melyeket lehetne mellőzni, és így az egyébként is terjedelmes leírásokat — amelyek közül a több cédulára kerülők kezelése igen nagy gondot okozna a könyvtárosok számára — milyen módon lehetne úgy rövidíteni, hogy a katalógus tájékoztató értéke ne csökkenjen. A címleírások rövidítése érdekében tett javaslatok és a novemberben elfogadott állásfoglalások közül emeljük ki a leglényegesebbeket.

Ahol megengedett a *rövidítés a címleírásban*, a vonatkozó szabványos rövidíté-eket a cédulán is alkalmazni fogják, így a szerzői funkciót jelölő kifejezések ese-tében is. A közreműködők közül az illusztrátort csak fényképalbumok, művészi il-lusztrációk készítése esetén tüntetik fel a cédulákon, illetőleg akkor, ha az illusztrá-tor társszerzőnek minősül, vagy ha az illusztráció a könyv nagyobb részét teszi ki, s nélküle a szöveges rész nem volna értelmezhető. A szerkesztő nevének szerepel-tetésére csak abban az esetben kerül sor, ha a szerzők száma háromnál több, vagy ha a leírás tárgya gyűjteményes mű, hasonmás vagy posztumusz kiadás. Csak a lé-nyeges információt tartalmazó elő- és utószó írójának nevét tartalmazza a leírás. A fordítók közül csak a szépirodalmi művek fordítójának nevét írják le. További rövi-dítési lehetőség: ha a szerzői minőségben felsorolandó személyek, illetve testületek száma a hármat meghaladja, csak az elsőt írják le.

A következő kérdéscsoport a *főtétel besorolási adatának* leírása. Ezzel kapcso-latban elsősorban a cirill írásmódú szerzői neveknek az új transliterációs szabvány szerint kötelező átírása okozza a legnagyobb gondot, mivel fontos katalógusszerkesz-tési következményei lesznek. Az új átírási szabvány a cirill betűk jelölésére a régi kettős mássalhangzók (cs, sz, zs) helyett mellékjeleket alkalmaz (č, s, ž), hasonló a helyzet az orosz я, ю betűk jelölése esetében, ezek átírása ugyanis â, û lesz. A jö-vőben a főtétel és a melléktételek besorolási adataiban az új átírási szabvány sze-rint szerepelnek majd a cirill írásmódú szerzői nevek (például ČEHOV, Anton Pav-lovič). Azokat a könyvtárakat azonban, amelyek eddig a kiejtés szerinti névforma szerint (CSEHOV, Anton Pavlovics) osztották be céduláikat a katalógusokba, s ezen a jövőben sem kívánnak változtatni, nem éri hátrány, hiszen a bibliográfiai leírás megfelelő adatsorozatjában szerepel a kiejtés szerinti forma is.

Meglehetősen nehezen alakult ki egységes álláspont az *egységesített cím* hasz-nálatának kérdésében. Kezdetől fogva szükségesnek látszott a bibliográfia nyelvére átültetett egységesített cím alkalmazása az ismeretlen szerzőjű ókori, középkori vagy humanista művek, a vallásos, szent könyvek esetében, továbbá a megállapodásos cím használata a törvények, rendeletek esetében. Nem volt ilyen egységes a könyv-tárosok véleménye a szerzői gyűjtemények *Művek* típusú megállapodásos címének használatában. Végül is a december elején a megyei könyvtárak feldolgozó munka-társaival tartott szakmai megbeszélés állásfoglalása értelmében a *Művek* jellegű megállapodásos cím is rákerül a nyomtatott katalóguscédulákra.

Többen is szóvá tették, hogy zavart okozhat a *testületi szerzők névformájára* vonatkozó szabvány hiánya. A Szabványkiadó képviselője és a szabványbizottság illetékesei azonban ígéretet tettek e fontos szabvány mielőbbi elkészítésére, illetőleg megjelentetésére.

A *melléktétel* besorolási adataiban az eddigiekhez képest csupán formai változás várható. Jelölésükre az *Ml.* helyett az *Mt.* jelölést alkalmazzák. Panaszként hang-

zott el, hogy az Új Könyvekben minősítő jelként használatos * jelölés és a tárgyi kivétel * jele összetéveszthető. Ezért a továbbiakban a tárgyi kivétel jele a □ lesz. A könyvtárosok kérték a földrajzi nevek szerepeltetését is a melléktételek között. A Magyar Nemzeti Bibliográfia szerkesztőse vizsgálta ugyan ezek feltüntetésének lehetőségét, de kiírásukra a közeli jövőben nem vállalkozik.

A sokat hangoztatott helytakarékoság jegyében a nyomtatott katalóguscédulákon elhagyják az *utalócédulák* jelölését. Ez a jelölés a jövőben csak az Új Könyvek szabadlapos számaiban szerepel — a folyóirat tehát így a továbbiakban is segítséget tud nyújtani az utalók elkészítéséhez.

A főtétel besorolási adatával, illetve a szakozással függ össze a *raktári jelzet* megállapítása. A szakcsoportszám megválasztásának gondja megoldottnak látszik azzal, hogy a Nemzeti Bibliográfia szerkesztőse megígérte, a jövőben fokozottan figyelemmel kíséri az előzményeket, az Új Könyvek szerkesztőse pedig egy szakozói revíziós fázist is beiktat a folyamatba. A *betűrendi jellet* illetően azonban a könyvtárosok állásfoglalására volt szükség. Ha ugyanis a cirill írásmódú szerzői nevek esetében a betűrendi jel az új leírási formát követné, ez olyan mértékű raktári jelzetváltoztatásokkal járna a közművelődési könyvtárakban, amelyeket azok nem vállalhatnak. Ezért az úgynevezett Cutter-számot a cirill írású szláv nyelvekből magyarra fordított művek szerzőinek esetében nem a címfejbe kijelölt névforma, hanem a leírásban szereplő szerzőségi adat szerint adjuk meg, amely azonos a könyvön levő névformával.

Megállapodás született arról is, hogy az egyszerre megjelent *többkötetes művekről* összefoglaló leírás készül. További helytakarékosági lehetőség — a könyvtárosok kívánságához igazodva —, hogy az ETO-számokat nem kötetenként külön-külön, hanem a leírás végén, egy tömbben adjuk meg.

Heves vita bontakozott ki arról, hogy *kötelező-e az új szabvány alkalmazása*, s ha igen, mikortól kell bevezetni a központi céduellaállításban. Voltak, akik a személyi, tárgyi feltételek hiányára, mások az elmaradt szabványokra hivatkozva szerették volna a bevezetést elodázní. Végül az az álláspont alakult ki, hogy a csaknem egyéves kísérleti időszak elegendő volt az új leírással kapcsolatos kérdések tisztázására, továbbá, hogy a szakmai továbbképző tanfolyamok az új bibliográfiai leírási szabvány megtanításával és begyakoroltatásával megteremtették a szükséges személyi feltételeket. A katalógusokba való besorolás azonban nem lesz zökkenőmentes, s a még hátralevő szabványok hiánya is okozhat nehézségeket, problémákat, de ezek semmiképpen sem sarkalatosak. Indokolt volt tehát a döntés, hogy az új szabványok 1982. január 1-től bevezetésre kerüljenek a központi feldolgozásban és a céduellaállításban.

A könyvtárosok ebből adódó feladatait kívánja megkönnyíteni a Szegedi Somo gyi Könyvtár azzal, hogy az Új Könyvek korábbi számai alapján ellenőrzi a besorolási adatokat, és ahol szükséges, az új szabványok előírásainak megfelelően utalókat készít, amelyeket a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyamatosan a közművelődési könyvtárak rendelkezésére bocsát. Ugyancsak a KMK feladata, hogy az új típusú leírásokról és a velük összefüggő katalógusszerkesztési kérdésekről kalauz jellegű útmutatót készítsen, s ezáltal hathatós segítséget nyújtson a feldolgozással és a katalógusszerkesztéssel foglalkozó könyvtárosok számára.

Pál Tiborné

Kitüntetések

A művelődési miniszter nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *Egri Gyulánénak*, az MSZMP Baranya megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóság könyvtárosának, *Kertész Pálnak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főmunkatársának és *dr. Tornya Alíz*nek, az Országos Széchényi Könyvtár főkönyvtárosának *A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT*; *Bácskai Gyulánénak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár anyagraktárosának, *Boda Józsefnének*, az Országos Széchényi Könyvtár hivatalsegédjének és *Fábián Jánosnának*, a Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtára könyvtári alkalmazottjának a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta.

Gyógyítás ráolvasással

Meditáció a módszertani munkáról

Az intézmények munkájáról készített időszakos számadás, amelyen a módszertani munka gyógyíthatóságáról készült vitaindító írás (Szita Ferenc: Gyógyítható-e a hálózati-módszertani munka? *Könyvtáros* 1980/12. sz.) is volt, mindig történeti visszapiantásra csábít, s jórészt az értékelő tendenciózus mondanivalójától függ, hogy a múlt a jelennel való összehasonlításban „hósi korszakká” magasztosul-e, s mint ilyen alkalmassá lesz a nagy elődök méltatlan utódainak leckéztetésére, vagy egyszerűen csak előzménye a mának, a jelen előélete, amely csírákban már tartalmazta mindazt, amit utólag eredménynek vagy fogyatékoságnak ítélünk. Nincs másképp ez a szemünk előtt levő jelennel sem, mely egyszersmind jövőnk múltja is...

További megkíséretté a visszapiantónak a szakaszolás, a múlt tetszetős feldarabolása, kiválasztott történések mérőöldkövé nyilvánítása, melyektől jobbra avagy balra látszik kanyarodni az idő folyama. Így teszünk mi is a módszertani munkáról folyó eszmecsere megkésett lezárásakor, amikor a közművelődési könyvtárhálózatok fejlődéstörténetét szakaszolhatónak véljük, s úgy láttatjuk, hogy az egyes szakaszhatárok között sajátos módon változott a könyvtár csinálás gyakorlata: a hálózati-módszertani munka. Feltevéssünk, hogy az elmúlt szakaszokra nagyobb aktivitás volt jellemző, mint a mostanira, s az új szakasz a fáradtság jegveit viseli magán. Tesszük pedig ezt azzal a már elárult szándékkal, hogy az elődök s a nagy idők példájának felidézésével felrázzuk a csüggedő módszertanos csapatot, mondván: van tennivaló, van miért lelkesedni!

Pillantás hátra

A hálózati-módszertani munka, mint a szocialista könyvtárszervezés, hálózatépítés sajátos eszköze hazánkban is felnőtt férfikorba lépett — mondták többen —, betöltvén harmincadik életévét. Vonásai ennek megfelelően megkeményedtek, helyenként elmélyültek, mégis felismerhető bennük a tíz évvel előbbi ifjú és a húsz évvel előbbi gyermek. (A harminc évvel korábbi csecsemő vonásai jellegtelenek, leginkább egy távoli nénikéjére emlékeztetnek.)

Az *első évtized* (1949-től, de inkább 1951-től) az alapítás, de méginkább a szaporítás, a „nem baj, ha kicsi, csak sok legyen” időszaka volt. Ez volt a leghősibb korszak, ha szabad mondani, a nagy százalékok, a nagy győzelmek kora; évről évre százával, ezrével nőtt a könyvtárak száma. Könyvtármegnyitás, olvasótoborzás fűvös zenekarral, sok mozgalom — kevés könyv, abban is alig található olvasnivalót. Mindehhez könyvtári versenyek (kinek van több parasztolvasója, hol olvasnak több mezőgazdasági könyvet az élenjáró tapasztalatokról, az ötezres fejőnőkről, a 28 malacos kocákról), amelyek azt voltak hivatva bizonyítani, hogy az olvasáshoz nem könyv kell, hanem politikai elkötelezettség. Az évtized első felében az üzemi közművelődési könyvtárak munkatervében a sztahanovista mozgalom és a termelési felajánlások támogatása, a terv- és a békekölcsönjegyzés népszerűsítése, a falusi könyvtárakéban a cséplőgéptől való azonnali beszolgáltatás előmozdítása, a kulákság és a kertek alatt bujkáló különféle ellenségek elleni küzdelem fokozása, az ingadozó középparasztok megnyerése lelkes és boldog kolhozparasztok példájának irodalmi megismertetése által és még néhány kisebb, de nem kevésbé sürgős politikai feladat szerepelt. Ez volt az az időszak, amikor a szakszervezeti könyvtárakból kikoptak a régi „könyves szakik”, akik annakelőtte kitűnő érzékeltek ügyeltek, hogy minden fiatal szakszervezeti tag olvasson Móriczot, Nagy Lajost, Adyt, József Attilát, Gorkijt, Aragont, és ez volt az az idő, amikor lámpás-lelkű tanító bácsik, tanító nénik Mórát, Gárdonyit kértek és Babajevszkijt kaptak (a módszertanostól) és lassacskán megtanulták (a módszertanostól), hogy a kulturális forradalom éles fegyvere a statisztika.

A könyvtári eredmények méltó társai lettek a diadalmasan terebélyesedő szakköri mozgalmak és az ismeretterjesztés eredményeinek. (E sorok írójától kérdezte egy akkori TTIT-s* főnök: hogy képzeld, hogy mindössze kilencen voltak X faluban a Sztálin-díjasaink című előadáson? Ötszáz lakosú faluban száz fő az átlagos érdeklődői létszám, de nyolcvankilencet még elfogadhatok.) És mentek a jó módszertanosok, és szerveztek könyvtári felolvasó köröket (olvasni tudóknak), cséplőgép melletti kölcsönzést és sajtófélőrárt, aszályelűző mozgalmat, a kosztromai szarvasmarhát népszerűsítő kampányt, amit csak kívánt az országos szerv, de nem is hiába, mert egyre szebb küllemű, egyre vastagabb, egyre csiszoltabb frazeológiával írott jelentések készültek a hálózati központokban.

Aztán 1956-ban, 1957-ben megfakultak a kulturális forradalom csodái, fogyni kezdtek a könyvtári csodák is. A forradalmi romantika helyére a forradalmi realizmus lépett, az újmódi hősökről és szentekről szóló mondák s legendák helyét a belső raktárakban jelölte ki az élet. A feléledő könyvkiadás a szűkeséghez szokott szemnek káprázatos választékot kínált (lásd kontraszthatás). E választékhoz azonban pénz kellett volna, nem sok, csak több, hiszen tíz év alatt (az első szakaszban) szinte csak jelképes közművelődési könyvtárak keletkeztek, szegényes vagy semmilyen kézikönyvanyaggal, rossz, avult berendezésekkel, gyenge működési feltételekkel. Így közelítettük meg — hősiesen kibírva a hőskort — a fejlődés új szakaszhatárát, az 1960-as évet.

Milyen is volt hát az első évtized? Tárgyilagosan nézve gyötrelmes és kudarcokkal teli időszak volt, kitűnő, jobbra érdemes emberi energiákat összekelő idő. És mégis: fölállt egy csapat, mely dacosan vallotta magát *könyvtárosnak*, s vállalva és folytatva a hagyományokat *akart* valódi könyvtárügyet csinálni. Hősiulat a mestereknek, akik katedrán és katedra nélkül a könyvtárosok százainak adták a mesterség tudása mellé a hivatástudatot és a hivatástudat megőrzéséhez szükséges makacsságot is.

A hatvanas évtized a modern közművelődési könyvtárügy megteremtésének lehetőségével és annak elszalasztásával kezdődött. Bármily szegényes formában is, de vázát tekintve készen állott egy, a járási könyvtárakból kiinduló központi (letéti) ellátás, a ma újra felfedezett, leggazdaságosabbnak mondott szolgáltatás-szétsugárzó rendszer, csupán a szétsugározni valót kellett volna betáplálni. Innen nézve úgy tűnik fel, mintha ez lett volna legújabbkori könyvtártörténetünk nagy pillanata más vonatkozásban is. Mi lett volna, ha...? Ha az 5/1956-os tvr. végrehajtását következetes makacssággal vállalja a könyvtárpolitika, és figyelmét, energiáját, összeköttetéseit, pénzt az országos, a felsőoktatási, a megyei és a városi könyvtárak fejlesztésére fordítja, tudván, hogy minden, ami lentebb van, ezektől függve kapja vagy nem kapja a lenini elvek szerinti könyvtári szolgáltatásokat.

Kérdés, volt-e szabad mozgása a könyvtárpolitikának, vagy oly mértékben függvénye volt már akkor is a pénzügyekről döntő hivatali erőviszonyoknak, hogy inkább sodródott, mint úszott, csak sodródását öntudatosan úzásnak nyilvánította. A választás kérdése pedig így szólt: 150 nagy és közepes, korszerű, dán mintájú könyvtár és a szolgáltatások fogadására ezek köré épült szétsugárzó hálózat (letéti bázisok, postai kölcsönzés, bibliobusz), vagy négyezer önállóan mondott könyvtár (több százezerektől a száz kötetesekig). A választás a sokezerre, a formális hálózatra esett. Megkezdődött a letéti ellátó rendszerek felszámolása, az apró falusi könyvtárak önálló intézménnyé nyilvánítása, a járási tanácsoktól a helyi tanácsok fenntartásába adása — a haladás nevében! Valóban választás volt ez, vagy kényszerpálya? A 150 modern könyvtár és a hozzá kapcsolódó szétsugárzó szervezet a központi irányítás financiálisan is alátámasztott erősítését kívánta volna, a belpolitika szele ugyanakkor a decentralizáció vitorlájába fűjt. A hatáskörök leadása, a helyi igazgatás, irányítás erősítése jelszó, pontosabban lózung lett, s ehhez jól jöhetett egy — ha még oly formális — hatáskörnek a lebontása is, mint amilyen a falusi könyvtár fölötti hatalom. A folytatás ismert: a nagyobb községek az új gazdai mivoltuk első örömében községfejlesztési alapjuktól néhol figyelemreméltó summát adtak a könyvtárnak, a kicsik keveset vagy semmit. A másik út valamiért nem volt választható; vagy az ügynek nincs kellő súlya ezen a szélességi fokon, vagy a képviselote

* Természettudományos Ismeretterjesztő Társulat, a TIT elődje

van túl messze a döntési szférától. Kétségtelen tény, hogy a 150 modern könyvtárat nem lehetett volna (soha sehol nem lehetne) kampányban két év alatt megszerezni (bár az azóta eltelt húsz év alatt erőlködés nélkül túl volnánk a nehezen), de a több ezer semmi kis könyvtárat önállóítani diadalmenetben lehetett. Ez volt a könyvtári tsz-szervezés. Lapunk akkori számai hűen tükrözik a kampány hangulatát.

És megint a derék módszertanosok voltak a hősök, a jobb feltételekért alkudozók, a fűthető könyvtárszobáért, a havi ötvennel több tiszteletdíjért kilincselők, a járési könyvtár leltárkönyvből a falusi könyvtárba átleltározás bajnokai. Rövid kitérő a történeti hűség kedvéért: Néhány megyének már nem jutott elegendő az egyszer adott központi kondíciópénzből a sok apró falura, így ezek feloldást kaptak a kampány győzelemre vitelének kötelezettsége alól. A kis községeket az akció sikeretlensége külön kategóriává tette. Ellátásuk megmaradt nyitott kérdésnek. Számos korszakos jelentőségű cikk, tanulmány íródott könyvtárügyi megváltások lehetőségéről, míg legújabbán központi ellátás néven feltámadóban van a letéti könyvtári forma. A kevésbé újító hajlamú helyeken mindig megmaradtak a konzervatív, kísérletet sem igénylő régi elnevezés mellett. Ezek később is kevesebb pénzt kaptak, mint az újrafelfedezők. („Az Úr jobban örül egy megtért bűnösnek, mint kilencvenkilenc igaznak.”)

És még valamit arról, milyen lehetőségei voltak az ésszerű fejlesztésnek, a módszertani munka érvényesülésének. Csupán azért, mert az akkor fiatal módszertanos gárdának közös siker- és kudarcélménye kapcsolódik a történetekhez: A SZOT kulturális osztálya az újjáalakuló szakszervezeti-üzemi könyvtárak számára vidéken az SZMT könyvtárakból, a fővárosban a szakmák központi könyvtáraiból kiinduló ellátást, a letéti formát választotta, és csak a legnagyobb üzemek esetében döntött önálló könyvtár fenntartása mellett. Ezekben az években szakmailag elkötelezett, talpraesett módszertani könyvtárosok kezdték meg működésüket a szakszervezeti könyvtárakban. Célratoró munkájuk nyomán ma Kelet-Közép-Európában a legszínvonalasabb üzemi könyvtári hálózatokat mondhatjuk magunkénak (ez nem jelent túl sokat), amelyek a könyvtári aktivitás terén számos, széles körben hasznosítható tapasztalatot termeltek ki az olvasási ízlés fejlesztéséről, az alacsony iskolázottságúak könyvtári gondozásáról és a hatásos propagandaformákról. Ez így elmondva siker. Vagy itt a másik: a könyvtári szolgáltatások célbajuttatását szolgálták a szerezési pillanatban kiosztott művelődési autók. Ezeket „a népművelési fehér foltok felszámolására” központi keretből adományozta a minisztérium, és hármas funkciót rótt ki rájuk: előadások, filmek, könyvtári könyvek kijuttatása a tanyák és más külterületi helyek kultúráról elzárt lakóihoz. A fehér foltok besatírozásához ez ugyan édeskeves volt, de készült néhány megható riport fényképpel (idős parasztcok megilletődve nézik a Lúdas Matyi című filmet; havas utcán kucsmás, csizmás gyerekek könyvet kölcsönöznek az autóból). Aztán megfakult ez a csoda is, és maradt a köznapi valóság: az autó közlekedési és szállítóeszköz, könnyebbé, gyakoribbá tette a falusi könyvtárakban a könyvcserét, és — miért kevesellnénk — javította a módszertanosok munkakörülményeit is. Két siker, mondom, történeti távlatból nézve mégis kételyeket ébreszt bennem. Kérdés: kellett-e ilyen tudathasadós módon, mereven különálló rendszerben fejleszteni a lakóhelyi és a munkahelyi könyvtári ellátást, vagy: kellett-e ilyen formában a művelődési autó, amely feltékenységet ébresztett a technikailag alulfejlett végvári népművelésben, és hamarosan a bizonyos közös lóvá változott? Nem ezzel kezdődött-e a máig tartó legénypróba: a „ki az erősebb, ki ül az autóbba, ki a népművelőbb, a komplexebb”? Milyen is volt a második évtized? Az előzőnél alig jobb, gyötrelmes és kudarcos időszak, kitűnő, jobbra érdemes emberi energiákat pocsékoló idő. És mégis: tovább nőtt a csapat, amely könyvtárosnak vallotta magát, s közülük többen egészséges kritikával nézték már az elődök munkáját, modernizálni akarták a könyvtárügyet, célszerű épületekkel, technikailag megalapozott, fejlettebb szolgáltatásokkal, a hazai és a nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódással. Nagy tanulsága volt a korszaknak, hogy nem lehet a régi módon könyvtárfejlesztést csinálni, hogy a mennyiség nem csap át minőségbe (csak akkor, ha a minőség akarása program), hogy kivételezni muszáj, hogy a tervezésben az érzelmek rossz tanácsadók, hogy a szövetséges lehetséges ellenfél, s az ellenfél lehetséges szövetséges (hacsak nem antagonisztikus az ellentét).

Ha a bevezetőben írt ígéretet komolyan gondoltam volna, és az eredményeket

kellő igyekezettel ünnepi díszbe öltöztetem tanulságul a módszertanosok új nemzedékének, akkor most még fénylőbb szavakkal méltathatnám a könyvtárpépítésben és berendezésben (vö. Száz falu — száz könyvtár; Petőfi-emlékkönyvtárak; Harminc év — harminc könyvtár; új megyei és városi könyvtárak stb.) elért sikereinket. Nem teszem, mert oly rossz az arány a megépült és a meg nem épült könyvtárak között, a jól épült és a szükreszabottak között. S hogy ez így van, ebben oly véletlenek a módszertanosok, mint az ágazati irányítók. (Ezt most jobb elhinni nekem, mint azt várni tőlem, hogy részletesen fejtssem ki, mitől van így.)

S íme a harmadik szakasz, a *hetvenes évek*. Erről nem kellene akár szólni sem, mert a *IV. könyvtárügyi konferencia* anyagai között szerepel egy részletes leírás ennek szentelt tartalommal. Ha mégis elidőzünk itt pár mondat erejéig, csak azért tesszük, nehogy adósok maradjunk az ide vonatkozó hivatali optimizmussal. A jövő magyar könyvtártörténete számára ez az időszak lesz az *irányelvek* kora. Az előző évtizedek tanulságai, a világ fejlettebb könyvtári és információs szervezeteiről összegyűjtött tapasztalatok, valamint a hazai valóság beható tanulmányozása alapján (a sorrend változtatható) távlati fejlesztési koncepció készült minden olyan könyvtár-csoportra, amelyet a társadalmi igényekhez képest veszedelmes lemaradottnak ítéltünk. Így lett aztán nagy keletük az irányelveknek. Kaptak irányelveket a tanácsi, a szakszervezeti közművelődési könyvtárak, a gyerekek és az ifjúság — külön is (mint a lelkiismeretünket furdaló jövőendő), a főiskolai könyvtárak, a múzeumok könyvtárai, a nemzetiségek, a kórházban ápoláson levők, és még így is maradt a nyolcvanas évekre olyan, akinek eddig még irányelv se jutott. Ahogy szépen sorjázta elő reménykedő lelkünk ből az irányelvek, úgy vált láthatóvá, milyen sok feladatot kell megoldaniuk az eljövendő könyvtárosnemzedékeknek ahhoz, hogy a távoli jövőben elérjük mindazt, ami jelenleg kellene. De legalább tudjuk, hol tartunk, s — ilyen még nem volt — most, hogy tudjuk és hangosan mondjuk, már vezető kormányférfiútól is hallhattuk, hogy a magyar könyvtárügy a népgazdaság lehetőségeihez képest is lemaradt a fejlesztésben. A szakmai irányelvek — a beléjük sugalmazott már-már gátlásos önmérséklet ellenére — elég átfogóan és részletesen írják le a különféle könyvtárak működési-szolgáltatási követelményeit. Egész szellemük olyan, hogy az építkező módszert szuggerálják a kampányvállalkozások helyett. A hetvenes évek módszertani tevékenységében az irányelvek végrehajtása során a magatartás változott, felnőtté vált, s ez némelyekben azt az érzést kelthette, hogy a lendület tört meg. Hát nem akarjuk már „holnapra megforgatni”? Nem lehet örökké forgatni! Most tovább kellene építeni, aminek már az alapozása jó, karbantartani a régi építményeket, ezekre költeni, korszerűsíteni, s eltakarítani a slamposságokat, a sufnikat. Ezt a programot irányozta elő az utóbbi tízéves szakaszt nem lezáró, hanem éppenséggel folytató IV. könyvtárügyi konferencia is. De úgy látszik, forgatni muszáj. Ha magunk nem forgatjuk, majd megteszi más. Szakállas vándorproféták járják az országot, és lázasan csillogó szemmel hirdetik: A közművelődés mennyországába csak *komplexitással* lehet bejutni. Mit különböznek itt egyes befelé fordult eszmeiségű, hitetlen aleyének? A közművelődés egy és oszthatatlan, legyen az ezt szolgáló intézmény is egy és oszthatatlan. Tetszetős blöff. Minél kevesebbet tud a rábizott intézmények történetéről, funkciójáról egy-egy döntési joggal felruházott, a helyi hatáskört fenn hangoztató, de a lényegét nem értő vezető, annál könnyebben válik a komplex szekta tagjává. A komplex varázsszó lett. Ami komplex, az jó, korszerű, a jövőbe mutató. Eleinte még gazdaságosnak is mondatott. Ma már nem. Nehéz volna ugyanis elhitetni, hogy a felduzzasztott vezetői létszámok, a drágulást messze fölülmúlóan emelkedő működési kiadások az összevont művelődési központ + könyvtárakban a gazdaságosságot jelzik. De a divat nagy úr, ezért a hiúbbak pár évig komplexben járnak, ha megkoplalják is (az állampolgárok). Majd aztán szegre akasztjuk az ideát, ha jön új divat.

Pedig tág tere van éppen manapság a nem-formális együttműködésnek ott, ahol az energiát szabadít fel és bővíti a lehetőségeket: a kis falvakban és a gomba módra szaporodó-növekvő városi lakótelepeken a különféle közművelődési szolgáltatások között. Ezeket a helyeken az iskolát visszaállítva régi szerepkörébe, a közművelődés egyetemes központjává fejlesztve megszüntethetjük a szétforgácsoltságot, az albréteti népművelést, az inségkönyvtárat. Legalábbis erre mutat a kormányzati szándék, amely irányelvben és jogszabályban egyaránt megnyilatkozott az alapellá-

tas ily módon való fejlesztése mellett. Csakhogy éppenséggel az alapellátás szakszerű építése kívánna meg a központi intézmények, városi-járási könyvtárak erős szakmai önállóságát, hogy ellátó szerepüket saját országos rendszerükbe ágyazva bontakoztassák ki, hogy abba „integrálódjanak”, amibe társadalmi rendeltetésük szerint tartoznak: a nemzeti és a nemzetközi könyvtári és információs rendszerbe. Hogy lehet érvelni észérvekkel annak, aki azt hallja csak, amit akar? Eszembe jut az anekdota a hegedűsről és a süket oroszlánról, amint a többi áhítatosan hallgató oroszlán kérdésére, hogy miért etted meg a hegedűt, harsány „He?”-vel kérdez vissza. Ki inti le a hamis prófétákat, a ködfalókat, a mindenáron újítókat?

Pillantás előre

Hol folytassuk a módszertani munkát? Milyen módszereket kínáljunk? Nemrég eltávozott mesterünk, *Sallai István* szerint a régi módszertanosnak strapabíró láb kellett, az újnak strapabíró fej is kell. A módszertani munka ma is, csakúgy mint eddig, a bibliotekonómia, a könyvtár csinálás-mesterség gyakorlati kifejeződése: itt és most, olyan jól, ahogy csak lehet. Ily értelemben a módszertani munkában a könyvtári irányítókat és vezetőket kell első számú exponenseknek tekinteni, hiszen a „döntő hogyanokra” csak ők adhatják meg az érvényes választ, s a választól nemcsak a menet iránya, hanem a menet sebessége is függ. A jól megszabott irányban szívesen bontakozik ki a közakarató cselekvés, a rosszat rezisztenciával, természetellen ellenállással ösztönösen fékezni igyekszik. A módszertani munka javításának legfontosabb feltétele a vezetők könyvtári látásmódjának rendben tartása. A vezetésről, mint a társadalmi munkamegosztásban való részvétel sajátos formájáról, ma már nálunk is elolvashatók a legfontosabb tudnivalók. Ezek közül most csak egyet emelek ki. A vezetés veszélyes munkakör: köz- és önvészélyes. A kettő aránya a hely exponáltságától függően változik. A közveszélyesség nehezebben lepleződik le, mert a szűk környezet hallgat, s a külvilág hosszú ideig nem tud, legfeljebb sejt valamit a tünetekről. A közveszélyesség biztos tünete, ha a könyvtárvezető lebecsüli a könyvtárost, mint mesterembert és a könyvtároságot, mint tisztet ipart, és más játékokkal játszódik (hagyva a „dagadt ruhát másra”, egy függetlenített vagy álfüggetlenített helyettesre; ő maga csak a munkahelyi hangulat tervszerű elrontása végett jelenik meg rövid időre, s máris elszólítják a háztól bokros teendői). — Az önvészélyesség nem ezt a típust fenyegeti. A felkészült és lelkiismeretes vezetők élnek gyakran önvészélyesen, különösen azok, akiknek személyes kapcsolata a hivatali szférákkal nem teszik lehetővé a kudarcok feszültségének természetes feloldását. Ezeknél gyakran megfigyelhető a környezettel szembeni bizalmatlanság, a helyzet és a körülmények negatív irányban elfajult megítélése, téves következtetések levonása, a sikertelenségek miatti súlyos önvád, a mások helyett való dolgozás-kényszerérzete, az elmagányosodás.

A vezetők könyvtári látásmódjának rendben tartása két módon is történhetne: 1) a szakfelügyeleti munka állandó résen léte által, a könyvtárvezetővel közösen tartott háztáji terepszemlén, s ehhez kapcsolva — ha a szükség kívánja — a tanulságok „nyílt, elvtársi légkörben” való megbeszélése útján. Feltétele, hogy a szakfelügyelet tudjon szakmailul és elvtársiul is, vagyis legyen szakfelügyelet. 2) a vezetőkkel évenként tervszerűen tartott (erőhetes) „alaki kiképzésen” arra hivatott szakemberek közreműködésével, amolyan könyvtárvezetői olvasótáboron, ahol kötött és fakultatív program keretében a vezetéssel, a vezetői magatartással kapcsolatos esettanulmányok feldolgozása és a mesterségbeli újdonságok megismerése a kitűzött cél. A vezetőkkel való törődés feltevésünk szerint ma a módszertani tevékenység főiránya, de — a katonai hasonlatnál maradván — nem hanyagolhatók el a szárnyak sem. A hálózatért felelős — főként közművelődési — könyvtárosok szakmai és közérzeti kondicionálása azért fölöttébb fontos, mert ettől (is) függ a sok szai tiszteletdíjas és társadalmi önkéntes könyvtáros anyagi és szellemi gondozottsága. A hálózati könyvtáros a szerényen javadalmazott könyvtári ügynökségben az utolsó hivatásos összekötő. Alatta már bizonytalan, gyakran cserélődő, dezertálásra csábított „ügynök” csoportja dolgozik, jószándékú amatőrök, akik nem ritkán személyes szíves-

ségből, a hálózati összekötő kedvéért könyvtároskodnak. Itt bizony kevés tere van a „nyílt elvtársi” légkörnek, csak a „baráti, elvtársi” forma használható.

A hálózati könyvtáros munkája tervszerű megelőző karbantartás, bonyolultabb, mint a vízvezetékserelőé, bár a kudarc következménye kevésbé látványos. Nehézsége a már elmondottakon felül abból adódik, hogy nemcsak technikailag, hanem emberileg is törődni kell a szolgáltatás menetével. A technikai tennivaló sem mindig egyszerű, bár ez még csak a mesterség tudásának a dolga. Nem megy rutinból az emberi része. Ha nem jut a kiszállásból egy kurta óra jó szóra, őszinte érdeklődésre a másik munkája iránt, dicséretre, az öröm és a panasz meghallgatására, akkor szinte hiábavaló a szakmai igyekezet is. Felbecsülhetetlen kincs a szakismeret mellett a környezetismeret, az emberismeret, s ezért oly nehéz utódot találni a nyugdíjba vonuló módszertanos veteránok helyére.

Pedig lehet jobban csinálni, mint az öregek tették. Tőlük az elintézni tudást, a jó értelemben vett nyerni akarást érdemes eltanulni. A bulldog macacsságot, ahogy „kijártak” kisebb-nagyobb kedvezményeket az ügy érdekében. Nem szabad példának tekinteni az egy nap sok helyet befutó, új módi bekukkantós instruktorkodást. Ezt a munkát éppen úgy tervezni kell, mint a tanárnak a tanítási órát. Fegyelmező szerepe van a kiszállási tervnek, amely nemcsak azt tartalmazza, hogy mikor és hová megyünk, hanem vázlatosan a tennivalókat és az ezekhez szükséges idő kalkulációját is. A vázlat főbb témái állandóak: együttes könyvtárszemle a mesterség fogásainak tanítgatásával egybekötve; beszélgetés az olvasókról, érdeklődésről, ízlésről; könyvújdonságok, olvasmányélmények; helyzetgyakorlatok a tájékoztatáshoz (különös tekintettel azokra, akiknek konkrét kérésük van, és emiatt oly gyakran hátrányos helyzetűekké válnak). A nem kevésbé fontos témák alkalmiak és egyediak, úgymint a fűtés, a világítás, takarítás, beázás, festés, esedékes kis és nagy bosszúságok, akciók stb.

Csak ennyi? Ennyi, de ehhez a szerephez felkészült *értelmiségi* szükségeltetik, aki tájékozott a társadalom, a gazdaság, a kis és a nagy politika, az életmód, az életformaváltozás, a művelődés, az eszmék, az ideálok, az itt és most realitások megértését segítő tudnivalókban, és a beleszólás, a javítás igényével viszonyul hozzájuk is meg a rábízott társadalmi szerepkörhöz is. Csak ennyi. Hol vagyunk ettől? Úton feléje. A módszertanról folyó vita és az azóta létrejött csoportos találkozások azt jelzik, hogy a közérzeti problémák mögött a szerep megítélésének bizonytalansága található: lóti-futi ember vagy egy terület, egész járás, városkörnyék, megye vezető könyvtárosa; bár nem hivatalból, de hivatásból szakmai előjárója? Melyik tehat? Bizony az utóbbi kell, hogy legyen, mert másképp *gyógyíthatatlanul* feleslegesnek érzi magát. Adjuk meg ennek a munkakörnek is a rangját, mint minden olyannak, amely társadalmilag nélkülözhetetlen, ne csak szóval, de egyébvel is. Például valódi hatáskörrel. Lehessen igazi szakfelügyelője a megyei és a járási könyvtár és minden más hálózati központ is a maga ellátási rendszerének. Nem érdeke, hogy rosszul lássa el ezt a megtisztelő megbízatást. Addig is folytassuk a ráolvasást közösen.

Szente Ferenc

A könyvtáraknak is van egyéniségük — a veszpréminek bizonyosan

Beszélgetés dr. Kiss Györgyné gyermekkönyvtárossal

1981. november 16-án nyugalomba vonult dr. Kiss Györgyné, a veszprémi gyermekkönyvtár vezetője. Azt írtam: vezetője, de valahogy nem érzem teljesen helyénvalónak ezt a szót. Mert ő nem úgy volt vezető, ahogy a vezetést általában gyakoroljuk: hogy mi irányítunk, s a feladatok nagyobb részét mások végzik el. Az ilyen vezetési módszernek egyébként ellentmondana a gyermekkönyvtár mérete, de magának a gyermekkönyvtári szolgáltatnak a természete is. Kiss Györgyné inkább mindenese volt a gyermekkönyvtárnak, vagyis igazi könyvtáros: nem az intézmény élén reprezentált, hanem benne élt a gyermekközösségben. Hagyta, hogy a gyermekszereget azt csinálja, amit szeret, de úgy, hogy oldottan is igazi közösséggé váljék, s arra felé haladjon, amerre ő sugalmazza.

Magdi nénije volt a veszprémi gyermekeknek, és Kedves Magdija a szülőknek, pedagógusoknak. A könyvtárosársadalom is ismerte, hiszen sokat forgolódtott a különféle könyvtáros fórumokon, sokan keresték fel könyvtárát, ő is

érelklödéssel tanulmányozta a többi gyermekkönyvtár működését, írt a szaksajtóba és a gyermeklapokba, sikeresen vett részt több országos pályázaton, és mások is sokat írtak munkájáról. Most, hogy gyermekkönyvtári működését befejezte, tanulságosnak véljük áttekinteni tevékenységét, hogy a legfiatalabb könyvtárosnemzedék elé tárhassuk munkájának eredményeit. Mindezt azért is jogosan tehetjük, mert Kiss Györgyné működése egybeesik a hazai gyermekkönyvtárügy kibontakozásával, annak mintegy „alulról” való tükrözödése. Az interjú készítőjének pedig különösen kedves feladata a gyermekkönyvtáros „vallatása”, hiszen — mint a Veszprémi Megyei Könyvtár egykori vezetője — részese volt pályakezdésének és közeli szemlélője kiteljesedésének is.

— Magdi, mondd el előljáróban, hogyan kerültél a könyvtárosi pályára?

— Talán nem véletlenül. A veszprémi könyvtárnak diákkorom óta olvasója voltam, a művelődési tevékenység minden válfaja érdekelt, s az volt a célom, hogy mennél többet sajátítsak el belőle, később pedig a fiaimat is segítsen ebben. Az ötvenes évek elején igen élénk turistaélet alakult ki Veszprémbe, férjemet — aki a megyei törvényszék bírójára volt — és gyermekeimmel hétről-hétre tervszerűen jártuk a Bakony hegyeit-völgyeit, fellekerestük a műemlékeit, igyekeztünk alaposan megismerni először lakóhelyünk közvetlen környékét, később az ország más vidékeit is. Titkára lettem a veszprémi természetbarát csoportnak, és ennek is szerepe volt abban, hogy először az idegenforgalmi hivatalban igyekeztem elhelyezkedni. Később a múzeumnál próbálkoztam, de itt csak kiegészítőként dolgozhattam, mert nem volt szakkepesítésem. A múzeum akkor a megyei könyvtárral közös épületben volt, jó ismeretségbe kerültem a könyvtárossal,

sokkal, s amikor szóltak, hogy lenne számomra könyvtárosi állás, örömmel vállaltam. Gépelni is tudtam, mivel felsőkereskedelmi iskolai érettségim volt, így munkámat adminisztrátori beosztásban kezdtem. De már ekkor beiratkoztam a kétéves középfokú könyvtárosképző tanfolyamra, később ezzel párhuzamosan a Budapestben indított gyermekkönyvtárosi szaktanfolyamra. Nagy kedvvel végeztem el mindkettőt, s így lettem adminisztrátorból könyvtáros.

— A közművelődési könyvtárak életében abban az időben kezdtek fújdokolni a megújulás szelei. A Könyvtárosban vita indult a szabadpolcokról, s a valóságban is megjelentek az első szabadpolcos könyvtárak. Hamarosan kialakult néhány igazi gyermekkönyvtár, s ennek is megszületett a maga szakirodalmi Veszprémbe a rossz helyiségviszonyok miatt igen elmaradott volt a gyermekek könyvtári ellátása. Mi volt az oka, hogy épp a gyermekkönyvtár felé fordult érdeklődésed?

— Két fiam akkor került olvasókorba,

s nem tudtuk ellátni őket a kívánt irodalommal. A gyermekkönyv-kiadás is nagyon szegényes volt akkortájt. Közvetlenül érzékelttem a szükségletek és kielégítésük közötti ellentétet, s megsejtetem a fejlődés nagyobb lehetőségeit. Úgy éreztem, ez a munka teljesen egyezne érdeklődéssel.

— *A törekvéseid és a könyvtárvezetés szándékai közötti egyetértés tehát hamar megszületett. Mik voltak a következő lépések?*

— Legelőször is helyiséget kellett szerezni a gyermekkönyvtárnak. Addig a felnőtt kölcsönző egyetlen helyiségében jelentkezhettek könyvekért a gyermekek délután egy és három között. A gyermekkönyvtár sajátos életére itt nem volt lehetőség. A könyvtártól nem messze, a Városi Ifjúsági Házban azonban több helyiség volt. Tárgyalások kezdődtek a két intézmény között, s 1959-ben sikerült megállapodást kötnünk. Az ifjúsági ház vállalta, hogy a gyermekkönyvtár rendelkezésére bocsát két, összesen 54 négyzetméter alapterületű szobát. A kisebbik kizárólag a könyvtárré lett, ez szolgált a könyvek elhelyezésére, a nagyobbik közös használatú olvasóterem és klubszoba volt. A munkaterv összeállításakor figyelembe vettük a házban működő úttörőszervezet igényeit is. A könyvtár 1959. október 21-én kezdte meg működését 1769 kötetes állománnyal s még a régi épületben beiratkozott 421 gyermekolvasóval.

— *Milyen célokat tűzött maga elé indulása idején a gyermekkönyvtár, s mik voltak a nehézségei?*

— Legfőbb törekvésünk a minél több olvasó toborzása és a gyermekek rendszeres könyvtárlátogatásra nevelése volt, s ehhez a klubéletet is ki artartuk alakítani. Az állomány nagy része a szekrények polcain dupla sorokban állt, s ez bizony nem segítette elő az önálló könyvkiválasztást, a könyvek közötti böngészést. A szabadpolcos rendszer bevezetését is hamarosan elkezdtük azzal, hogy leszereltük a szekrényajtókat. Az állomány nem volt elég változatos, kezdetben kevés volt a könyvbeművelésre juttatott pénz, és szegényes a könyvkiadás választéka is. De a kapható művekből sem tudtunk elegendő példányt vásárolni. 1960-ra 622-re emelkedett az olvasók száma, és 1973-ra a könyveké. Napi 4 óra volt a nyitvatartási idő, s hetenként egyszer, szerdán délután műsor várta a gyerekeket: diavetítés, mesedélután, bábszakkör, őrsi foglalkozások. Az olvasóteremben sakk, történelmi fejtörő és más társasjátékok szórakoztatták az érdeklődőket. A faliújságon a gyermekek által írt könyvismertetések

jelentek meg, ezek sikerültebbjeit a megyei újság, a *Napló* is közölte.

— *Hogyan folyt az olvasótoborzás? Csak vártad a gyerekeket...?*

— Az iskolákban kezdtem. Felkerestem őket, átnéztem az osztálynaplókat, kiírtam a szülők címét és foglalkozását. Az adatok birtokában felhívtam a gyerekeknek, elsősorban a 8 éveseknek, nagyon figyelve a leginkább rászorulókra: az úgynevezett hátrányos helyzetűekre. Óriási sikere volt a felhívásnak, a legtöbben ekkor kapták meg életük első postáját. A felkínált lehetőséget nem lehetett elmulasztaniuk! A pedagógusokkal kezdetben kialakított személyes kapcsolat később intézményi kapcsolatokká bővült az iskolákkal, úttörőszervezetekkel, majd a múzeummal és az állatkerttel is.

1962 őszén áttértünk a szabályos szabadpolcos rendszerre. A könyveket témák szerint helyeztük el a polcokon, a gyerekek tájékozódását színes választólapok és feliratok segítették. Könyvkiválasztás közben tanácsaimmal „súgtam” az olvasóknak. A válogatást képes katalógus és cédulakatalógus is könnyítette. Azután megjelentek a könyvtárban a gyermekeknek készített, témák és korosztályok szerint csoportosított ajánló könyvjegyzékek. A könyvtár 1963 végére 1014 olvasóval teljes telítettséget ért el, előbbre már csak a minőségi szolgáltatások útján léphettünk. Ennek érdekében szerveztük meg például a könyvbarátok klubját.

— *Miből állt a könyvbarát klub tevékenysége?*

— A tagokat a felsztagozatos olvasók közül toboroztuk, a jelentkezők a könyvbarát különpróba letétele után váltak a klub tagjaivá. Az olvasómozgalmat a nyári tanítási szünetben indítottuk, foglalkozásokon készítettük elő a gyerekeket a próba letételére, amely könyvek elolvasásából és róluk szóló beszámolókból állt. A gyerekek között városszerte nagy érdeklődést váltott ki ez a mozgalom, megélné a könyvtári élet. A próbázás minden tekintetben jó eredményt hozott, az első csapatot 50—70 főből álló további csoportok követték. A legjobb beszámolókat leírtuk, és kitéttük a faliújságra, de ezek mellett élőszóban előadott, magnóra vett beszámolókat is pörgettünk le kölcsönzés idején. A klubban külön riporter órs is alakult. Azután kiépítettük a könyvtári *segítő hálózatot*. A gyerekek a könyvek javításában, helyrakásában, az olvasótermi felügyeletben segítettek. Beosztásuk óra-rendszerűen történt. Mindezek révén a kis olvasók egyre jobban magukénak érezték a könyvtárat, becsülték és óvták kincseit.

Közben mindjobban kifejlesztettük ajánló-bibliográfiai rendszerünket, segíttük ennek használatát. Ekkor kezdtek megjelenni a szaktárgyakhoz kapcsolódó és természetesen a különböző korosztályok igényei szerint készített témabibliográfiáink. Először a történelem, a fizika, a növénytan és az állattan bibliográfiái készültek el. A jegyzékekben szerepeltek a témakörökhöz illő diafilmek is. A házilag sokszorosított bibliográfiákat néhány kép tette élénkebbé. A géppel írt jegyzékeket állandóan bővítettük, s megküldtük az iskolák szaktanárainak is. 1964-ben már nyomtatásban is sikerült kiadni egy bibliográfiát, amelynek a *Válogatás a gyermekkönyvtár polcairól* címet adtuk. Az úttörőmozgalom számára *Úttörőkről — úttörőknek* címmel jelentettünk meg ajánló jegyzéket. Ötéves munkánkkal sikerült elérnünk, hogy a gyermekkönyvtár a városi gyermekek körében ismertté vált, tevékenysége állandó, rendszeres lett, szolgáltatásait megszerették, és hűségesen ragaszkodtak hozzánk. Ezután olyan időszak következett, amikor kis intézményünket a hontalanság veszélye fenyegette. Az történt ugyanis, hogy 1965-ben átépítés miatt ki kellett költöznünk az épületből, s hosszú ideig úgy tűnt, nincs hová. Attól féltünk, hogy a könyveket kénytelenek leszünk évekig becsomagolva raktározni, az olvasókat pedig szélnék eresztetni. Fűhöz-fához kapkodtunk, végül elmentem a városi tanács elnökéhez, s elpanaszoltam neki helyzetünket. Megértette, és azt kérdezte, van-e valami elképzelésem. Három is volt. Az egyiket elfogadta, s kiutalta számunkra az ügyvédi munkaközösség által kiüritett három boltíves szobát a várfeljáró egyik épületében. Fellelegeztünk: folytathatjuk a szépen indult munkát.

— *Hogyan vésztelték át az ideiglenes helyen töltött éveket?*

— Három nehéz esztendő következett. Az első évben csökkent olvasótáborunk, mert sok gyermek lakásától távolabb került a könyvtár. Ám a következő években újra növekedni kezdett az olvasólétszám és a könyvforgalom. Növekedtek az én feladataim is. 1964-ben meg kellett vizsgálnom, milyen a gyermekkönyvtárak megyei helyzete. 1965-től feladatom lett a *gyermekkönyvtárak megyei módszertani gondozása* is. Szerencsére ekkor segítséget is kaptam egy napi öt órában dolgozó tiszteletdíjas munkatárs személyében. Ez jó volt, kár, hogy a következő években sűrűn váltották egymást a gyermekkönyvtár beosztott munkatársai, alig tanult valaki bele a munkába, máris megvált a könyvtártól, s előről kellett kezdeni az új munkatárs betanítását. De az új körülmé-

nyek között is valamelyest előreléptünk. Hogy a gyermekeket ráneveljük a kézikönyvek használatára, kifejlesztettük gazdag *olvasótermi kézikönyvtárunkat*. A lexikonokkal, szótárakkal, enciklopédiákkal és más fontos tájékoztató művekkel játékos formában ismerkedtek meg a gyerekek, és később már programszerűen tájékoztattuk őket a könyvtár felépítéséről, állományáról is. Az állományunk 1961 óta téma szerinti katalógusa volt, 1966-ban pedig elkészült a *teljes szerzői és címkatalógus*. 1967-ben a Veszprémi módszertani füzetek sorozatban *Múzeum — iskola — könyvtár* címmel tanulmányt írtam, amelyben a korán felismert, kipróbált együttműködés lehetőségeit és példáit próbáltam a szakmai közvélemény elé tárni.

— *Mikor és hogyan jutott végleges otthonba a gyermekkönyvtár?*

— A megyei könyvtár új székházát, a volt püspöki jószágkormányzósági épületet, ahol korábban az ifjúsági ház is működött, átépítése után, 1968. augusztus 20-án avattuk fel. Ennek földszintjén kapta meg a gyermekkönyvtár is végleges otthonát egy 72 négyzetméter nagyságú teremben, melynek romantikus része volt a kerek „kuckó”. Egyedi tervezésű szép bútorok díszítették a könyvtár belsejét. A költőzéssel *új fejezet* kezdődött könyvtárunk életében, lezárult a hősi korszak. Ekkor állományunk már majdnem tízezer kötet volt, kézikönyvtárunk 500 válogatott művet számlált, előfizettünk 10 ifjúsági lapra. Megnöveltük a nyitvatartási időt is. 1970-ben 1600-ra emelkedett olvasóink száma, segítségül pedig nyolcórás gyermekkönyvtárost kaptunk. Ettől kezdve már a tömeges szolgáltatásokra kellett felkészülnünk. A *pedagógus továbbképzési és nevelési tanácsadóval* közösen megjelentettük a természettudományos tárgyak (számтан, mértan, fizika, kémia, élővilág) ajánló bibliográfiáját, és elláttuk vele az iskolákat. Utána elkészült történelmi ajánló-jegyzékünk is. Mindezeket természetesen a megye valamennyi gyermekkönyvtára is megkapta tőlünk, a szükséges segédnyomtatványokkal együtt (könyvtárba hívó levél, órarend, könyvjelző, gyermekekhez szóló, közvetlen hangú felhívó, meghívó rendezvényekre stb.). Állományfeltáró eszközeink gazdagítása érdekében pedig katalógushálózatunkat tárgyszó-katalógussal bővítettük.

— *Kik készítették el ezeket, például az ajánló bibliográfiákat?*

— Mivel könyvállományunkat jól ismertem, s a tanterveket is alaposan áttanulmányoztam, én állítottam össze mindegyiket. Nagyon jó kritikát kaptam értük a szakfelügyelőkől.

1971-ben már világossá vált, hogy a nagy forgalmú veszprémi gyermekkönyvtár vezetését és a megye gyermekkönyvtárainak módszertani irányítását egyetlen személy nem tudja ellátni. En a gyermekolvasókkal való közvetlen foglalkozást választottam, tehát a gyermekkönyvtárban maradtam, a módszertani munkát pedig másnak adtam át.

— *Mit mutat a statisztika a veszprémi gyermekkönyvtár szolgáltatásainak fejlődéséről?*

— A számok önmagukért beszélnek: 1961-ben 784 olvasó 9198 látogatás során 22 740 kötetet kölcsönzött, 1970-ben 1600 olvasó 31 663 látogatás során 47 474 kötetet, 1980-ban olvasóink száma 1806, a látogatásoké 29 646, a kölcsönzött könyveké pedig 57 623 volt.

A hetvenes évektől már nem volt olyan látványos a fejlődés, mint korábban. Érződik a könyvtár telítettsége is, egy 72 négyzetméteres teremben már nagyon nehéz 1800 olvasónál többet ellátni. A látogatások száma állandósult, a kölcsönzésben még van fejlődési lehetőség, a diaforgalom azonban lecsökkent, már nem vonzza, nem érdekli a diafilm úgy a gyerekeket, mint korábban. A hetvenes évektől kezdve beléptek a szolgáltatásba az iskolai könyvtárak is, s bizonyos mértékig megosztották az érdeklődést. Két évtizeddel korábban a gyermekkönyvtár szinte egymaga volt a porondon a gyermekeknek nyújtandó művelődési szolgáltatásaival, de ma már igen sokfajta intézmény kínálatából válogathatnak a gyermekek. Mindenesetre tény, hogy a *nyolcvanas években már nem böngészhetnek olyan nyugodtan a gyermekkönyvtár polcai között, mint korábban*. Nincs ehhez elég idejük, mindig rohanniuk kell: szolfézs, zeneiskola, nyelvóra, iskolai tanulmányi verseny, vetélkedő, kórustalálkozó, sport, tv, mozi, színház, hangverseny, ezenkívül családi elfoglaltságok, autózás, telek, hétvégi kirándulás stb. Ezekkel ma már számolnunk kell.

— *Végeredményben mi a véleményed: a gyermekkönyvtár tudja-e tartani eddig kiharcolt helyét a gyermekek érdeklődéséért folytatott versenyben?*

— Tartani mindenképpen tudja. De látványos, számokkal mérhető fejlődést csak ott lehet várni, ahol az intézmény új, vagy szolgáltatási feltételei lényegesen megjavultak. A könyvtár elsősorban művelődési, s csak másodsorban szórakoztatási intézmény, bár e kettő — különösen a gyermekeknél — nem válik el élesen egymástól. *A művelődésnek ma is a könyv az első számú eszköze a gyermekeknél is, s ezt továbbra is a könyvtár nyújtja bő választékban. Emellett a*

gyermekkönyvtár hozzáadja a könyv használatához a közösségben való részvétel, a társaság élményét. Az olvasó gyermekek a közösség segítségével könnyebben eljutnak a művelődés más tájaira, új útjaira. Megemlítek néhány ilyen alkalmat, amelyet a mi gyermekkönyvtárunk szervezett. Éveken keresztül folyamatos rejtvényfejtési verseny zajlott a könyvtárunkban. A „Tudod-e?” feliratú táblán hetenként új és új kérdések jelentek meg, amelyekre a megfejtést csak kézikönyveink használatával lehetett megadni. A feleletben *hivatkozni is kellett* a lelőhelyre. Munkájuk közben örömmel láttuk, mint keríti hatalmába a gyerekeket a kutatás láza, és megfigyelhettük kereső technikájukat. Az eredmények kihirdetése jó alkalmat nyújtott a beszélgetésre, a kiscsoportos foglalkozásra. Az ehhez hasonló foglalkozások korosztályonként rendszeressé váltak. A legkisebbeket, az óvodásokat az iskolába lépés előtt fogadtuk. *Kicsi vagyok én* címmel tartott műsoros óráinkon versek, mesék, ének, zene, ritmikus mondókák segítségével teremtettünk jó hangulatot. Látogatásuk után jó rajzokat kaptunk az óvodásoktól. Az alsó tagozatosoknak *Már tudok olvasni!* és *Barátkozás a könyvvel* címmel tartottunk műsoros rendezvényeket. A felső tagozatos csoportokban a foglalkozás célja a könyvismeret, a *könyvtárhasználat elsajátítása* és játékos gyakorlása volt. *Csatazzunk együtt korokon át!* című történelmi tárgyú ajánló bibliográfiánk történelmi élmények közvetítését segítette elő.

1976 végén megnyitottuk a gyermekkönyvtár *zenei részlegét*. Stúdiónkban két lemezjátszót, két magnót és rádiót tartottunk üzemben. A kívánt műsort hat hallgatóhelyre tudtuk kapcsolni. A csoportos foglalkozásokhoz hangszórókkal erősítettük fel a zenét. Kezdetben 96 lemezünk volt, mese-, vers- és komolyzenei felvételekkel. 1977-ben zenei előadássorozatot indítottunk *Barangolás a hangszerek birodalmában* címmel. Az alapfokú ismereteket nyújtó sorozat bemutatja a fúvós, vonós és ütőhangszereket. Az előadók a veszprémi zeneiskola tanárai voltak. A következő évben *Ismerkedjünk a hangszerekkel és a muzsikával* címmel folytattuk az előadássorozatot, ebben kamaraszámok, vonós együttesek, fúvós csoportok, gitárbemutatók szerepeltek. Főként *gyerekek muzsikáltak gyerekeknek* a szaktanárok vezetésével. Minden előadáshoz könyvkiállítás és a megfelelő szakkönyvek ajánlása csatlakozott.

Biológiai előadásaink sokat szerepeltek az állatkert munkatársai, a szemléltetés nemegyszer élő állattal történt. Egyik előadássorozatunkon a zirci Ba-

konyi Természettudományi Múzeum fiatal kutatóival működtünk együtt. *Színes madárvilág; Vizek, vízpartok élete; Érdekes növényeink; Környezetünk természeti értékei* című előadásainkat zirci kirándulás zárta, amelynek alkalmával a múzeumot és az arborétumot néztük meg. A helyi csillagászati szakkör vezetője *Üzenet a világűrben* és *Már húsz éve az űrkorszakban élünk* címmel tartott előadást, amelyek után távcsöves bemutató is volt. Nyári foglalkozásaink egyik kedvelt sorozata volt az *Illusztráljunk!*, amelynek keretében mesékhez, versekhez készítették olvasóink illusztrációt rajzzal, festéssel, ragasztással, rongy- és levélkollázs technikával. Ott-hont adtunk szakköröknek, s fogadtunk vidékről érkezett csoportokat is, amelyek a megyeszékhely művelődési intézményeivel kívántak megismerkedni. Nyári táboroknak letéti könyvvállományt adtunk, mi bonyolítottuk le az *Úttörőszemle* megyei döntőjét.

Jó a kapcsolatunk a pedagógusokkal és a szülőkkel. A hetvenes évek második felében már olyan szülők is elhozták hozzáink gyermekeiket, akik a könyvtár indulása idején maguk is gyermekolvasóink voltak. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1976-ban felmérést végzett a gyermekkönyvtárakban. Megállapítása szerint a veszprémi gyermekkönyvtár az ország legkisebb „A”-típusú gyermekkönyvtára, de felszereltségét tekintve a legjobban ellátott. Ez az egyetlen adat is jelzi a zsúfoltságot. Nyitvatartásunk heti 32 óra, szombat délután is tartunk ügyeletet.

*Ebben a beszélgetésben már többször is szó esett arról, hogy a gyermekek művelődése érdekében miként teremtett kapcsolatot egymással az iskola, a zeneiskola, a múzeum, az állatkert, az úttörőszervezet és a gyermekkönyvtár. Mindez a művelődés sokoldalúságának lehetőségét közvetítette a gyermekekhez, tágitotta érdeklődésüket, és elősegítette, hogy az egyéniségüknek legjobban megfelelő művelődési formákat választhassák ki maguknak, s ezáltal hozzáférhessenek a művelődés sokféle lehetőségéhez. A múzeummal való együttműködés-
rá most külön visszatérek, mert erről beszédes dokumentumot találtam a gyermekkönyvtár archívumában. A Kulturális Minisztérium közgyűjteményi főosztálya 1974-ben pályázatot hirdetett a múzeumban tartható közművelődési tevékenység összefoglalására. Erre dr. Kiss Györgyné „Mozaikok” jelleggel küldte be pályázatát. Beszámolójáról a bíráló egyebe-
között az alábbiakat írta:*

„Végre egy pályázat, amely nem arról szól, hogy mit kellene csinálni, hanem elmondja, mi az, amit csináltak és csinálnak. Amiről itt olvashatunk, az érdekfeszítően izgalmas, szellemes, történeti és muzeológiai szempontból hibátlan. Pedagógiához nem értek, de azt hiszem, annak is tökéletes. Módszere az egyetlen lehetséges és járható út, amennyiben van rá ilyen felkészültségű és energiájú ember: a múzeum, az iskola és a gyermekkönyvtár együttműködése. Ennek lelke és motorja olyan valaki lehet, aki mindhárom munkaterületet ismeri. És nem a történelemkönyv bágyadt illusztrációját nyújtja, hanem olyasmit, ami a fiatalokat (és a felnőtteket is!) megragadja, eleven életükhöz kapcsolódik. Nem oktat professzori hangon, hanem egyszerűen megmutatja, *hogyan függnek össze egymással a tanultak, olvasottak és látottak*, az élő város, az utcanevek és a holt leletek. Az egésznek végső célja nem ismeretanyag beszűkölés, hanem *folyamatos önművelésre készítetés*, ami minden közművelődési tevékenységnek legfőbb célja. Dolgozata okosan, könnyedén tanít arra, hogyan nézzük szűkebb környezetünk múltját és jelenét.

A Mozaikok jellegű pályázatot az általam olvasott munkák közül messze a legjobbnak tartom, és első díjra javaslom. Nem ismerem sem a személyt, sem működését, de érzem, hogy *kis körben megoldotta azt, amiről oly sokat irtunk feltételes módon*. Hibátlannak tartom tájékoztatásait, mintaszerűnek kérdéseit, válaszait, hangnemét.”

A pályázat megnyerte az ötezer forintos első díjat; a dolgozat a Tanító múzeum kiadványsorozat Múzeum és közönség című kötetében jelent meg 1978-ban, A 10—14 éves tanulói fűszár múzeum-pedagógiai foglalkozásainak lehetősége és gyakorlata címmel.

1979 őszén a gyermekkönyvtár „születésnapjára” küldött régi olvasóinak, elsősorban az első évek korosztályainak. Szülei címére küldte a leveleket, hiszen nem tudta az azóta felnőtt régi olvasók új címét. Bejelentette, hogy találkozót akar rendezni a huszadik évfordulón. Az egykori gyermekolvasók tömegesen jelentkeztek az összejövetelre. Bensőséges baráti találkozót sikerült rendezni, melynek visszhangjából idézünk néhány mondatot:

— Én csak hálával, szeretettel tudok arra az időre visszagondolni, nagyon sokat tetszett értünk tenni, akkori gyerekekért. Valami olyant tanultunk, ami kell az emberi élethez. (László Zoltánné, Veszprém)

— Nagyon meghatódtam, amikor Magdi néni meghívóját olvastam. Sok szere-

tettel emlékszem a gyermekkönyvtárban töltött szép órákra, köszönöm a jubileumi műsort, amelyet fiammal együtt élveztünk. (*Répásy Zoltán* sportvezető)

— Igen örültem, hogy meghívót kaptam erre a huszadik évfordulóra. Megdöbentett, hogy ennyi idő elmúlt már, ilyen öreg lettem. Magdi néni nem változott semmit! Jó dolog visszaemlékezni gyermekkoromra, a sok olvasmányélményre. Azóta nem tudok annyit olvasni. (*Dr. Vándorfy Győző* belgyógyász)

— Kapcsolatom a megyei könyvtárral nem szakadt meg, most is, és remélem, a jövőben is szívesen keresem fel az intézményt, ahol a könyvek szeretetét belém plántálták. (*Dr. Molnár Piroska*)

— Gyermekeim még nem olvasók ugyan, de nagy könyvbarátok és mesehallgatók. Anikó 18 hónapos, szépen lapozza a könyvet, újságot, és halandszáva fel is „olvassa”. Boglárka 4 és fél éves, ő énekel történeteit. Zsoltika 5 és fél éves, eredetien rajzol. (*Sándorfy Piroska*)

— Húsz éve az akkor nyíló könyvtárnak lettem olvasója. Nem gondoltam arra, hogy valamikor én is könyvtáros leszek, és kisfiam is Magdi nénihez jár majd könyvtárba. (*Jurics Imréné*)

— Szívesen emlékszem vissza a könyvtárra, mely gyermekkoromban oly sok izgalmas, sejtelmes dolgon keresztül ablakot nyitott a világra. A könyvtárnak komoly szerepe volt abban, hogy szívesen emlékszem vissza gyermekkoromra és abban is, hogy azt a pályát választottam, amelyen vagyok. A Paksi Atomerőmű sugárvédelmi osztályán dolgozom, ez a rendszer világszinten fog állani. (*Horváth Ervin*)

Az idézeteket folytathatnánk a vendégkönyvből való szemelgetéssel — annál is inkább, mert abba olyan illusztris látogatók bejegyzései, elismerő szavai kerültek bele az elmúlt két évtizedben, mint például *Keresztury Dezső* és *Veres Péteré* —, elégedjünk meg azonban egyetlen idézettel, amely igazán jól jellemzi a könyvtár egész légkörét: „A könyvtáraknak is van egyéniségük — a veszpréminek bizonyosan: hozzám közel álló, színes és értelmes... *Horgas Béla* 1979.”

— *Beszélgetésünknek végére értünk. Hogyan foglalnád össze: mi kellett ehhez a szinte állandóan égő, lobogó munkához?*

— Először is *hinni* kell az ügyben. Azután arányérzékkel és nem lankadó energiával munkálkodni a dolgok előrevitelén. A gyermekkönyvtárat nem lehet gépiesen, sablonok szerint vezetni. A munka állandóan újabb és újabb ötleteket adott. Sok embert sikerült megnyernem,

hogy segítsen. Gyermekközösségem jól működő kollektíva volt, mindig akadt benne egy kis élcsapat, amelyik lendített a közös művelődés dolgán, és magával húzta a többieket is.

— *Milyennek látod könyvtárad jövőjét?*

— Nyugodtan adtam át a könyvtárt utódoknak, *Szabóné Becker Hajnalkának*. Nem sokáig dolgoztunk ugyan együtt, mert gyermekgondozási segélyen volt, de most visszajött. Ő magyar—könyvtár szakon végzett az egyetemen, szereti ezt a munkát, okos, művelt, ötletgazdag és jó a pedagógiai érzéke is. Ha kitart az ügy mellett, jó kezekbe kerül a gyerekkönyvtár.

— *Ilyen tevékeny munkálkodás után hogy töltöd majd nyugdíjas éveidet?*

— Az első hónapok nem pihenéssel teltek. Beszélgetésünk elején volt szó turista szvenvedélyemről. Ez sohasem múlt el, 1957-től évente jártam külföldön, megismertem Európa sok országát, elhelyeztettem nyugdíjas korom első heteiben is: hathetes turista úton voltam Párizsban, Madridban és a Kanári-szigeteken. Gyönyörű tájakat, épületeket, művészeti emlékeket láttam, érdekes emberekkel ismerkedtem meg. De a gyermekkönyvtár emléke sem hagyott el. Párizsban, a Rodin múzeumban rám köszönt egy fiatal ember: Csókolom, Magdi néni! Egyik könyvtári olvasóm volt, aki már Londonból jött, és hazafelé tartott. Én azonban a szép túra után akkor voltam a legboldogabb, amikor Akarattyánál megláttam a Balatont.

Balatonfüreden élek, sajnos, egyedül. Férjem váratlanul meghalt, később édesanyám is, a fiam Budapesten dolgozik, de azért gyakran meglátogat családjával. Most valóban pihenék kicsit, aztán valamilyen kulturális elfoglaltság után nézek Balatonfüreden, hogy napi néhány órában lekössem magam, és emberek között forgolódjam, egyáltalán, hogy megpróbáljam folytatni, amit eddig is csináltam: *közvetítem embertársaimhoz a szépet*. Örülök, hogy mindez veled beszélhettem meg, te állítottál a könyvtáros pályára, s most a *Könyvtárosban* te mondd el a búcsú szavait is.

— *Hát igen: az embernek vannak ilyen kedves pillanatai. A szocialista könyvtárügy hazai történetében a hatvanas évekkel kezdődött a közművelődési könyvtárak megújulása és a gyermekkönyvtárak lendületes fejlődése. Ez utóbinak szép példáját nyújtja a te veszprémi munkád. Kitüntetés nélkül is kiváló népművelőnek érezheted magad. Jó egészséget kívánok és továbbra is tartalmas életet!*

P á l d y R ó b e r t

Anyagbeszerzés vagy tervszerű állománygyarapítás ?

A vállalati szakkönyvtárnak az a dolga, hogy fenntartóját segítse szakmai feladatai teljesítésében. A vállalatok egy része ezt a szolgálatot úgy értelmezi, hogy *azt is neki kell meghatározni, mit és hány példányban vásároljon a könyvtár*. Szabályozzák, hogy — a könyvtárost kihagyva — kik jogosultak „rendelni”, azaz aláírásukkal igazolni egy-egy könyvbeszerzés szükségességét.

Ezen a talajon virágzik ki a könyvtáros „anyagbeszerző” tevékenysége. Nem folytathat, tehát nem is folytat tervszerű állománygyarapítást, csupán „kimegy” és „behozza” a kért könyvet, vagy megírja a megrendelést. Munkájának megfelelő elvégzését a gondosan összegyűjtött és megőrzött „igénylések” igazolják. Ezeket 4—5 aláírásnak, szignónak kell lennie. A leendő olvasón kívül annak szolgálati felettese, továbbá a könyvtár szolgálati felettese, sőt gondosabb helyeken a műszaki vagy gazdasági igazgatóhelyettes (főmérnök, főkönyvelő) is aláírja az ilyen bizonylatokat. Legalul szerényen húzódik meg a könyvtáros megjegyzése: beérkezett, elfogyott, nem kapható, megrendelve, reklamálva, ez utóbbi több dátummal is. A rendelő legtöbbször valamely szervezeti egység vezetője (nem a szerzeményezéssel hivatalból és szakszerűen foglalkozni képes könyvtáros, aki rendszeresen tanulmányozza — egyebek között — a kiadói prospektusokat is), többnyire elfogult szakember, aki más szakterületek irodalmát nem figyeli! Kizárólag saját szűkebb szakágának irodalmát, fontosabb kiadványait vásárolja meg házi könyvtárába. Kérései tehát esetlegeseek, s „igénylő” tevékenységének semmi köze a szakterület irodalmának rendszeres figyelésén alapuló tervszerű állománygyarapításhoz. Idővel a szakmai közvélemény megismer egy-egy művet; az érdekeltek beszélnek róla, esetleg idézik, s elmondják, hogy jól alkalmazható megoldásokat tartalmaz. Az eredmény: többen is keresik a vállalati könyvtárban. Am az elmondottak miatt gyakran megesis, hogy egyetlen példány sincs belőle a szakkönyvtár állományában. Az „igénylési” rendszer tehát felmenti a könyvtárost, de nem menti meg az elkésve érkező kívánságok tömegétől. Osztályvezetői aláírással legkevesebb 20 példányt, osztályvezetői szignóval 1—1 példányt kérnek a (leendő) olvasók *saját maguknak*. Noha magyar szakkönyvekről van szó, a legtöbbször már sem pult alól, sem vidéken nem kaphatók az ilyen, utólag keresetté vált könyvek. Az „igénylés” — sok hiábavaló telefonálás és levelezés után — ad acta jelzéssel lerakható.

Kis vállalatunk 10 ezer kötetes könyvtára a vizsgált időszakban tisztán „representálta” az ismertetet modellt. Hogy nincs lehetőség tervszerű állománygyarapításra, annak bizonyítására a Magyar Nemzeti Bibliográfia tanulmányozása szolgál. Egy könyv tényleges megjelenése és a nemzeti bibliográfiában történt regisztrálás időpontja között a vállalatunkat érintő szakterületen 4—6 hónapos késés mutatkozott. A bibliográfiában regisztrált könyvanyagból 92 könyvet szereztünk be. Ennek durván kétharmadát, 63 könyvet átlagosan 297 nappal a bibliográfiában való megjelenés után vásároltuk meg. 29 könyvet, a beszerzett anyag egyharmadát, a bibliográfiában való megjelenés *előtt* átlagosan 55 nappal szereztünk be, tehát az átlagot tekintve ezt is hónapokkal a kereskedelmi megjelenés után. A szélső értékek: a Magyar Nemzeti Bibliográfiában megjelent közlés után 5 naptól 1427 napig tartott bizonyos művek beszerzése; viszont a regisztráláshoz képest *korábban* történt beszerzések időhatárai 1 naptól 424 napig terjedtek.

A beszerezhetetlen könyvekről, a hiába keresett könyvekről, arról az időről, amelyet szakembereink országos vagy más nagyobb könyvtárak olvasótermeiben és kölcsönzési részlegeiben töltöttek (az utazási időt is beszámítva), a *profilba vágó, de hiányzó szakkönyvekről* támpont híján nem készíthető összeállítás. De abból, ami elkészült, nyilvánvaló, hogy milyen hátrányt okoz a tervszerű állománygyarapításban az, ha *nem a könyvtáros* fogja össze ezt a tevékenységet. (Persze van, sőt kell is,

hogy legyen mód a vállalati szakemberek kívánságainak közlésére, illetve teljesítésére az állománygyarapítás során.) Egyszerűen arról van szó, hogy bízni kell a könyvtárosokban, nemcsak abban a tekintetben, hogy milliós értékeket képesek megőrizni és kezelni, hanem higgye el a fenntartó azt is: a könyvtárosok helyzetük-nél fogva előbb-utóbb jobban megismerik a vállalat egész szakterületén felmerülő információs igényeket, mint a részterületeken dolgozó szakemberek.

Szűcs Sarolta

a Kohó- és Gépipari Szervezési és Számítástechnikai Intézet
szakkönyvtárának munkatársa

VISSZHANG

A Békés megyei Könyvtár kiadói tevékenysége

A *Könyvtáros* 1981/11. számában Bényei Miklós számba vette az ország közművelődési könyvtárainak 1973-tól 1980-ig megjelent kiadványait. Igényes, a soron levő tennivalókat kijelölő helyzetképehez statisztikai táblázatok is tartoznak. Ezek adatai szerint a Békés megyei Könyvtár a hasonló feladatkörű könyvtárak között a tizenharmadik helyet foglalja el. A szerző a megyei könyvtárnak csak 7 kiadványáról tud. Ezzel szemben a helyzet a következő:

A Békés megyei Könyvtár 1973 és 1980 között rendszeres kiadói tevékenységet folytatott. Kiadványainak egy része elhelyezhető Bényei Miklós négy kiadványcsoportjában, amelyeket a kiadványok rendeltetése szerint különített el. *A kiadványok másik, nagyobb része nem sorolható be a már említett szempontok*

szerinti csoportokba, de nem illik rájuk az „egyéb” kategóriamegjelölés sem.

Ezek a kiadványok szépirodalmi produktumok, valamint ismert könyvillusztrátorok, grafikusok olyan rajzait bemutató munkák, amelyek közül több eddig csak kiállításokon szerepelt. Nem tartoznak a szorosan vett úgynevezett könyvtári kiadványok közé, de a Békés megyei Könyvtár kiadványai, a könyvtár kiadói tevékenységét tükrözik, annak szellemi és anyagi erőin, kapcsolatrendszerén alapulnak. E programban szerepel az élő magyar irodalom, elsősorban az élő magyar költészet kiemelkedő, a megyéhez, a megyei könyvtárhoz valamilyen szállal kötődő képviselőinek kis példányszámú, bibliofil igényű kiadványokban való megjelentetése is. Ezek az évek során sorozati formát öltöttek, így a *Poesis Hungarica 1.*, majd némi formátumváltozás után a *Poesis Hungarica 2.* sorozatcímet kapták. Ezenkívül időnként Békés megyei költők, írók műveinek kiadását is vállalja a könyvtár, s publikációival nem kis szolgálatot tesz a megye irodalmi életének.

A cikk által tárgyalt korszak időhatárai között a Békés megyei Könyvtár saját nyomdaüzemében 43 kiadványt jelentetett meg. Közülük 32 szépirodalmi mű, négy hasonmás, illetve forráskiadvány; három csak rajzokat tartalmaz, egy szlovák népdalgyűjtés, három pedig bibliográfia, illetve repertórium.

E kiegészítés végén, amely szerény hozzájárulás kíván lenni a közművelődési könyvtárak kiadói tevékenységének helyzetképehez, szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az elmúlt évben a Békés megyei Könyvtár 12 kiadványt jelentetett meg.

Csobai László

közművelődési szakfelügyelő
Békéscsaba

KINEVEZÉSEK. A Székesfehérvári Megyei Könyvtár igazgatói tisztségére február elsejei hatállyal **ESCHER ILONA** magyar-népművelő szakos tanárt nevezték ki, aki korábban a Fejér megyei Tanács művelődésügyi osztályának vezetőhelyetteseként a közművelődési csoport munkáját irányította. — A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettesévé **SZ. KISS CSABÁT** nevezte ki a Fővárosi Tanács művelődésügyi főosztálya. Az ugyancsak február 1-i hatállyal kinevezett **Sz. Kiss Csaba** ezt megelőzőleg a Magyar Külügyi Intézet tudományos munkatársa volt. — Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum módszertani osztályának vezetője, **Kisfaludi Sándor nyugállományba** vonult. Utódként január elsejével **DR. VARGA SÁNDOR**, a Törökszentmiklósi Városi Könyvtár igazgatója kapott megbízást az osztály vezetésére.

A KÖNYVTÁRI ÉS A NÉPMŰVELÉSI SZAKKOLLÉGIUMOK oktatói részére január 28—29-én Debrecenben szakmai tanácskozást szervezett a helyi tanítóképző főiskola közművelődési tanszéke. A művelődésügy, a könyvtárügy és a szakmai képzés kérdéseiről **Fodor Péter**, az MSZMP KB közoktatási és kulturális osztályának munkatársa, **Villangó István**, a Művelődési Minisztérium közgyűjteményi főosztályának vezetője, **Balázs Mihály**, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatója és **Szente Ferenc**, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője tartott előadást. A tanácskozás során a tanítóképzőkben folyó könyvtárosi szakkollégiumi képzés oktatói **dr. Supp Györgyné** vezetésével meghallgatták és megvitat-

Hírek

ták a tanterv megreformálására tett javaslatokat is. (K. S.)

KIÁLLÍTÁSSOROZATOT INDÍTOTT a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest-gyűjteménye a fővárosi kerületek történetének, életének bemutatására. A könyvtár központi épületének lépcsőházában rendezett, rendkívül értékes és sokféle dokumentumot bemutató, gazdag anyagú kiállítás első rendezvénye Budapest első kerületének bemutatása volt, azé a kerületé, amely a budai várnegyedet és környékét is magában foglalja, s ezáltal az elmúlt századokban meghatározó szerepet töltött be a főváros, valamint az ország történetében. A sok különleges könyvészeti értéket, ritkaságot felvonultató, színes kiállítást **dr. Fehér Józsefné**, az MSZMP I. kerületi bizottságának első titkára nyitotta meg február 3-án.

A KÖZMŰVELŐDÉSI ALAPBÓL több könyvtári építkezés is kapott nagyobb összegű beruházási támogatást a közelmúltban. Így például **Bodrogkeresztúr** község a művelődési ház bővítéséhez 3,5 millió forintot, amelyből könyvtárt, olvasószobát, klubot is kialakítanak; **Csongrád** megyében **Mindszent** község a művelődési házból elköltözött könyvtár kialakításához 300 ezer forintot, **Csanytelek** a régi orvosi rendelő helyén létesített könyvtárra 250 ezret, **Szentes** a Hámán Kató-lakótelepi iskolában építendő, zenei részleggel felszerelt közművelődési könyvtárra 250 ezret. **Csongrád** város pedig a Bökény lakótelepen, az egyik épület alagsorában létesítendő klubkönyvtárra 350 ezer forintot kapott. — A **Mosonma-**

gyaróváron épülő művelődési ház — városi könyvtár — zeneiskola együttes és a **Pest** megyei mozgókönyvtári (bibliobuszos) ellátás — a megye más közművelődési szolgáltatásával együtt — 6—6 millió forintos, a **Somogy** megyei **nagyatádi** városi könyvtár-bővítés 1,5 milliós, a **Szabolcs-Szatmár** megyei **mátészalkai** városi könyvtár-bővítés 2 milliós, a **kisvárdai** bővítés 300 ezer forintos támogatásban részesült. **Jászapáti** községet egymillióval segíti a közművelődési alap, hogy a műemlék jellegű volt tanácsházát könyvtárrá építhesse át. **Tolna** község a művelődési házban kialakítandó klubövezetre, könyvtárra és szakköri helyiségekre 2 millió, **Tapolca** város a könyvtár felújításához kapcsolódó funkcionális átalakításra 3 millió forintot kapott. A legnagyobb összeg — 12 millió forint — Budapest főváros Tanácsának jutott a lakótelepeken működő iskolák közművelődési funkciójának ellátásához, az iskolai könyvtárak területi szolgáltatásainak kialakításához szükséges beruházásokra. — Számításba kell venni azt a körülményt is, hogy az úgynevezett komplex intézmények és nevelési központok létesítésének keregtében további összegek jutnak könyvtári célokra, például a **Heves** megyei és más megyei fejlesztések során.

JANUÁRI ÉRTEKEZLETI NAPTÁR; 14. Az Országos Könyvtárügyi Tanács közművelődési és iskolai könyvtári tagozatának ülése a Művelődési Minisztériumban „A szolgáltatások helyzete és fejlesztésük feladatai a közművelődési könyvtárakban” című előterjesztés megvitatására: 28—29. A tanítóképző főiskolák közművelődési tanszékein dolgozók tanácskozása Debrecenben.

Angol—magyar könyvtárügyi tanácskozás

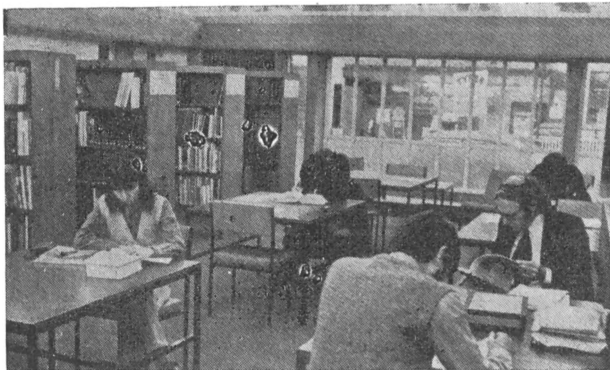
A Kelet-Európával foglalkozó brit kulturális központ, a Great Britain East Europe Centre és az angol nemzeti könyvtár, a British Library közös rendezésében 1981. október 11. és 18. között angol—magyar könyvtárügyi szimpóziumot tartottak Londonban *A könyvtári szolgáltatások az információrobbanás korában* címmel. A nyolc főnyi magyar küldöttség több nagykönyvtár, illetve információs intézet (az Országos Széchényi Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, illetve az AGROINFORM, az Országgyűlési Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) és a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának képviselőiből állt. A házigazdák részéről ugyancsak a nagykönyvtárak, valamint az angol könyvtárosegyesület, továbbá egy londoni egyetemi tanszék és az oktatási minisztérium képviselői vettek részt a szimpózium munkájában. A tanácskozás során, valamint a könyvtárlátogatásokon és egyéb rendezvényeken az angol könyvtárügy számos más kiemelkedő személyiségével is találkozhattak a magyar résztvevők.

A szimpózium szakmai értékeinek teljes áttekintésére nincs elegendő terünk, ezért csak a leglényegesebb tanulságok összegezésére tehetünk kísérletet. Előljáróban annyit még el kell mondanunk, hogy bár a tanácskozás alapvető célja nem a két ország könyvtárügye közötti hasonlóságok és eltérések feltárása volt, ez óhatatlanul mégis nagy szerepet kapott. Az ilyen típusú rendezvényeken igen általános jelenség azzal az előnnyel járt, hogy a két küldöttség tagjai könnyebben köthették számukra ismert tényekhez a másik fél által elmondottakat.

A tanácskozás „menetrendjének” megfelelően a következőkben ismertetjük a felvetett témákat:

A *szakmai egyesület(ek)* szerepét illetően számottevő különbségeket tapasztalhattunk. Az angol könyvtárosegyesület, a Library Association, amely nagy főfoglalkozású munkaerőgárdával is rendelkezik, sok vonatkozásban olyan szerepet játszik, mint nálunk a Könyvtártudományi és Módszertani Központ; a kormány-, illetve parlamenti szintű könyvtárügyi döntésekre gyakorolt hatása jelentékeny, de egészen más módon, mint nálunk. (Például a különféle kulturális kérdésekké foglalkozó parlamenti bizottságokban az egyesület képviselője is jelen van.) Figyelemre méltó az egyesületnek a képzésben, illetve az elhelyezkedésben játszott szerepe: rendszeresen nyújt általánosan és — legalább elvileg — kötelezően elfogadott szakképesítést, s az iskolarendszerben kiképzett könyvtárosokat is csak külön vizsga letétele után fogadja be soraiba. Bár nem az egyetlen ilyen egyesület az országban, de ez a legnagyobb, és nemzetközinek is tekinthető, mivel külföldi (elsősorban a korábbi ázsiai és afrikai brit gyarmatokon dolgozó) könyvtáros tagjai is vannak. Egyéni tagjainak száma 25 ezer, az intézményi tagoké pedig 8 ezer felett van. Tagjai között nagy számban található információs szakemberek is. Állami támogatásban az egyesület nem részesül, csak könyvtára (könyvtárügyi szakkönyvtár) fenntartásához járul hozzá a kormányzat. Érdekvédelmi feladatai nincsenek, de szorosan együttműködik az illetékes szakszervezettel.

Ennél több hasonlóságot tapasztaltunk a két *nemzeti könyvtár* szerepét illetően, bár a British Library kialakulása (több önálló intézményből a közelmúltban jött létre, lásd a *Könyvtáros* 1979/5-ös számát), tevékenységének szélesebb köre (sajátos általános szakkönyvtári feladatokat is ellát, még természettudományi területeken is), bizonyos részlegeinek kiemelkedő technikai színvonala (elsősorban a számítástechnika alkalmazásában) számottevő eltéréseket is eredményez. Egy sajátos, kevéssé örömteli „hasonlóság”: a British Library gyűjteményei ma Londonnak és elővárosainak 19 különböző helyén található, új épülete egyelőre csak tervként létezik.

Az angol könyvtárosegyesület könyvtára

A kormány szintű *könyvtárpolitikában* és az *állami irányításban* — az államigazgatás alapvető eltérései miatt teljesen érthetően — alig van rokonság. Angliában megfogalmazott (írásban rögzített) könyvtárpolitika, kidolgozott terv, program nincs. A minisztérium felügyeleti tevékenysége meglehetősen visszafogott, de törekszik arra, hogy a könyvtárak fenntartóit az állami könyvtárpolitikai szempontok, elképzelések szerint befolyásolja. Igen erős az állami irányítás és a parlament kapcsolata, elsősorban bizottságok formájában. (Említésre érdemes, hogy a könyvtárüggyel és a szakirodalmi tájékoztatással kapcsolatos bizottságok száma általában is meglehetősen nagy.) A könyvtárak, könyvtári szolgáltatások finanszírozása vagy támogatása csaknem minden esetben áttételesen történik. Az állami irányítás legfontosabb feladatának az együttműködés erősítését, feltételeinek megteremtését tekinti. A könyvtárpolitika részeként rendszeresen dolgoztat ki különféle részprogramokat is.

Talán még kevesebb hasonlóságot tapasztalhattunk a *parlament* szakirodalmi információs és könyvtári ellátásában, a magyar Országgyűlés és a House of Commons (Alsóház) gyökeresen eltérő működési módjának természetzerű következményeként. Ez utóbbi könyvtárát meglátogattuk, és nagy érdeklődéssel figyeltük azt a számítógépes tájékoztató-információkereső rendszert, amelyet kizárólag az alsóházi képviselők igényeinek kielégítésére fejlesztettek ki és működtetnek. A párbeszéd (online) üzemmódban működő gépi rendszerben a legkülönbélebb belső parlamenti dokumentumok mellett más hivatalos kiadványok adatai is megtalálhatók. Maga a könyvtár állami szervtől nem kap anyagi támogatást (hogy függetlensége teljes legyen), viszont teljesen zárt intézményi könyvtárnak tekinthető.

Az *állománygyarapítási* együttműködés természetesen Angliában is elsősorban a külföldi szakirodalomra irányul, de figyelemreméltó tervet dolgoztak ki a patriotika (az angol „hungarika”)-anyag munkamegosztásos gyűjtésére is. Gyarapításukban igen fontos szerepet játszik a nemzetközi kiadványcsere, noha a miénktől erősen eltérő indokok alapján. A cserét olyan kényszernek tekintik, amely ráadásul drága és kevésbé megbízható, ennek megfelelően nem is alkalmazzák szívesen, de vállalniuk kell, mivel meglehetősen sok kiadványt (főként periodikát) másként semmiképpen sem tudnak beszerezni. E dokumentumok túlnyomó része a szocialista és a fejlődő országok kiadványa. Jellemző példa: a British Library Lending Division (a könyvtárközi kölcsönzés központja) 56 ezer féle időszakos kiadványt gyűjt, de ebből 14 ezret csak csereként tud megszerezni. A fölőpéldányok újraelosztását szorosan a cserehez kapcsolják, és felhasználják ilyen célra is. A nemzetközi kiadványcserével szembeni fenntartásaikhoz viszont az is hozzájárul, hogy az angol könyvtárak a csere szánt anyagot eléggé drágán kényszerülnek megvenni.

A *bibliográfiai számbavétel* számítógépesítésében lényeges „elvi” eltéréseket nem tapasztaltunk, ami bizonyos mértékig érthető is, hiszen a British National Bibliography (BNB) rendszere több vonatkozásban a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes előállításának egyik fő mintája volt. A legfontosabb különbség alighanem az, hogy a párbeszéd (online) formában is kérdezhetővé tett BNB-adattár gyakor-

latilag ugyanazokkal a programokkal használható, mint a szakirodalmi (kereskedelmi) adattárak. Alkalmunk nyílt arra, hogy ennek az úgynevezett BLAISE-rendszernek (British Library Automated Information Service, ez a nemzeti könyvtár számítógépes információs szolgálata) a rövid, kissé talán elkapkodott bemutatóját is megtekintsük.

A két ország közötti legnagyobb eltérés talán a *könyvtári hálózatok* tekintetében tapasztalható: itt ugyanis már a szó is mást jelent a könyvtárosi szaknyelvben. Angliában (és Skóciában) több olyan könyvtárhálózat működik, amely különféle típusú könyvtárakat fog össze, többé-kevésbé komplex számítógépes rendszerbe. E rendszerek mindegyikében megtalálható a közös feldolgozás lehetősége (a hálózatba beérkező összes könyvet csak egyszer dolgozzák fel, ott, ahová elsőként érkezett; az összes többi könyvtár a gépi rendszertől ezt a kész leírást veheti át), és sok rendszerben megtalálható az erre alapozott mikrofilmplapos katalógusrendszer is (akár a hálózat központi katalógusaként, akár a tagkönyvtárak katalógusaként, de mindenképpen a hagyományos cédulakatalógus helyett).

A *referenz-* és a *forrástájékoztató* (referral) szolgáltatásokat illetően alapvető eltérések nincsenek a két ország könyvtárügyében, inkább csak mennyiségi jellegűek. Különösen a forrástájékoztató területén fejlettebb az angol könyvtári rendszer, s olyan tapasztalatokkal is rendelkezik, amelyeket — alaposabb tanulmányozás után — a jövőben mi is felhasználhatnánk.

Az eredeti program kényszerű módosításának szerencsés eredményeként foglalkoztunk az e témához közvetlenül kapcsolódó *gépi információkereséssel* is, amely az angolok számára gyakorlatilag *csak* a párbeszédés (online) keresési rendszerek alkalmazását jelentette: így az imént említett, igen sok adattár használatát lehetővé tevő BLAISE-rendszert, de emellett számos helyi rendszert is. Érdelemes adat: a legnagyobb ilyen rendszer 40 millió tételt tesz hozzáférhetővé, s az évi gyarapodás 6 millió tétel. Szintén említésre méltó, hogy Angliában is rendkívüli jelentősége volt a gépi keresés marketingjének, azaz piackutatásának; olyanokkal kellett elfogadtatni, illetve olyanoknak eladni a nem túlságosan olcsó szolgáltatásokat, akik nem voltak tudatában annak, hogy ezekre szükségük van.

A *könyvtárközi kölcsönzés* angliai megoldása egyedülálló. Más országokban is van centralizált rendszer, de ezek közül a már említett British Library Lending Divisionra alapozott angol megoldás a legerőteljesebben központosított. A rendszer történeti alapjai igen erősek: a korábban önálló intézményként, természettudományi és műszaki területen működő általános tudományos könyvtárnak a nemzeti könyvtár keretébe történt bevonása nélkül itt sem nyílt volna lehetőség e módszer alkalmazására. De még így is: a centralizált könyvtárközi kölcsönző központ mellett a regionális együttműködési vállalkozások, hálózatok szintén nagy szerepet játszanak a könyvtárközi kölcsönzés lebonyolításában. Számottevő az eltérés az e rendszerben alkalmazott központi katalógusok és a mi hasonló eszközeink között (az angol és az idegen nyelvű könyvek katalógusa csupán 56 könyvtár állományát regisztrálja). *Maurice Line*, a kérdés világhírű szakértője utalt arra, hogy egy központi kölcsönző, amelyet eleve erre a célra szerveztek, sokkal hatékonyabban, gyorsabban és gazdaságosabban dolgozhat, mint a decentralizált rendszerben résztvevő könyvtárak. Megfelelő raktári elrendezés esetén sokszor még a katalógusok is mellőzhetők. A központi gyűjtemény állománya részben szükségszerűen megegyezik más könyvtárak anyagával, de ez csaknem kizárólag a gyakran használt művek esetében van így, s ezért szükséges párhuzamosságnak tekinthető.

A könyvtári *kutatásszervező* tevékenység központilag folyik, a British Library egyik részlegének fő feladatául. Több könyvtárban működnek „főfoglalkozású” kutatók. A kutatások költségeit rendszerint szerződéses alapon, központilag fedezi. Az utóbbi években különösen nagy súlyt fektetnek a kutatási eredmények elterjesztésére, alkalmazásuk szorgalmazására. Néhány kiemelt kutatási terület: a számítástechnika alkalmazása, szervezés és vezetés, a könyvtárhasználók képzése stb.

A tanácskozás ideje alatt több könyvtárat is meglátogattunk, részint a fővárosban, részint Birminghamben. A londoniak közül az Alsóház már említett könyvtára mellett roppant érdekes volt a londoni egyetem, az University of London központi információs szolgálata, ahol a párbeszédés (online) üzemmódban hozzáférhető adat-

táruk (köztük egy egyetemi kutatásnyilvántartás) mellett különösen az ezek használatának megtanulását segítő, szintén teljesen automatizált oktatási program keltette fel figyelmünket, amely kisszámítógépekre épül, s amelyet csekély fáradsággal hazánkban is alkalmazhatnánk, amint ez időszertűvé válik.

Birminghamben az egyetemi könyvtárat és a városi könyvtárat kerestük fel. Mindkettő tagja a talán legrégebbi számítógépes könyvtári hálózatnak, a BLCMP-nek (Birmingham Libraries Co-operative Mechanization Project, azaz a birminghami könyvtárak együttműködésen alapuló gépesítési programja), feldolgozó munkájukat ennek megfelelően az automatizált rendszer segítségével végzik, s cédulakatalógusok helyett mikrofilmplapok tárják fel az állományt. A városi könyvtár azonban további hasznos érdekességekkel is szolgált: ez a közművelődési könyvtár egyúttal általános gyűjtőkörű referenszönyvtár is, amely nagyszerű kutatási lehetőségeket kínál, figyelemreméltó különgyűjteményei vannak, a szakrészeljesítést kiválóan oldja meg (rendelkezik is az ehhez szükséges alapterülettel), számítógépes információkereső szolgáltatásokat pedig éppúgy nyújt, mint iskoláknak szóló programokat. Legkevesbé a kölcsönzéssel foglalkozik: erre elsősorban fiókkönyvtárai szolgálnak.

Szakmai szempontból a tanácskozás a hozzá szorosan kapcsolódó más programokkal (még a fogadásokat is ide kell sorolnunk, hiszen számos jeles könyvtárossal ezeken találkoztunk) együtt rendkívül érdekes, tanulságos, hasznos és egészében véve sikeres volt. Sok szempontból úgy tűnik, hogy a nemzetközi szakmai érintkezésnek, tapasztalatcserének ez a formája legalább olyan hatásfokú, mint az egyéb, eddig sokkal gyakrabban alkalmazottak. Ez a szimpózium — kerekasztal-beszélgetés ugyanis a szakmai ismeretek megszerzése mellett lényegesen kedvezőbb lehetőségeket nyújtott a személyi kapcsolatok erősítésére, illetve kialakítására, s a könyvtárügy kétségkívül jellegzetesen olyan terület, amelyen a személyi kapcsolatok a könyvtári szolgáltatások, végső soron tehát a könyvtárhasználók javát szolgálják.

Sárdy Péter

Bemutatjuk

a Posta Központi Szakkönyvtárat

Budapest egyik legforgalmasabb pontján, a Moszkva téren áll a Posta vezérigazgatóságának jellegzetes, a századelő stílusában épült várszerű, sarokbástyás épülete. A térnek hátat fordító épületszárnyban található az írásunk címében említett könyvtár, mint „a Magyar Posta szakágazati tevékenységét elősegítő könyvtári intézmény, amely országos és helyi feladatkörű szakkönyvtárként, valamint a postai szakkönyvtári hálózat központjaként működik”, miként ezt ügyviteli szabályzatában olvashatjuk. Könnyű megközelíteni, helyiségei az épület földszintjén található, bejárata közvetlenül az utcáról nyílik.

A könyvtár úgy jött létre 1952-ben (amely időszak tudvalevőleg a könyvtár-alapítások hőskora is volt), mesélte ottani látogatásunk alkalmával *Engel Pál* könyvtárvezető, hogy az akkori könyvtáros egy napon megvásárolta az egyik antikvárium egy részét. Így kerülhetett a könyvtár állományába például a „nagy

Brehm”, több más, nem kifejezetten műszaki témájú szakkönyv társaságában, amelyet kegyeletből ma is őriznek. Az azonban már könyvtártörténeti tény, hogy az intézmény szakszervezeti (közművelődési) és műszaki könyvtára 1959-ig szervezeti egységet alkotott. Eltérő irányú fejlődésük, illetve a mindinkább szakmai irányba fejlődő olvasói érdeklődés következtében vált szükségessé ekkortájt, hogy a két könyvtár immár önállóan folytassa működését. A könyvtárvezető tizennégy évvel ezelőtt, amikor a könyvtárhoz került, és átvette annak vezetését, lényegében már rendezett viszonyokat talált itt.

Még előljáróban bővebb magyarázatot igényel, milyen szakágazati tevékenységre utal az ügyviteli szabályzat idézett részlete. A Postánál kétféle sajátos szaktevékenység folyik. Az egyik a tulajdonképpen *postaműszaki* munka, amelynek keretében a távíró, a távbeszélő, a rádió és a televízió — s újabban az adatátvitel —

műszaki kérdéseivel foglalkoznak. A másik a „hagyományos” postai (az úgynevezett postaforgalmi) tevékenységet öleli fel; sok egyéb között például a postakezelés és -ügyvitel gépesítését, az irányítószámok problémakörét stb.

E felsorolás a könyvtár gyűjtőkörére is utal. Az ügyviteli szabályzat szerint a fő gyűjtőkörbe általában a postaügy, illetve a távközlés műszaki és igazgatási szakirodalmá tartozik. „Ebből teljességre törekvően gyűjti a magyar nyelvű kiadványokat, valamint — anyagi lehetőségeinek és az országos szakkönyvtári kooperáció szempontjainak figyelembevételével — a világnyelveken megjelenő szakfolyóiratokat; igen erős válogatással a világnyelveken megjelenő szakmonográfiákat és kézikönyveket.

A könyvtár mellégyűjtőköre kiterjed a jog, a szervezés, a gazdaságpolitika-közgazdaságtan, a természet- és műszaki tudományok stb. szakirodalmára. Ezekből azonban csak a legfontosabb magyar nyelvű kézikönyveket és monográfiákat gyűjti, továbbá azokat a belföldi folyóiratokat, „amelyek a dolgozók tágabb szakmai, tudományos, politikai és kulturális tájékozódásához és önképzéséhez szükségesek.”

És most folytassuk az ismerkedést a könyvtár falain belül.

Központban a folyóirat

A látogató a bejárati ajtón a folyóirat-olvasóba érkezik. Ennek alapterülete 50 négyzetméter, azonban mindössze hat olvasóhelyet lehetett benne kialakítani, mivel itt kellett elhelyezni a könyvtárosok munkaasztalait is. Egyik falát beborítja a folyóiratok állványa, s mert innen nyílik a 62 négyzetméteres, részben Dexion-Salgó rendszerű állványokkal felszerelt könyvraktár, valamint a könyvtárvezető munkaszobájába, állandó benne a jövés-menés. Nem minden a „tágasság”, de azért meglepő, hogy egy országos feladatkörű szakkönyvtárnak mindössze 130 négyzetméter alapterület jut hálózati központi és helyi szakkönyvtári feladatainak ellátására. És belátható időn belül nem is számíthat e téren helyzetének javulására. Sőt, a könyvtárosok és az olvasók jelenleg annak örülnek, hogy ismét itt, a régi falak között lehetnek: 1980 áprilisában ugyanis a szomszédos postahivatal bővítési munkálatai miatt a könyvtár egy részét — röpke másfél évre — átköltöztették egy még kisebb udvari szobába, s a könyvtárosoknak, no meg az olvasóknak is ingáznuk kellett az ideiglenes kölcsönző és a régi helyén maradt

raktár között, miközben az állomány egy része hozzáférhetetlenné vált. Valamire mégis jó volt ez a viszontagságokkal teli időszak: a könyvtár kölcsönzési forgalmának mutatói nem romlottak számottevően, „ami arra mutat — állapotot — meg az évi jelentés —, hogy a könyvtár a rossz körülmények ellenére sem nélkülözhető.” Kevésbé szerényen fogalmazva: az olvasóknak igenis kell a könyvtár, szükségük van szolgáltatásaira.

A folyóiratolvasó szabadpolcain jelenleg 108 külföldi és 60 magyar szaklap legújabb száma található meg. A külföldiek többsége Nyugat-Európából érkezik: német, francia és angol nyelvű, de akad közöttük szép számú tengerentúli, japán, illetve USA-beli periodikum, és természetesen járatták a szocialista országok szaklapjait is. (Az NSZK-ból jár a *Funkschau*, a *Die Postpraxis*, a *Siemens* cég több lapja, Svájból a *PTT Technische Mitteilungen*, az USA-ból az *IEEE* kiadványok több sorozata, hogy csak néhányat említsünk a legismertebbek közül.) A könyvtár nemrég anyagi okokból lemondani kényszerült a hosszú ideje járatott és nagyon népszerű *Electrical and Electronics Abstracts* című referáló folyóiratot (évi előfizetési díja 60 ezer forint). Egyébként a folyóiratokat illetően nincs anyagi gondja, ami szükséges, azt meg tudja rendelni. Az elmúlt évben a külföldi folyóiratokra 322 ezer, a hazaiakra 260 ezer forintot költött. Az idén azonban ezt az 582 ezer forintos folyóiratrendelést 500 ezresre kellett leszorítani. Szerencsére az öncsonkítás következménye — az említett referáló folyóirat mellett — egyelőre csak a többes példányok előfizetésének megszüntetése volt. Így lényegében továbbra is tartani tudják a színvonalat. S ez nagyon fontos törekvése a könyvtárnak; jól ismeri és saját tapasztalataival is igazolva látja ugyanis azt a nyilvánvalóan túlzó, még az alkalmazott tudományokra is csak részben érvényes megállapítást, miszerint „a szakkönyv az elavult ismeretek tárháza” — e véleményben kétségtelenül rejlik annyi igazság, hogy a *kutatók számára egyre fontosabbak lesznek a szakfolyóiratok és az egyéb, nem könyv jellegű dokumentumok.*

A járatott folyóiratok jegyzékét a könyvtárosok évenként felülvizsgálják, a folyóiratállomány összetétele gyakorlatilag mégis állandó, szinte változatlan. Másfél évtized alatt mindössze 15 lapot mondtak le, s ennél valamivel több újat rendeltek meg. Ezt a nagyfokú stabilitást azzal érték el, hogy a könyvtár szervezett igénykutatást folytat az érdekelt szakemberek, a vezérigazgatóság munkatársai köreiben. Nem „sarzsóban” gondolkod-

nak, azaz nem a munkahelyi beosztás súlya, tekintélye, hanem kizárólag az dönti el, kit kérnek fel ilyen tanácsadói közreműködésre, hogy az illető valóban érdeklődik-e a szakirodalom iránt, rendszeresen forgatja-e a szaklapokat, és akar-e segíteni a könyvtárnak.

A vezérgazgatóság egyes részlegei az újonnan érkező folyóiratszámokat úgynevezett kontrollált körözés keretében megkapják a könyvtártól, ez a körözés azonban azzal a hátránnyal jár, hogy a többi könyvtárlátogató néha hónapokig várhat a legújabb számokra. Erről a negyedéves időkiésésről azonban lassacskán múlt időben beszélhetünk. Hogy miért, arról lesz még szó.

A *Könyvgyűjtemény* 1981 végén 11 163 kötetből állt, s az év folyamán mintegy 400 kötettel gyarapodott (1980-ban 344 új könyv került a raktár polcaira). Sajátos állományrészt alkot a *nemzetközi távközlési egyesület*, az UIT két állandó bizottságának (az egyik — CCIT — a távíró és a távbeszélés, a másik — CCIR — a vezeték nélküli távközlés kérdéseivel foglalkozik) időről időre közzétett műszaki természetű *ajánlásait* tartalmazó kiadványok sorozata. A testes kötetek a legkeresettebb könyvtári dokumentumok sorába tartoznak a távközlési szakemberek körében. Ugyancsak a könyvraktárban található a különféle jogi, közgazdasági, statisztikai munkák, valamint a szakmai képzésben és továbbképzésben részesülő dolgozók tankönyvei és jegyzetei (a győri távközlési főiskola jegyzeteit „külső” hallgatók is kéri és megkapják), továbbá a részben bekötött folyóirat-évfolyamok is, amelyek száma 1981 végén megközelítette a három és félezret.

Említtük, hogy a folyóiratok többsége idegen nyelvű. Emiatt, hogy a szükséges nyelvtudással nem rendelkezők is használhassák őket, a legfontosabb cikkeket a *Posta Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatói Központ* lefordíttatja. (Ennek az intézménynek a szervezetében működik a könyvtár is; együttműködésük kifogástalan, a PDK megérti és támogatja a könyvtár törekvéseit, lehetővé teszi, hogy a könyvtárvezető teljes hatáskörrel és felelősséggel végezze munkáját. A kiválasztás úgy történik, hogy a szakemberek megkapják a *PKD Lapszemle, Külföldi postai és távközlési folyóiratok szemléje* című, havonta megjelenő kiadványát, s az ebben olvasható tartalmi ismertetések alapján bejelentik a könyvtárnak, mely cikkek lefordítására tartanak igényt. A fordításokkal kapcsolatos *nyilvántartást* ugyanis, amely egyébként az igény bejelentésétől a fordítás elkészültéig minden fontos mozzanatról tá-

jékoztat, a könyvtárban vezetik, és itt őrzik, illetve bocsátják az érdeklődők rendelkezésére az elkészült fordításokat is. Így jött létre a *könyvtár cikkkördítés-gyűjteménye*, amely jelenleg mintegy 3000 tételből áll.

Korszerűség a feltárásban

Betűrendes címkatalógus tájékoztat a folyóiratállományról, amelyben akad ötven éve járó lap is. A könyvállományt ugyancsak *betűrendes szerzői*, továbbá *ETO-rendszerű szakkatalógus* tárja fel.

A cikkkördítésekéről *fénylukkártyás visszakereső rendszer* nyújt eligazítást az érdeklődőknek. Ez a rendszer, mint ismeretes, az egyes cikkekben fellelhető valamennyi lényeges tartalmi elemet, információit feltárja, és lehetővé teszi a többféle, eltérő szempontú visszakeresést is.

A fénylukkártyás rendszer segítségével elvben lehetővé vált, hogy a könyvtár *irodalomkutatót* is vállaljon, ennek a személyi feltételei azonban egyelőre hiányoznak.

A könyvtár a kiadványok beérkezésétől függően évi nyolc-tíz alkalommal *újdonságjegyzéket* állít össze. A száz példányban, sokszorosítással készített tájékoztatót a Posta központi szervei, továbbá a hálózatába tartozó tagkönyvtárak kapják meg.

A múlt év novemberében egy *Minolta EP 710-es* másológépet kapott a könyvtár. E tény jelentőségének méltatása helyett inkább felsoroljuk, miben, hogyan segítheti ez a gép a könyvtárat szolgáltatásainak korszerűsítésére irányuló erőfeszítéseiben. Az lesz a feladata, hogy az igénylőknek a folyóiratcikkekről és a fordításokról másolatot szolgáltatson. A tervek szerint az egypéldányos (ilyen a többség) folyóirat ezután nem hagyja el a könyvtárt, mindig a helyén lesz; megszűnik az újonnan érkezett folyóiratszámok több hónapos körözése a szakemberek között (a lapok helyett *tartalomjegy-*

zék-másolatot fognak kapni). Mindezek nyomán eszményi állapot következhet be a könyvtárt felkereső olvasók számára: nem lesz több elutasítás azon a címen, hogy a kívánt dokumentum „ki van kölcsönözve”. Továbbá: a másolat az olvasó tulajdona lesz... Várható tehát, hogy a berendezés nagy népszerűségnek fog örvendeni a könyvtár látogatói, használói körében. És végül az is említést érdemel, hogy a dokumentumok sem járnak majd kézről kézre, sokszorta hosszabb ideig epeken maradnak, és még véletlenül sem vesznek el.

„Országos feladatkerüli szakkönyvtári minőségében a könyvtár nyilvános jellegű, szolgáltatásait az állampolgárok és a jogi személyek korlátozás nélkül igénybe vehetik.” Meg is teszik: 1980-ban, amikor a könyvtár erősen korlátozva volt működésében, 952 beiratkozott olvasó 2965 látogatás alkalmával 3931 dokumentumot (könyvet, folyóiratot, fordítást) kölcsönzött, a helyben használtak száma pedig 997 volt. Ha ezeket az adatokat összevetjük az előző (zavartalan) évek mutatóival, kitűnik, hogy a kényszerű körülmények miatt a forgalom csak mintegy a negyedével volt alacsonyabb a normális viszonyok között megszokottnál. Az olvasók többsége tehát erősen kötődik a könyvtárhoz, adott esetben az átmeneti kényelmetlenségeket is hajlandó elviselni, hogy szolgáltatásaihoz hozzájusson.

Az olvasók, illetve a látogatók többsége természetesen a posta dolgozóiból verbuválódik. Ritkábban ugyan, de „külsők” is felkeresik a könyvtárt, magánszemélyek csakúgy, mint vállalatok (*Orion*, *Budavox*, *BHG* stb.). Érdeklőség: gyakran keresnek régi telefonkönyveket (vajon mi célból?), a vállalatok pedig leginkább a CCITT és CCIR-kiadványok iránt érdeklődnek.

A könyvtár munkanapokon, 8-tól 16 óráig látogatható.

A könyvtár a Posta szakkönyvtárainak *hálózati központjaként* tizenöt szakkönyvtár módszertani irányítását végzi. Valamennyiben főfoglalkozású könyvtáros tevékenykedik (közülük négyben, a *Posta Kísérleti Intézet*, a *Postai Tervező Intézet*, a *Posta Számítástechnikai és Szervezési Intézet*, valamint a *Posta Rádió- és Tv-műszaki Igazgatóság* könyvtárában két-két könyvtáros dolgozik), dokumentumállományuk nagysága kétezer-től tízezer egységig terjed. A könyvtárosok többsége a közép-, illetve felsőfokú képzettség birtokában szakszerűen végzi munkáját, néhányuk pedig éppen most, munka közben szerzi meg a szakképzettséget.

A kapcsolat a központi könyvtár és a

tagkönyvtárak között részint *módszertani* jellegű (a központi könyvtár vezetője rendszeresen felkeresi a tagkönyvtárakat), részint élénk *könyvtárközi kölcsönzés* folyik köztük. Annak érdekében, hogy bármelyik könyvtár látogatója valóban a hálózat teljes állományából válogathasson, rendszeresen elküldik a központi könyvtár újdonságjegyzékét a tagkönyvtáraknak, s ugyancsak eljuttatják hozzájuk a hálózat teljes folyóiratállományának *lelőhelyjegyzékét*. A könyvtárközi kölcsönzést egyébként külső, nem posztai intézmények, vállalatok (*BHG*, *Budavox*, *Orion* stb.) is igénybe vehetik.

Meglepően kisszámú könyvtárosgárda tevékenykedik a Posta Központi Szakkönyvtárban. A könyvtárvezető irányításával két könyvtáros végzi a tennivalókat. Jelenleg azonban egyikük gyes-en van (könyvtárszakos főiskolai képesítéssel rendelkezik, s ő dolgozta ki a cikkközlések fénylukkártyás feltárásának rendszerét), helyettesítésére részmunka-idős nyugdíjas dolgozót vettek fel. Így a tennivalók nagy része a másik könyvtáros kolléganőre marad, aki derekasan helyt is áll. A könyvtárban 17 éve dolgozik, középfokú szakmai képesítése van.

Egyébként mindenki minden részterületet jól ismer, szükség esetén bármelyik feladatkört el tudja látni.

Engel Pál könyvtárvezető 1968. január elsejétől van ezen a poszton. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen történelemkönyvtár szakot végzett, s bár főfoglalkozása könyvtáros, nem lett hűtlen másik szakjához sem: akív történész, kutatási területe a magyar középkor. Hálával emlékezik egykori professzorára, *Kovács Mátéra*, ő volt az, aki tanácsaival hozzásegítette, hogy már az egyetemi évek alatt felismerje: lehet teljes értékű munkát végezni két hivatás vonzásában is.

Végül tervek helyett szóljunk a leg súlyosabb gondról: égetően szükséges egy új, *nagyobb könyvtárhelyiség*, hiszen, hogy egyebet ne is említsünk, a raktári állványok polcain helyenként *több sorban* szoronganak a könyvek. Ez azonban, ismervén a fenntartó intézmény szűkös elhelyezését, hosszú időre csak óhaj marad. Némi bővítésre azonban mégis adódik lehetőség (igaz, a jelenlegi alapterületen), s ezzel a könyvtár idővel élni is kíván. A mikrofilmezés bevezetése nyomán bizonyos állományrészek kivonhatók lesznek a raktárból, s az így felszabaduló területen mód nyílik további olvasóhelyek kialakítására is. Ezt tervezik azon felül, ami már megvalósulóban van (másolás stb.). Nem nagy lépés, ám sok kis lépéssel idővel nagy utat lehet megtenni.

Simay Norbert

Pótlások a lexikonokhoz az 1981. évről

Összeállításunk ugyanolyan rendszerű, mint a Könyvtárosban 1981 márciusában megjelent előzménye. Mivel a sajtó gyakran mellőzi a halálozás pontos helyének és napjának megjelölését, sok esetben mi is kénytelenek vagyunk körülbelüli adatot adni: a megjelenés előtti nap dátumát, illetve a feltételezett helyet kérdőjellel. Néhány adatnál azonban csak határnapot tüntethetünk fel „előtt” megjegyzéssel; a halálozás helyeként pedig — adat híján — a tágabb környezetet, országot, tájegységet nevezünk meg.

Mivel adataink az 1981. évre vonatkoznak, az évszámot nem jelöljük, csak a hónapot és napot tüntetjük fel arab számokkal.

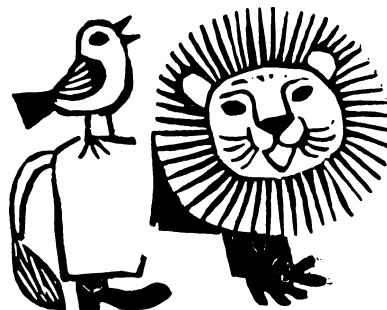
RÖVIDÍTÉSEK

†	Halálozás
BB	Balázs Béla-díj
BL	Biológiai lexikon. 1975—1978.
EF	Erkel Ferenc-díj
ÉM	Érdemes Művész
FL	Fotólexikon. 1963.
HKI	A huszadik század külföldi írói. 1968.
JA	József Attila-díj
JM	Jászai Mari-díj
KBL	Koegler, Horst: Balett lexikon. 1977.
KK3	Ki kicsoda? 3., átd. kiad. 1975.
KK4	Ki kicsoda? 4., átd. kiad. 1981.
KKZÉ	Ki kicsoda a magyar zenei életben? 1979.
KL	Kislexikon. 1968.
KM	Kiváló Művész
LF	Liszt Ferenc-díj
MIL	Magyar irodalmi lexikon. 1963—1965.
MINL	Mindenki kislexikona. 1974.
MKL	Művészeti kislexikon. 1973.
ML	Művészeti lexikon. 1965—1968.
MM	Munkácsy Mihály-díj
MML	Munkásmozgalom-történeti lexikon. 2., jav., bőv. kiad. 1976.
MTAA	A Magyar Tudományos Akadémia almanachja. 1980.
NKL	A Nobel-díjasok kislexikona. 1974.
NL	Néprajzi lexikon. 1977—1981.
OL	Orvosi lexikon. 1967—1973.
PL	Pedagógiai lexikon. 1976—1979.
SZKL	Színházi kislexikon. 1969.
SZOT	SZOT-díj
TTL	Természettudományi lexikon. 1964—1968.
TTL7	Természettudományi lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1976.
ÚFL	Új filmlexikon. 1971—1973.
ÚML	Új magyar lexikon. 1959—1962.
ÚML7	Új magyar lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1972.
ÚML8	Új magyar lexikon. [8.], kiegészítő kötet 1962—1980. 1981.
VKE	Világirodalmi kisenciklopédia. 1976.
VL	Világirodalmi lexikon. 1970—1979.
ZL	Zenei lexikon. 1965.

KIEGÉSZÍTÉSEK

Asszonyi Tamás ÉM MKL	Bányai (Baumgarten) László Pál † Erdély, 6. 5? KK3, MIL
Bácsalmási Péter † Bp. 5. 20. KK3	Barber, Samuel † New York, 1. 23. KK3, ÚML7, ZL
Bakema, Jacob Berend † ? 3. 5? ÚML7	Bárdosi Németh János † Pécs, 3. 4. MIL
Balázs Árpád ÉM KKZÉ	Bartos Irén † Bp. 2. 18. KBL
Balázs Samu † Bp. 9. 25. KK3—4, KL, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML	Bedécs Sándor † Bp. 6. 10. KK3, MKL, ÚML8
Ballanger, Robert † Párizs, 1. 26. KK3	
id. Bánky Róbert † Bp. 12. 23? SZKL	

Begányi Ferenc ÉM KKZÉ
 Béres Jenő † ? 5. 30? MKL, ML
 Betancourt, Rómulo † New York, 9. 28.
 KK3—4, ÚML7—8
 Bihari József † Bp. 2. 25. KK3, SZKL,
 ÚFL, ÚML
 Bilicsi Tivadar † Bp. 7. 11. KK3—4.
 MINL, SZKL, ÚFL, ÚML
 Bizse János † Pécs 9. 1. ML
 Bloembergen, Nicolaas Nobel-díj KK4
 Bodor Tibor SZOT SZKL
 Bodrossy Félix ÉM ÚFL
 Bondor József † Bp. 7. 5. KK3—4, MINL,
 ÚML7
 Bor Ambrus JA MIL
 Borbély Gyula † Bp. 4. 29. KKZÉ, ZL
 Böhm, Karl † Salzburg, 8. 15. KK3—4,
 ZL
 Bradley, Omar Nelson † New York, 4. 8.
 KK3, ÚML
 Breitner János † Bp? 2. 16? KKZÉ, ZL
 Bretus Mária SZOT KBL, KK3, ÚML8
 Breuer Marcell Lajos † New York, 7. 1.
 KK3—4, KL, MINL, MKL, ML, ÚML
 Bródy János SZOT KKZÉ
 Buzás Árpád MM MKL
 Canetti, Elias Nobel-díj HKI, KK3—4,
 ÚML8, VKE, VL
 Chiovini Ferenc † Bp. 12. 9. KK3—4,
 MKL, ML
 Clair, René † Párizs, 3. 15. KK, KL, ÚFL,
 ÚML
 Corner, George Washington † Huntsville
 (Ala.), 9. 28. OL
 Correns, Erich † Berlin, 5. 18. KK3, ÚML
 Cronin, Archibald Joseph † Montreaux,
 1. 6. HKI, KK3, KL, ÚML, VL
 Cserés Miklós † Bp. 10. 15. KK4, MIL
 Csinády István † Bp. 3. 17. SZKL
 Csorba István † Bp. 9. 28. KK4 SZKL
 Czabarka György KM ÚFL
 Czidra László LF KKZÉ
 Dajan, Mose † Tel Aviv, 10. 16. KK3—4,
 ÚML 8
 Dayka Margit SZOT KK3, KL, MINL,
 SZKL, ÚFL, ÚML
 Delbrück, Max † Pasadena (Calif.), 3. 9.
 BL, KK3, TTL7
 Demeter Hedvig † Miskolc, 6. 8. SZKL
 Dénes Zsófia JA KK3, MIL, ÚML
 Devich Sándor KM KK3, KKZÉ
 Dobray István SZOT KKZÉ
 Donszkoj, Mark Szemjonovics † Moszkva,
 3. 24. KK3, KL, ÚFL, ÚML
 Doronjski, Stevan † Belgrád, 8. 13.
 KK3—4
 Dostal, Nico † Salzburg, 10. 27. ZL
 Douglas, Donald Wills † Palm Springs
 (Calif.) 2. 1. KK3
 Dömölky János ÉM ÚFL
 Elekes Pál ÉM SZKL
 Ernst Jenő † Pécs? 2. 28? KK3, MTAA,
 OL, ÚML
 Ernster Dezső † Svájc, 2. 16. KK3, ZL
 Eschenbach Jenő † Bp. 2. 24. ML
 Esztergályos Károly ÉM KK3, ÚFL
 Euwe, Max † Amszterdam, 11. 26. KK3—
 4. ÚML
 Fábók Gyula SZOT ML
 Farkas Aladár † Bp. 12. 15? KK3—4,
 MKL, ML, ÚML7
 Fehér Lajos † Bp. 11. 1. KK3—4, MINL,
 MML, ÚML
 Fekete György ÉM KK3, MKL
 Fekete István † Bp? 11. 23. MTAA, TTL7
 Feleki Rezső † Bp. 11. 13. ZL
 Fellegi Ádám LF KKZÉ
 Fényes Márta † ? 5. 23. előtt SZKL
 Fenyő Aladár † Bp? 8. 3? SZKL ÚFL
 Ferecz László † Bp. 5. 18? SZKL
 Fjodorov, Jevgenij Konsztantyinovics †
 SZU, 12. 30. KK3—4, ÚML7
 Fodor András JA KK3, MIL, ÚML
 Fonyó István JM SZKL
 Földes Éva † Bp. 7. 10? KK3, MTAA, PL,
 ÚML7
 Földvári Ferenc † Bp. 3. 1. előtt OL, ÚML
 Gaál István ÉM KK3, ÚFL
 Gábor László † Bp? 10. 29. KK3—4, ML,
 MTAA, ÚML
 Gábor Móric SZOT MKL, ML
 Gál István ÉM SZKL
 Galambos Erzsike KM KK3, SZKL, ÚFL
 Gáli József † ? 3. 7. előtt MIL
 Gance, Abel † Párizs, 11. 10. KK3, KL,
 MINL, ÚFL, ÚML
 Gáti István LF KKZÉ
 Gazda Géza † Bp? 9. 24? KK4, KL, ÚML
 Gergely Ferenc ÉM ÚML, ZL
 Gorrish, Walter † ? 1. 22. előtt VL
 Gyergyai Albert † Bp. 7. 7. KK3—4, MIL,
 ÚML
 Gyertyán Ervin JA MIL
 Gyulai Gaál Ferenc † Bp. 1. 31. KKZÉ
 Hárs Mihály BB ÚFL
 Hassel, Odd † ? 5. 15? KK3, NKL
 Hetényi János SZOT KBL
 Holden, William † Santa Monica (Calif.),
 11. 16. ÚFL
 Horvai István KM KK3, KL, MINL,
 SZKL, ÚML
 Hörbiger, Paul † Bécs, 3. 5. KK3, SZKL,
 ÚFL, ÚML
 Huszárik Zoltán † Bp. 10. 14. KK4, ÚFL,
 ÚML8

Jancsó Aranka † Szeged, 9. 14. MTAA
 Jász Dezső † Berlin, 10. 11. KK3—4,
 ÚML7
 Jávor Alajos † Bp. 10. 13. MTAA
 Jeney Zoltán † Bp. 11. 3? KK3—4, KKZÉ,
 ÚML7—8, ZL
 Jócsik Lajos † ? 1. 4. előtt MIL
 Kállai Ilona SZOT KK3, MINL, SZKL,
 ÚFL
 Karmazsin László MM MKL
 Kasanin, Milan † ? 11. 24? VL
 Kaul, Friedrich-Karl † Berlin, 4. 16. KK3
 Kemény G. Gábor † Bp. 11. 8. MTAA
 Kereszty Alfonz † Bp. 2. 17. MTAA
 Kézdi Kovács Zsolt BB ÚFL
 Királyhegyi Pál † Bp. 6. 7. MIL
 Kiss István KM KK3, MKL, ML, ÚML8
 Knoll István ÉM ÚFL
 Koffán Károly ÉM KK3, MKL, ML, ÚML
 Kohl, Michael † Berlin? 7. 4. KK3—4.
 Komlós Péter KM KK3, KKZÉ, ZL
 Kopányi György JM SZKL
 B. Kovács András † Bp. 5. 26. MTAA
 Kozák András ÉM KK3, SZKL, ÚFL
 Krleža, Miroslav † Zágráb, 12. 29. HKI,
 KK3—4, KL, ÚML, VKE, VL
 László Anna † Bp. 3. 19. MIL, SZKL
 László Margit KM KK3, KKZÉ, ÚML7,
 ZL
 László Zsigmond † Bp. 7. 27. KK4, ÚML,
 ZL
 Lehoczky Zsuzsa ÉM KK3, SZKL
 Lendvay Kamilló, ÉM KK3, KKZÉ,
 ÚML8, ZL
 Lengyel Balázs JA MIL
 Leontovics, Mihail Alekszandrovics † ? 4.
 2. előtt KK3, KL, TTL, ÚML
 Lestár János ÉM ÚFL
 Ludány György † Bp. 8. 15. MTAA,
 TTL7
 Lukács Ervin SZOT KK3, KKZÉ, ZL
 Lukács Imre † Bp. 2. 18. MIL, MML
 Lukács Pál † Bp. 5. 22. KK3, KKZÉ, KL,
 ÚML, ZL
 Lukovszky László † ? 6. 18? MKL, ML
 Marcks, Gerhard Wilhelm Albert † Burg-
 brohl, 11. 13. KK3—4, MKL, ML, ÚML
 Margittay Ági ÉM SZKL, ÚFL
 Margittay Sándor ÉM ZL
 Markó Iván ÉM KBL
 Marosán György SZOT KK3, KL, MML,
 ÚML
 Maróti Lajos SZOT MIL, ÚML8
 Máthé Erzsébet KM KK3, MINL, SZKL,
 ÚFL
 Mátrai-Betegh Béla † Bp. 5. 15. MIL
 Mazsaroff Miklós MM ML
 Merényi Oszkár † Bp. 3. 28. előtt MIL
 Mező László KM KKZÉ, ZL
 Mihoc, Gheorghe † Románia, 12. 25.
 KK3—4
 Molnár C. Pál † Bp. 7. 11. KK3, KL,
 MINL, MKL, ML, ÚML
 Molnár Piroska ÉM ÚFL
 Molter Károly † Marosvásárhely, 12. 5.
 KK3, MIL, MINL, ÚML
 Montale, Eugenio † Milánó, 9. 12. HKI,
 KK3—4, NKL, ÚML7, VKE
 Nadzsakov, Georgi † Szófia, 2. 25? KK3—
 4, TTL, ÚML
 Neel, Louis Boyd † Toronto, 9. 30. ZL
 Németh Géza KM KK3, KKZÉ, ZL
 Nepp József KM KK3, ÚFL
 Ney Tibor † Bp. 2. 6. KK3, KKZÉ, ZL
 Ogniyevce, Alekszandr Pavlovics † ? 9.
 9? KK3—4, ZL
 Olcsai Kiss Zoltán † Bp. 1. 3. KK3, KL,
 MINL, MKL, ML, ÚML
 Ottlik Géza JA KK3, MIL, ÚML
 Ötvösné Kádár Klára † Bp. 12. 23. KKZÉ
 Pallos Béla SZOT KKZÉ
 Pap Gyula KM KK3, MKL, ML, ÚML8
 Parri, Ferruccio † Róma, 12. 8. KK3—4
 Pártay Lilla KM KBL, ÚML8
 Pászthy Júlia LF KKZÉ
 Páztorniczky Lajos † Bp. 5. 21? MTAA
 Pekáry István † Bp? 8. 25. KK3—4, MKL,
 ML, ÚML
 Pethes Sándor † Bp. 6. 29. KK3—4, MINL,
 SZKL, ÚFL, ÚML
 Pikler Kornél † Bp. 9. 30. MTAA
 Pilinszky János † Bp. 5. 27. KK3, MIL,
 ÚML
 Polevoj, Borisz Nyikolajevics † SZU, 7.
 12. HKI, KK3—4, KL, MINL, ÚML,
 VKE
 Pothornik József † Bp. 8. 12. KK3—4,
 MML, ÚML
 Pódör Béla ÉM ZL
 Prack, Rudolf † Bécs, 12. 2. ÚFL
 Radó Sándor † Bp. 8. 19. KK3—4, MTAA,
 ÚML
 Ráfael Győző † Bp. 4. 20. MKL, ML
 Rajz János † Bp. 7. 20. KK3—4, KL,
 MINL, SZKL, ÚFL, ÚML
 Ratkó Anna † ? 7. 20. MML
 Reményi János LF KKZÉ
 Richly Zsolt BB ÚFL
 Richter, Karl † München, 2. 15. KK3, ZL
 Rocha, Glauber † Rio de Janeiro, 8. 23.
 KK3—4, ÚFL
 Román György † Bp. 9. 1. MIL, MKL,
 ML
 Rouleau, Raymond † Párizs, 12. 11. ÚFL
 Rugyenko, Roman Andrejevics † Moszk-
 va, 1. 23. KK3
 Ruzsás Lajos † Pécs, 3. 28. MIL, MTAA
 Saroyan, William † Fresno (Calif.), 5. 18.
 HKI, KK3, ÚML, VKE
 Schütz Ila ÉM ÚFL
 Shehu, Mehmet † Tirana, 12. 18. KK3—4,
 MML, ÚML
 Simai Mihály JA MIL
 Skoflek István † Tata, 8. 6. KK4
 Soltész Lajos † Bp. 2. 14. MTAA, OL
 Solti Gizella ÉM ML
 Somogyi József SZOT KK3, KL, MINL,
 MKL, ML, ÚML
 Soproni József ÉM KK3, KKZÉ, ZL

Söhnker, Hans † Berlin, 4. 20. ÚFL
 Szabó Árpád KM KK3, ÚFL
 Szabó Gyula KM KK3, MINL, SZKL, ÚFL
 Szabó Sándor EM SZKL, ÚFL
 Szadat, Anvar † Kairó, 10. 6. KK3—4
 Szendy Károly † Bp. 11. 23? KK3—4, MTAA, TTL, ÚML
 Szentmihályi János † Bp. 12. 18. MIL, MTAA
 Szerdahelyi István JA MIL
 Szigeti Kilián † Pannonhalma? 12. 26. ZL
 Szoboszlai Sándor EM SZKL
 Szöllősy Irén EM SZKL
 Szörényi Levente SZOT KKZÉ
 Sztankay Lajos † Bp. 1. 14? ZL
 Szumrák Vera KM KK3, KBL
 Tábori Nóra KM KK3, SZKL
 Tobin, James Nobel-díj KK3
 Tolnay Károly † Firenze, 1. 17. KK3, MKL, ML, ÚML7
 Török Ferenc † Bp. 9. 4. MTAA, TTL7
 Török István † Dubrovnik, 8. 17? MTAA
 Trifonov, Jurij Valentyinovics † Moszkva, 3. 28. KK3, VKE
 Udvardi Erzsébet KM MKL, ML, ÚML
 Udvardy Tibor † Bp. 7. 16. KK3—4, ÚML, ZL

Újvárosi Miklós † Bp. 9. 5. előtt KK4, MTAA, TTL, ÚML7—8
 Urey, Harold Clayton † La Jolla (Calif.), 1. 6. KK3, KL, MINL, NKL, TTL, ÚML
 Ürgüplü, Ali Suat Hayri † Isztambul, 12. 26. KK3—4
 Vajda József LF KKZÉ
 Vajta Miklós † Bp. 12. 8. KK3—4, KL, MTAA, TTL, ÚML
 Varga-Hajdu István † Bp. 4. 22? MKL, ML
 Várnai Zseni † Bp. 10. 16. KK3—4, MIL, MML, ÚML
 Vas Károly † Bp. 11. 22. KK3—4, MTAA, ÚML7—8
 Viola Mihály † Bp. 3. 25. SZKL
 Waldock, Humphrey † ? 8. 15. KK4
 Wilkins, Roy † New York, 9. 9? KK3
 Wood, Natalie † Santa Catalina (Calif.), 11. 29. KK4, ÚFL
 Wyszynski, Stefan † Varsó, 5. 28. KK3
 Yukawa (Jukava) Hideki † Japán, 9. 8? KK3—4, KL, MINL, NKL, TTL, ÚML
 Zámbo István EM KKZÉ, ZL
 Zelk Zoltán † Bp. 4. 23. KK3, KL, MIL, ÚML
 Zoltai Dénes EF KKZÉ, ÚML8
 Zsilák András † Bp. 7. 16? MTAA
 Zsivkova, Ludmila † Szófia, 7. 21. KK4

ADATKÖZLÉS

A tájékoztatás megkönnyítése végett néhány, a lexikonokban nem szereplő ismertebb személyről is közlünk adatokat:

Andrásfi Gyula politikus † Bp? 11. 25?
 Biacsi Imre mezőgazdász † Bp? 5. 2.
 ifj. Csonka János gépészmérnök † Buffalo (N. Y.), 6. 5.
 Erdős Jenő művészeti újságíró † Bp. 9. 30?
 Gárdonyi Jenő újságíró † Bp. 5. 4?
 Guttmann Béla labdarúgóedző † Bécs, 8. 28.
 Hajnóczy Péter író † Bp. 8. 7.
 Halasi Marika színésznő † Bp. 1. 7?
 Hallgass Jenő Zoltán szobrászművész † Róma, 3. 7. előtt
 Hoffmann, Roald amerikai kémikus Nobel-díj
 Horváth Béla színművész † Marosvásárhely, 9. 7?
 Hubel, David amerikai orvos Nobel-díj
 Kenicsi Fukuji japán kémikus Nobel-díj
 Kertész Árpád fotóriporter † ? 10. 21?
 Koltai Kovács Béla, a Párizsi Magyar Intézet volt vezetője † Amboise, 4. 6.
 Komlós István keramikus † Bp. 2. 22.
 Komoróczy György levéltáros † Debrecen, 3. 23.
 Koncsek László újságíró † Bp. 6. 8?
 Liener György újságíró † Bp. 2. 17.
 Lőránt Gyula labdarúgóedző † Görögország, 5. 31?

Losonczy Schweitzer Oszkár hegedűművész † Bp. 1. 9.
 Louis, Joe amerikai ökölvívó † Las Vegas (Nev.), 4. 12.
 Pejtsik Árpád főiskolai tanár † Bp. 3. 21.
 Rác Jenő politikus † Bp. 2. 11. előtt
 Rajk Lászlóné nőmozgalmi vezető † Bp. 9. 7?
 Rákosi Mária színművésznő † Bp? 1. 24.
 Ritoók János irodalomtörténész † Erdély, 6. 11?
 Schawlow, Arthur amerikai fizikus Nobel-díj
 Sényi Imre újságíró † Bp. 3. 6?
 Siegbahn, Kai svéd fizikus Nobel-díj
 Somorjai Éva író † Bp. 7. 1?
 Soós Ferenc asztaliteniszező † ? 2. 6?
 Sperry, Roger amerikai orvos Nobel-díj
 Szántó Jenő hegedűművész † Bp. 9. 6. előtt
 Szent-Iványi Béla nyelvész † Berlin, 10. 16?
 Szőnyi János sportriporter † Bp. 4. 11.
 Tokaji András fotóművész † Bp. 6. 29?
 Ulbrich Hermin gordonkaművész † Bp. 1. 19.
 Varga József tv-komentátor † Bp. 5. 28.
 Varsányi István műfordító † Bp. 8. 13.
 Wiesel, Torsten svéd orvos Nobel-díj
Összeállította: Gyuris György

„Kultúrpalotát Kaposvárnak!”

Egy meg nem valósult terv a somogyi megyeszékhely múltjából

Az 1910-es évek második felében a Somogy megyei Múzeum Egyesület gyűjteményének nagymérvű gyarapodása szükségessé tette tárgyainak korszerűbb elhelyezését. Ekkor született egy szép, korszakos jelentőségű, de — sajnos — soha meg nem valósult terv, melynek jelszava a „Kultúrpalotát Kaposvárnak!” volt. Az ügy évtizedekig szerepelt a város tudományos és közművelődési életének napirendjén, története figyelemre méltó adalékkal szolgál egy korszak kultúrateremtő (vagy meghiúsító) elképzeléseinek megismeréséhez.

A kaposvári kultúrpalota fordulatot hozhatott volna a vármegyei könyvtár életében is. A vármegyei közkönyvtár központi elhelyezését a Somogy megyei Múzeum Egyesület is már 1913-tól szorgalmazta. A vármegye törvényhatósági bizottsága az 1913. november 4-én tartott közgyűlésén fontosságának megfelelő súllyal foglalkozott a kultúrpalota és a közkönyvtár ügyével: „A kérelem ama része, melyben a vármegye tulajdonát képező könyvtárt közművelődési könyvtár felállítására esetére használatra átengedni kéri, a törvényhatósági bizottság az állandó választmány javaslatának e részbeni féltételével kimondja, hogy a maga részéről is a legnagyobb előzékenységgel kész támogatni a Somogy megyei Múzeum Egyesületet a közoktatásügyi kormányal karöltve folytatott azon munkájában, hogy a vármegye székhelyén a magyar közművelődés céljaira mielőbb kultúrpalota emeltessék, hogy abban a közkönyvtár is elhelyezést nyerjen; e célból a vármegyei könyvtár ott leendő elhelyezését elvileg helyesli” — olvasható a Somogyi Vármegyei Múzeum Egyesület irataiban, amelyekre a továbbiakban is hivatkozni fogunk.

A kultúrpalota építésének terve országosan feltűnést keltett. Márkus Lajos asztalos és belső építész például Budapestről levelet írt az Egyesületnek: „Tudomásomra jutott, hogy t. Cím Kaposvárott kultúrpalotát épített és ez alkalommal bátor vagyok szolgálataimat szabadalmazott könyvtári berendezések szállítására tisztelettel felajánlani.” A lelkes ajánlkozás, sajnos, korainak bizonyult...

A kultúrpalota anyagi támogatását a kultuszminisztérium 1914 második felére ígérte. A támogatás azonban a háborús

események miatt természetesen lekerült a napirendről.

Az első világháború után a neves műgyűjtő, *Darnay Kajetán* kereskedelmi tanácsos 100 ezer koronát ajánlott fel alapítókeként a kultúrpalota építésére, ezzel egyidejűleg Budapesten gyűjtést is kezdett. A megye és a város kultúrapártoló vagy magukat legalábbis annak hirdető vezetői helyeselték ugyan a tervet, de vita is kezdődött, mégpedig nemcsak az anyagi gondok, hanem az elhelyezés miatt is. Mind a Búza téri (ma: Színházpark), mind az Esterházy utcai (ma: Bajcsy-Zsilinszky utca) elhelyezésnek, mind a Honvéd térinek (ma: Szabadság park) egyaránt akadtak ellenzői és helyeslői. *Darnay Kajetán* a díszgyűléseket és a törvényhatósági gyűléseket is felhasználta a Kultúrpalota melletti agitációra. Javasolta, hogy készüljön el a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 100. évfordulójára, és nevezzék el Széchenyi Istvánról.

Gönczi Ferenc múzeumigazgató az 1920-as évek elején jól látta, hogy az építkezés elmaradásának fő oka a tőkehiány. A tőkeszerzés érdekében országos szerveket, hitelintézeteket, üzemeket, pénzembereket keresett fel, de az adományok összese még mindig kevésnek bizonyult. Az újjászervezett múzeumegyesület alapszabályában ugyancsak kiemelten kezelték a mielőbb felépítendő Kultúrpalota ügyét: megvalósítására a múzeum vezetősége külön építési bizottságot nevezett ki, amelynek tagjai *Gönczi Ferenc*, *Fekete Gyula*, *Gausser Rezső* és *Felczán József* voltak. Az 1925-ös alapszabályban egyebek között ezt olvashatjuk: „Már most megoldandó feladatául tűzi ki továbbá az egyesület, hogy a vármegye székvárosában. Kaposvárott közművelődési palotát létesítsen oly módon és oly arányokban, hogy abban ne csak muzeális anyagát helyezhesse el a szükséges rendszerességgel, hanem a közművelődés közvetlen céljaira mielőbb rendelkezésre bocsátandó közkönyvtárat is.”

A Somogy megyei Múzeum Egyesületnek a kultuszminiszterhez intézett, a Kultúrpalota ügyében államsegélyt kérő beadványában vezérfonalként húzódtott végig a megyei könyvtár mielőbbi átvételének gondolata: „Jelentékenyen fogja gyűjteményünket gyarapítani még a me-

gyei könyvtár is, melynek átadása elhatározott. Jelenleg még e helybeli főgimnázium könyvtárával együtt van. Különválasztásuk az év folyamán minden valószínűség szerint meg fog történni. Több ezer értékes könyvről van itt szó, mely nagybecsű részét fogja alkotni múzeum-gyűjteményeinknek.”

Tervek, tervek, tervek... A Kultúrpalota szinte megfogható közelségben sejlik fel előttünk, azután ismét eltűnik a csalóka remény ködképeiben.

Gönczi Ferenc azonban nem adta fel a harcot, s bár személy szerint idegenkedett attól, hogy több intézmény működjön egy helyen, minden lehetőséget elkövetett a Kultúrpalota megvalósításáért. Korszerű működéséhez *Móra Ferenc* véleményét is kikérte. Móra, aki abban az időben a szegedi Somogyi Könyvtár és Városi Múzeum igazgatója volt, 1928. július 4-én kelt válaszelevelében egyekek között ezeket írta: „Azt hiszem, Somogy vármegye közönsége elég áldozatkész arra, hogy kizárólag könyvtárának és múzeumának építsen palotát, amiben természetesen lehet és kell is lennie nagy előadóteremnek, amely képkiallítások céljára is használható. Az, hogy a termek egy része egyelőre üresen marad, ne bántsa a nemes eszme mozgatóit, mert meg vagyok róla győződve, hogy mindjárt az első években akkora lesz a gyarapodás, hogy az első decenniumra már a kibővítésről kell gondoskodni.” (*Kanyar József: Harminc nemzedék vallomása Somogyról. Történelmi olvasókönyv.* Kaposvár, 1967, Somogy megyei Tanács, 416 l.)

A huzavonák, az anyagi gondok, az érdeklentétek a húszas évek végére mintha megoldódtak volna. Soha nem látszott még ilyen közelinek a Széchenyi-kultúrpalota megvalósítása. Az építési bizottság taglétszáma is nagymértékben módosult. Tagjai — *Gönczi Ferenc, Kacs Kovics Lajos, gr. Széchenyi Géza, Somssich Miklós, Kladnig Alajos, dr. Berger Samu, dr. Matolcsy Sándor, Tankovics János, dr. Császik István, dr. Szigethy Gyula Sándor és Mayer Bertalan* — a megye és a város illusztris vezető személyiségei közül kerültek ki. 1928-ban 70 ezer pengő építési alap gyűlt össze, amelyet a megyegyűlés határozata alapján még 48 ezer pengő céltámogatással is kiegészítettek. *Vétek György* polgármester nagylelkű felajánlásával, külön 30 ezer pengővel járult hozzá az alaptőkéhez.

1929-ben Kaposvár vezetői meghirdették a város kultúrpalotájának országos tervpályázatát. A beérkezett pályázatok közül az egyik legértékesebb — koncepciójában és működési elveiben ma is minden elismerést megérdemlő — tervek *Langer Aurél* pesti építészé volt. Az összesen

2110 négyzetméter alapterületű épület — hasonló nagyságú az 1974-ben épült Kaposvári Megyei Könyvtár alapterülete is — funkcionálisan a következő részekre oszlott:

I. Kultúrpalotai rész

a) Előcsarnok (lépcsőház, portásfülke, ruhahatár, mellékhelyiségek)	200 m ²
b) Nagyterem	180 m ²
c) Kiállítási terem	120 m ²

II. Múzeumi rész

a) Néprajzi terem	80 m ²
b) Néprajzi terem enteriőrökkel	110 m ²
c) Régészeti terem	80 m ²
d) Történelmi terem	80 m ²
e) Szépművészeti terem	100 m ²
f) Terem (a jövőbeli fejlődésre számítva)	70 m ²
g) Előszoba	20 m ²
h) Igazgatói szoba	40 m ²
i) Múzeumőri dolgozószoba	50 m ²

III. Könyvtári rész

a) Könyvraktár	100 m ²
b) Olvasó, kölcsönző	70 m ²

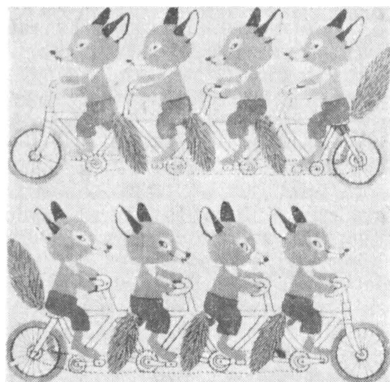
IV. Alagsor

a) Raktár	300 m ²
b) Kapus- és altiszti lakás	140 m ²
c) Laboratórium	50 m ²
d) A központi fűtés részére kazánház és szénkamra	80 m ²

V. Folyosók, előterem, melléklépcsők, toailettek	250 m ²

A nagytermet Langer Aurél 270—300 személy befogadására méretezte, „a könyvtár pedig oly méretűnek tervezendő, hogy abban elhelyezhető 74 db, egyenként 1 m széles, 2,20 méter magas és 6 polcot magába foglaló Schlick—Vajda rendszerű vasállványokon összesen mintegy 36 ezer kötet [!] legyen elhelyezhető.”

Az akkori Honvéd tere, a polgári fiúiskolával szemben tervezett kétemeletes

épület valóban palota lehetett volna, a város egyik legszebb középülete. Még javában készültek a pályamunkák, amikor 1930. március 15-én „illusztris” vendég, maga *Klebelsberg Kunó*, a „mindenható kultuszminiszter” látogatott el Kaposvárra. A múzeumegyesület vezetősége tisztelő látogatással egybekötve nyújtotta be újabb pénzsegély-kérelmét a Kultúrpalota ügyében, de a *Somogyi Újság* március 20-i száma már keserűen tudósít a fejleményekről: „Most már láthatjuk, hogy kár volt annyit beszélni a Kultúrpalotáról. Mi tulajdonképpen múzeumot akarunk, azt akarjuk valami hajlékba[n] elhelyezni, de egyúttal otthont adni a könyvtárnak, a kultúrának. Ezért mondtuk Kultúrpalotának, de ha azt akarjuk, hogy valósággá legyen a terv, el kell hagynunk ezt a jelzõt és mondjunk csak egyszerűen múzeumot. Mert a kultuszminiszter, amint a küldöttségtõl meghallotta, hogy itt Kultúrpalotáról van szó, már készen is volt a válasszal, hogy ez tulajdonképpen a földmívelésügyi miniszterhez tartozik. Ha pedig a földmívelésügyi miniszter meghallja, hogy ez múzeum is, õ is hamar kész a válasszal: hiszen ez múzeum, ami már a kultuszminisztérium hatáskörébe tartozik. És így vándorol a kérdés egyikõtõl a másikig, ha pedig elunja, függhet a két fórum között, mint beteg »Mohamed koporsója«. Azért a cél érdekében hagyjuk el ezt a kultúrpalota nevet. Mondjuk csak múzeumnak, mert hiszen éppen elég, ha mi tudjuk, mit is akarunk csinálni. Így legalább tartozik valahová.”

Az 1929-es reményeket, a lelkes pályázatokat, az újbóli nekibuzdulást az érdekelt minisztériumok taktikája lefékezte ugyan, de egészen nem állíthatta meg. *Hóman Bálint*, aki ebben az időben a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója volt, szintén figyelemmel kísérte a kaposvári kultúrpalota ügyét. 1930. július 3-án egybeközött ezeket írta *Stephaich Pálnak*, Somogy megye alispánjának: „teljes mértékben helyeslem Méltóságodnak azt a tervét is, amely a múzeum épületét úgynevezett kultúrpalota alakjában kívánja felépíteni, vagyis oly épülebként, amely nemcsak a múzeumnak és könyvtárnak fog otthont adni, hanem előkelõ környezetével, reprezentatív berendezésével és előadótermeivel az egész vármegye kulturális életének centruma lesz.”

Hóman maga is felvázolta elképzeléseit a kultúrpalota méreteirõl. Tervében mind a könyvraktár, mind az olvasó, kölcsönzõ mérete megegyezett Langer Aurél számításával. Szerinte egyébként 400 ezer pengõbõl fel lehetne építeni a kultúrpalotát. A fennmaradó összegbõl, több mint 110 ezer pengõbõl pedig jutott volna a

belső berendezésre is. Maga Hóman Bálint többszöri ígérete ellenére sem jutott le Kaposvárra. Elfoglaltságára hivatkozva ugyanis mindig lemondta az utazást.

A kultúrpalota újra meghirdetett pályázati terveinek 1931. január 15-ig kellett beérkezniük a vármegye alispáni hivatalához. Végül is nem Langer Aurél, hanem *Árkay Bertalan* budapesti mûépítész, a városmajori templom építõje nyerte el a 8000 pengõs elsõ díjat. A kétemletes épületben egyebek között kiállítócsarnok, előadóterem, hangversenyterem, klub- és munkaszobák kaptak volna helyet. Árkay a könyvtár elhelyezését Langerhez hasonlóan fontos feladatként kezelte. A palota építése azonban a kitûnõ terv ellenére sem kezdõdött meg. Az alapítóke nem fedezte a 150—160 ezer pengõnyi (hol volt már a Hóman-féle elképzelés!) kivitelezési költségeket. A titokban még mindig várt állami támogatás reményét Klebelsberg 1931. március 19-én írt levele végleg szertefoszlatta: „Bármennyire is méltányolom a Somogy megyei Múzeum Egyesületnek múzeumépület emelésére irányuló dicséretes akcióját, fedezeti nehézségek miatt ez idõ szerint nincs módomban az építkezés megvalósítását nagyobb államsegéllyel lehetővé tenni.”

Sem nagyobb, sem kisebb államsegély nem érkezett. „A rendelkezésre álló összegbõl legfeljebb az épület középsõ része volna felépíthetõ” — jelezte *Stephaich alispán* az egyesület építési bizottságának. *Gönczi Ferenc* élete végéig nem békelt meg az alispánnak ezzel a kijelentésével. 1944. augusztus 30-án kelt levelében foglalkozott utóljára a kultúrpalota gondolatával. Keserűen összegezte benne a nagyra hivatott intézmény megvalósítási terveinek sikertelenségét: „Stephaich a bizottságot elalattatta... Pedig magából a 100 ezer pengõn jóval felül álló alapból az Árkay-féle építési tervet tetõ alá lehetett volna hozni.”

Az 1930-as évektõl kezdve a kultúrpalota alaptõkéje napról napra fogyott. 1933-ban az intézmény megvalósításának sürgetõi az egyre növekvõ pénzhiány miatt az Árkay-terv módosított, részleges megvalósítását szerették volna elérni, de ez sem sikerült. Ugyanígy meghiúsult az 1935-ben kidolgozott újabb terv megvalósítása is. 1941. december 2-án az alispán véghatározatával a kultúrpalota ügye véglegesen lekerült a napirendrõl. Az évtizedeken át tervezgetett, nagyratõ el-képzelések megvalósítására is alkalmas kultúrpalota terve annyi más, jobb sorsra érdemes elképzeléssel együtt eltűnt a Horthy-korszak mûvelõdspolitikájának süllyesztõjében.

Dr. Sipos Csaba

Szily Kálmán

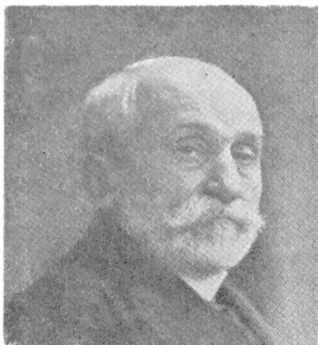
1838—1924

Szily Kálmán 1838. június 29-én született a Pest megyei Izsákon. Mérnöknek készült, a pesti Ipartanodában és a bécsi politechnikumban tanult. Fiatalkorától kezdve rendkívül sokat írt, első publikációja 1862-ben jelent meg. Munkásságának megbecsüléseként az Akadémia 1865-ben levelező, 1873-ban rendes és 1883-ban igazgató tagjául választotta.

Érdekes és változatos pályafutása három szakaszra osztható. Tanítással kezdte: A később Műegyetem-félesztett Ipartanodának 23 éves korától volt professzora 31 esztendőn át, először a kísérleti fizika, később az elméleti és analitikai mechanika tanszékén. Rektorsága idején, 1871/73-ban épült meg a Műegyetem Múzeum körüli otthona és alakult ki szervezete. Mindkettőben nagy szerepet játszott Szily Kálmán kitűnő szervező tehetsége.

Eleinte főleg termodinamikai kérdésekkel foglalkozott, később azonban figyelmé a természettudományok számos más területére is kiterjedt. A természettudományok népszerűsítéséért rendkívül sokat tett tanulmányaival és cikkeivel — számuk körülbelül 250-re tehető —, továbbá azzal, hogy a Természettudományi Társaság titkáráként megindította és 1869-től 1898-ig szerkesztette a *Természettudományi Közlönyt*.

Pályája második szakaszában érdeklődése fokozatosan a nyelvtudomány felé fordult, majd teljesen ilyen irányúvá vált. Lemondott a professzorságról, és 1889-ben elvállalta az Akadémia főtitkári tisztét. Egyik első ténykedése az *Akadémiai Értesítő* megindítása és szerkesztése volt. Nevéhez fűződik a Magyar Nyelvtudományi Társaság alapítása is, ennek elnöke lett és szerkesztette folyóiratát, a *Magyar Nyelvet*. Emellett még maradt ideje nyelvészeti tanulmányok írására is. A hosszabbak száma felülmúlja a másfél százat, a kisebbek felsorolása szinte reménytelen feladat, mert volt olyan év, amikor egvedül a *Magyar Nyelvben* harmincnál több szomagyarázata és szófejtése jelent meg.

1905-ben kezdődött életének harmadik, könyvtárosi pályán eltöltött szakasza. A főtitkárságot ott hagyva, ekkor vállalta el az Akadémiai Könyvtár vezetését. Ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy haláláig ne írja tovább nyelvtudományi cikkeket.

Az Akadémiai Könyvtár ebben az időben már rendkívül értékes és nagy anyaggal rendelkezett. Évi gyarapodása tízezer kötet

körül mozgott, sőt gyakran még ezt a számot is felülmúlta. Ennek nagy része kötelempéldányból és a külföldi akadémiák csereként megküldött kiadványaiból származott. Gyakran kapott nagybecsű könyvajándékokat is a könyvtár.

A jelentős gyarapodás ellenére az intézmény mégis visszamaradt a fejlődésben. Ennek két oka volt: a hely és a személyzet hiánya. Az előbbi miatt a raktári rend teljes felborulása fenyegetett, az állomány tetemes része kettős, sőt hármas sorokban, egymás mögött sorakozott a polcokon.

A nemzetközi norma minden 10—20 ezer kötetnyi állomány után javasol egy tisztviselőt. Az Akadémiai Könyvtár állománya a századforduló idején legalább 200 ezer kötetből állt — az évi jelentések csak a feldolgozott kötetek számát közölték —, viszont könyvtárosa csak három volt, a vezető főkönyvtárnok és két alkönyvtárnok. Nekik kellett volna a kötetelés és az olvasók kiszolgálása mellett az évi 10 ezer kötetes gyarapodást is leltárba venni, szakozni és katalogizálni. Ez természetesen megoldhatatlan feladat volt. Feszített munka mellett is évente csak 3 ezer kötetet tudtak feldolgozni, körülbelül háromszor annyi katalóguscédulával. Ráadásul főkönyvtárnoknak régi szokás szerint idősebb, a könyvtárral korábban nem foglalkozó akademikust neveztek ki, akitől nehezen lehetett intenzív munkát elvárni. Ilyen volt *Heller Ágoston* fizikus, *Frölich Róbert* archeológus, és így került a könyvtárba Szily Kálmán is, aki 1905-ben, 67 éves korában kapta meg ezt a tisztséget.

Szily a megbízást nem tekintette kül-

ső dísznek, szinekúrának. A kedvezőtlen helyzetben is megkísérelte a könyvtár fellendítését. Elsősorban a budapesti nagykönyvtárak helyzetével és szerepével foglalkozott. A fővárosban három nagykönyvtár van — írta az Akadémia igazgató tanácsához intézett jelentésében —, a Múzeumi, az Egyetemi és az Akadémiai. Én azonban — folytatta — „sokkal jobban szeretném, ha a három nagyobb könyvtár helyett már ma egy nagy könyvtárunk lenne, egy nagy nemzeti könyvtár”. Ezek a könyvtárak „csak ideiglenes különítménynek tekintendők, melyeknek az lesz a végső rendeltetésük, hogy majdan egy fedél alatt egy tömör egésszé egyesüljenek”. Addig is azonban „arra kell törekedniök, hogy gyarapításukban és a fejlesztésben számon tartásuk a jövőt és okszerű munkafelosztással beszerzéseikben felelhessenek meg az egységnek. A Nemzeti Múzeum legyen Bibliotheca Hungarica a szó legtágabb értelmében, körébe tartozzék nemcsak a magyar nyelvű irodalom az ő egész teljességében, hanem mindaz, amit magyarok és magyarországiak bárhol és bármilyen nyelven bármely tárgyról, s mindaz, amit külföldiek hazánkról írtak s valaha írni fognak. Az Egyetemi Könyvtár a kézikönyvek tárháza az irodalom és tudomány minden ágából, kivéve a technika, az alkalmazott matematika és természettudomány körébe esőket, amelyeknek a Múzeum a természetes gyűjtőköré és tárháza. Akadémiánk könyvtára pedig a magyar nyelvű irodalomon kívül első sorban a tudós társaságok és egyesületek kiadványait, a folyóiratokat s az »összes művek«-et szerezze meg a lehető teljességében.”

Igaz — hangoztatta Szily —, hogy nehéz szabatosan elkülöníteni a határokat, arra mégis ügyelni kell, hogy a három nagykönyvtár amúgy is szűkre szabott költségvetését ne terheljük meg felesleges módon azzal, hogy drága műveket esetleg három példányban veszünk meg, míg egyes kisebb munkák, noha keresettek — egyikben sem találhatók. Ezért javasolta, hogy a nagyobb nyilvános könyvtárak vezetői időnként beszéljék meg a munkamegosztást. Kérte, hogy a Múzeumi Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár igazgatóit — akik egyébként is akadémikusok voltak — válasszák be az Akadémiai Könyvtár könyvtárbizottságába, s így adjanak alkalmat nekik az együttműködésre.

Szily tervéből, a nagykönyvtárak együttműködéséből semmi sem valósult meg, még megbeszélést sem folytattak róla, s a másik két igazgatót sem választották be az akadémiai könyvtárbizottságba. Ő mégis megkísérelte, hogy leg-

alább a vezetése alatt álló intézmény teljesítse az általa megfogalmazott feladatot. Ezért mindenekelőtt a meglévő folyóiratok, sorozatok, akadémiai kiadványok katalogizálását kezdte meg. Az Akadémia három osztályát kérte meg, hogy ennek kinyomtatására juttassanak az 1906. évi költségvetésből 600—600 koronát a könyvtár részére. Ez meg is történt. A katalógus elkészítése után kiugrottak a hiányok. A pótlások, kiegészítések érdekében számos kérő levelet küldött a külföldi akadémiaikhoz, az antikváriumoknak pedig ilyen irányú vételi ajánlatot tett.

Kinevezése után körlevéllel fordult az Akadémia tagjaihoz, hogy a folyóiratokban és másutt megjelent tanulmányaikból, cikkeikből küldjenek különnyomatot, hogy így teljes irodalmi működésüket nyilván lehessen tartani.

Átfogó bibliográfiai ismeretekkel és kitűnő emlékezőtehetséggel rendelkezett. Ez a hozzá forduló kutatók hatékony támogatásában is segítette.

A feldolgozatlan állomány a nagyarányú gyarapodás miatt tovább nőtt, ezen nem tudott segíteni, de legalább azt megtette, hogy a rendelkezésre álló munkaerőt a legfontosabb feladatokra összpontosította. A már említett folytatásos művek mellett elsősorban az értékesebb adományokat dolgoztatta fel, ilyeneket a könyvtár bőven kapott Szily kinevezése után is. Ilyen volt 1905-ben *Ráth György* 2364 műből, túlnyomórészt régi magyar könyvekből álló hagyatéka, 1906-ban *Kaufmann Dávid* 595 kéziratot és 2378 ritka könyvet tartalmazó héber gyűjteménye, továbbá *Katona Lajos*, *Kégl Samu* és mások könyvtárai. Pártolta *Hellebrant Árpád* alkönyvtárnok korábbi kezdeményezését, a diplomatariumok (oklevéltárak) gyűjtését. Ezeket nemcsak katalogizálták, hanem az új beszerzések jegyzékét rendszeresen közölték is az *Akadémiai Értesítőben*.

A nagyértékű kéziratok katalogizálását *Rómer Flóris* és *Jakab Elek* már korábban elkezdte, de nem fejezte be. Szily talált a munka folytatására vállalkozót, *Heinlein Istvánt*, az ókori egyetemes történelem későbbi professzorát, tiszteletdíjára pedig sikerült az Akadémiától pénzt szereznie. A raktári helyhiányt is enyhíteni tudta, mert kiharcolta, hogy 1910-ben az igazgató tanács az Akadémia épületében öt helyiséget átadjon erre a célra, a következő évben pedig lemondott négyszobás főkönyvtárnoki lakásáról, s ezt is raktárnak rendezték be.

Még főtítkársága alatt, 1890-ben Szily kezdeményezte a könyvtárhoz csatolt Széchenyi István-múzeum felállítását. Gyarapítására erős propagandát fejtett

ki, s ennek hatására a megnyitás idején, 1905-ben már 6292 darabból állt a gyűjtemény, a „legnagyobb magyar” kézírataiból, műveiből, a rá vonatkozó írásokból, festményekből, továbbá használati tárgyaiból.

Szily Kálmán haláláig vezette az Akadémia könyvtárát, mégpedig az utolsó évtizedben egyre nehezebb körülmények közt. A világháború és az ezt követő infláció hatására a könyvtár amúgy is szerény költségvetését mind jobban

megnyirbálták. Az Akadémia erősen csökkentette kiadványainak számát, s emiatt a külföldről beérkező csereküldemények száma is megcsappant. Legjobb munkatársa, a rendkívül sokat dolgozó Hellebrant megöregedett és betegeskedni kezdett. Mindezekon Szily nem tudott segíteni. Ilyen körülmények közt hunyta le örökre szemét 1924. július 24-én, hosszú, tevékeny és fáradhatatlan életének végén.

Vértesy Miklós

A KÖNYVTÁROS KISLEXIKONA

Innováció

Az innováció kifejezés a latin *novo-novare*, *innovo-innovare* igékből származik, amelyeknek jelentése: újít, megújít, felújít, változtat. Ehhez a szócsaládkhoz tartozik a magyar köznyelvben ma is használatos *nóvum* kifejezés, melynek jelentése: újdonság, újszerű, váratlan jelenség, dolog, gondolat.

Az innováció az utóbbi évtizedek szakkifejezése: tágabb értelemben egy adott társadalomnak s a benne élő közösségeknek és egyéneknek megújulási, változtatási képességét, a változó körülményekhez igazodó, újszerű szemléletét, magatartását jelenti, szűkebb értelemben pedig arra a tudományos-műszaki-gazdasági folyamatra vonatkozik, amelynek eredményeként újszerű, a bel- és a külföldi piacokon jól értékesíthető, úgynevezett kompetitív, azaz versenyképes termékek és eljárások jönnek létre. Azokat a személyeket, szakembereket, akik rendszeresen részt vesznek az innovatív tevékenységek kezdeményezésében és megvalósításában, *innovátoroknak* nevezzük.

Az innovációnak ebből az értelmezéséből kitűnik, hogy szoros kapcsolatban van a felfedezéssel és feltalálással. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a tudományos kutatás s a műszaki fejlesztés innovációs tevékenységei, eredményei főként a felfedezésekben és a találmányokban valósulnak meg: a tudomány igazi innovátora a felfedező, a technika-technológia igazi innovátora a feltaláló. E két kategória között természetesen nem húzhatunk merev választóvonalat: az innovátornak mindkét típusa az alkotó és a problémamegoldó gondolkodás, az alkotóképesség, a kreativitás megtestesítője. Az alkotó magatartásból következik, hogy az innovátorok elődeiknél jobban, hatékonyabban oldják meg a mások vagy saját maguk által kitűzött feladatokat, s ezáltal nagymértékben elősegíthetik a társadalmi haladást.

A haladás gondolatának hangsúlyozása igen fontos, mert ezáltal különböztethetjük meg a valódi innovációt a pusztán csak újszerű, divatos dolgoktól, jelenségek-től, amelyek sok esetben egyáltalán nem azonosak a valóban modern, korszerű elméleti és gyakorlati eredményekkel. Az igazi innováció mindig a tudományosan megalapozott igazságra és a valódi társadalmi szükségletekre épít.

A társadalmi fejlődés és az innováció

Minden nemzet történelmében, a közösségek életében vannak olyan időszakok, amikor lényegesen megnő a társadalom „innovációs szükséglete”. Ezeket reformperiódusoknak nevezhetjük, amelyekben kisebb-nagyobb mértékben megújul, megváltozik a társadalom irányításának elmélete és gyakorlata.

Hazánkban ilyen „innovációs korszak” kezdetének tekinthetjük a gazdaságirányítás reformjának bevezetését, s az ehhez kapcsolódó elméleti és gyakorlati kérdések széles körű vitáját. Az új gazdaságirányítási mechanizmus egyúttal az intenzív, minőségi fejlesztésre való áttérést is jelentette, mivel az extenzív, mennyiségi fej-

lesztés lehetőségei erősen csökkentek. A 70-es évek elején kirobbant anyag- és energiaválság és a vele együttjáró „világgazdasági korszakváltás” tovább növelte az intenzív-minőségi fejlesztésnek, a szelektív iparpolitika kialakításának, a termelési és a termékstruktúra megújításának fontosságát. Ez a megújulási tendencia jelenleg is tart, s feltehetően kedvezőbb feltételeket teremt az innovációs tevékenységek gyorsabb megvalósításához.

Az innováció társadalmi érvényesülésének nemcsak gazdasági, hanem lélektani feltételei is vannak. Találón mondta *Nyers Rezső*, hogy „az újnak kétszer kell meghódítania az emberek gondolatvilágát... Először, amikor elfogadják programként, másodsor, amikor a gyakorlatban is kipróbálják, és kiderül, hogy a megvalósítás nem problémátlan.” *Bognár József* a VI. ötéves terv nehéz feladatait „nagy nemzeti cselekvési programnak” nevezi, és úgy gondolja, hogy „a társadalom érettsége, önismeretének mai foka, viszonyainak átfogó ismerete, a társadalom képességei és készségei a megújulásban és az innovációban megadják az alapot ahhoz, hogy... a program megvalósításában reménykedhessünk”.

Az innováció gazdasági-pénzügyi támogatására létesült a Magyar Nemzeti Bank „innovációs alapja”, amelynek felhasználásával már eddig is komoly eredmények születtek. Egyes ágazatok innovációs vállalkozói irodákat szerveznek; ilyen például a közelmúltban Keszthelyen létesült innovációs iroda, amely a mezőgazdasági és az élelmiszeripari termelés új kutatási-fejlesztési eredményeinek hasznosítását segíti elő. A gazdasági-intézményi keretek és feltételek önmagukban természetesen nem elegendők az innováció hatékony érvényesülésére — ehhez szükség van az egyéni gondolkodásmód folyamatos megújítására, megváltoztatására is.

Az innováció és az egyéni megújulás, kreativitás

Mindenféle innováció egyik alapvető, a személyiségben gyökerező feltétele az emberi alkotóerő. Ebből következik, hogy a társadalom innovációs szükségletei annál jobban eléghetők ki, mennél többen vannak azok, akik alkotó gondolkodásra és cselekvésre alkalmasak, és — ha szükség van rá — elszántak is. Az alkotóerőt három fő tényező együttesének tekinthetjük: a képesség, az adottság és a hajlam új elgondolások kezdeményezésére és befogadására; a készség, akarat és lelkesedés az innováció megvalósítására; töretlen küzdőszellem az alkotás társadalmilag hasznos végtermékének létrehozására, bevezetésére. A valóban alkotó innovátoroknak talán ezek a legjellemzőbb vonásai.

Hogy önmagunkat — a társadalom és embertársaink közreműködésével — alkotó emberré fejlesszük, ez „emberségünknek” is egyik legfőbb követelménye. Ez az az „emberi tényező”, amelynek optimálisabb társadalmi érvényesüléséről napjainkban oly sok szó esik. Erről beszélnek *Váci Mihály* Alkotás című költeményének sorai:

„Az alkotó embert ha megteremttem
magamból — művem befejeztem.”

Igazi befejezéshez persze nem juthatunk el, hiszen semmilyen alkotás nem lehet „végérvényes”. Ezt bizonyítja az is, hogy az innováció társadalmi és egyéni szempontból is mindig esedékes!

Az innováció a műszaki-gazdasági fejlesztésben

A műszaki-gazdasági életben az innováció általában a kutatás és a fejlesztés szervezeti keretei között megy végbe. Ebben a keretben az innovációt egy négytagú folyamatsor, láncolat részeként helyezhetjük el: felfedezés, feltalálás, innováció, diffúzió. Ebben a vonatkozásban az innováció egy új eszköz, termék, berendezés, eljárás gyakorlati megvalósítását jelenti üzemi szinten és első alkalommal. A diffúzió az új termék további alkalmazása, az innováció szélesebb körű elterjedése, behatolása a piacra.

Még szélesebb körben tekintve, az innovatív tevékenység részét alkotja egy ugyancsak négyrészes folyamatnak: a kutatásnak, a fejlesztésnek, a termelésnek, valamint az értékesítésnek. A jelenlegi gazdasági helyzetben a kedvező értékesítési le-

hetőségeket ígérő innovációnak van elsőbbsége, mert ez járulhat hozzá nagyobb mértékben az export növeléséhez.

A technológiai innováció folyamata három fő szakaszra bontható. Az első szakaszban felmerülnek, kialakulnak azok az elképzelések, ötletek, amelyeknek alapján egy műszaki-gazdasági feladat végzésében az előzőekhez képest új változatok valósíthatók meg. A második szakaszban a kiválasztott változatokat elemezzik, és kipróbálják azokon a területeken, amelyekben új megoldásként hasznosítani akarják ezeket. A harmadik szakaszban, miután a meghatározott területen már kiállta a próbát, megkezdődik az új technológia (termék, eljárás) szélesebb körű bevezetése, terjesztése. Az innovációnak ezt a háromlépcsős kifejlődési folyamatát S. Toulmin párhuzamba állította a biológiai evolúció három szakaszával: e hasonlóság alapján az első szakasz a mutáció (minőségi változás), a második szakasz a szelekció (kiválasztódás), a harmadik szakasz a diffúzió, illetőleg a dominancia („uralomra jutás”) idejének tekinthető.

A műszaki-gazdasági innováció folyamata „az ötlettől a megvalósulásig” nálunk ma még általában nem éri el a kívánt gyorsaságot. Ennek részben igazgatási-bürokratikus, illetve vezetési-szervezési okai vannak, részben pedig a problémaérzékenység, az új iránti fogékonyság (sok esetben oktatási-kulturális) hiányosságaira vezethető vissza, és nem kevés esetben játszik szerepet az információszolgáltatás nem teljesen kielégítő volta is.

Innováció és információ

Az innováció és az információ kapcsolatában a következő szempontokat emeljük ki: az információs és könyvtári szakma az utóbbi évtizedekben innovációs időszakát éli, ezért szembe kell néznie mindazokkal a gondokkal, amelyek ezzel járnak; az innovációs folyamatok s az innovátorok sajátos, különleges információllátást igényelnek, amelynek megfelelő kielégítése rendkívül fontos feladat; az információs szakembereknek, könyvtárosoknak fel kell zárkózniuk az innovátorok élcsapatához, és problématudatuk elmélyítésével cselekvően kell támogatniuk őket nehéz munkájukban.

Györe Pál

I R O D A L O M

Bucsy L.: Az innovációk rendszere a piacra orientált döntések tükrében. 1970., 1971. OMKDK (Műszaki fejlődési áttekintések 6. és 8. k.)

Magyar Beck István: Az új születése. 1981. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Ray, G. F.: Az új technika terjedése — nemzetközi tapasztalatok. = Gazdaság, 1971/3. sz. 87—103. l.

Toulmin, S.: Innovation and the problem of utilization. = Factors in the transfer of technology. Cambridge, Ma. 1969. M. I. T. 24—38. l.

Újból a szabadságról

Lapunk januári számának *Kérdezz — felelek* rovatában, a 42. oldalon tájékoztatást adtunk arról, hogy az ötnapos munkahét bevezetése kapcsán hogyan alakul a szabadság mértéke. Lapzárta után jelent meg a *Magyar Köz'önyben* az *Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal* elnökének 5/1981. (XII. 29.) ÁBMH számú rendelkezése, amely a szóban forgó kérdést az eddigiektől — tehát a tájékoztatásunkban foglaltaktól is — eltérően szabályozza. A hivatkozott rendelkezés 2. §-ának (1) bekezdése értelmében az ötnapos munkahéttel dolgozó szabadságának kiadásakor a munkaidőbeosztás szerinti munkanapokat (tehát hetenként csak öt napot) kell figyelembe venni. Egyébként 1982. január 1-től kezdve a szabadságra vonatkozóan részben új, az eddigiektől eltérő rendelkezéseket tartalmazó jogszabályok léptek hatályba. Ezeket lapunk *Kérdezz — felelek* rovatában ismertetni fogjuk.

Reich Károly

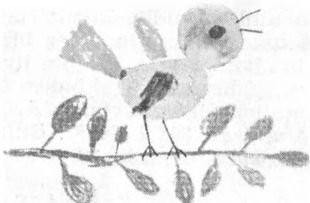
„Húsz éves koromig falun éltem, közvetlen kapcsolatban a természettel. Ez idő tájt tettem szert arra az útravalóra, amelyből mindmáig gazdálkodom” — vallja nagynevű grafikusunk, Reich Károly. Balatonszemes volt ez a falu, ahol 1922. augusztus 7-én született, és ahol bognár édesapja mellett hozzászokott a rendszeres, kemény munkához.

Tanulmányait 1942 és 1948 között — a katonáskodás miatt egy évi megszakítással — az időközben főiskolai rangra emelt Iparművészeti Iskolában végezte. Tárlaton először 1950-ben szerepelt.

Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek első felében feltűnést keltett három nagyméretű, témáját a mesevilágból merítő falképe. Ezek nem freskók, hanem farostlemezre műanyag festékekkel felvitt képek. Az egyik a főti gyermekvárosban, a másik egy zalaegerszegi óvodában, a harmadik pedig a miskolci gyermekórházban látható.

Tehetsége és alkotóereje azonban igazából verseket és regényeket tartalmazó könyvek lapjain, szebbnél szebb illusztrációk készítése közben bontakozott ki. Reich Károly a könyvillusztrálás vérbeli mestere, mintha erre született volna. Egy-egy mű elolvasása után nitkán folytat forrás- vagy környezettanulmányokat, inkább tűnődik a könyv adta élményen, továbbgondolja a szerző mondani valóját, s azután máris kézbe veszi a tollat vagy ecsetet.

A külföldi szerzők közül, akiknek műveit Reich Károly illusztrálta, nem maradhat említetlenül *Karel Čapek*, *Dickens*, *Fagyjev*, *Anatole France*, *Gerhart Hauptmann*, *E. T. A. Hoffmann*, *Mirolav Krleža*, *Kuprin*, *Jack London*, *Maupassant*, *Shakespeare* és *Solohov*, a magyarok közül pedig *Fazekas Mihály*, *Gárdonyi Géza*, *Jókai Mór*, *József Attila*, *Krúdy Gyula*, *Mikszáth Kálmán*, *Móricz Zsigmond*, *Petőfi Sándor*, *Radnóti Miklós*, *Sánta Ferenc*, *Szabó Magda* és *Tatay Sándor*.

Külön kiemeljük rendkívül értékes *Ady*-illusztrációit; e lapjain szabadon szárnyal a grafikus fantáziája, és kifejezőmódja finoman összecseng a költő szimbolizmusával. Az Énekek énekéhez készített rajzairól pedig elmondhatjuk, hogy ezeken egyaránt megszólal az ősi lakodalmi szertartás híres verseinek líraisága és leplezetlen érzékisége.

Sok meséskönyvet és gyermekeknek szánt verset is illusztrált. E művek írói közt (sok más szerző mellett) ott találjuk *Arany Lászlót*, *Bálint Agnest*, *Illyés Gyulát*, *Kolozsvári Grandpierre Emilt*, *Kormos Istvánt*, *Lengyel Balázst*, *Molnár Ferencet*, *Weöres Sándort* és *Zelk Zoltánt*.

Reich Károly — a hagyományoktól elszakadva — kialakította a gyermekkönyvek illusztrálásának sajátos, eredeti felfogást tükröző, új formanyelvét. Gyermekkori látásmódját felidézve ábrázolja a mesehősöket és a kicsinyek képzeletvilágában oly nagy szerepet betöltő állatokat. Játékosság, humor és sok groteszk ötlet fűszerezi e rajzokat. Mire gondolunk? Például a komor képű, bozontos sörényű oroszlánra, amelyeknek feje búbján kis madárka csiripel, és hátán nyuszi lovagol. Nem kétséges, hogy Reich Károly új fejezetet nyitott a gyermekkönyv-illusztrálás történetében.

Munkásságának másik fontos részét alkotják az évek során — az illusztrációkkal párhuzamosan — keze alól kikerült önálló rajzok, amelyek rendkívül magas színvonalú vonalkultúráról tesznek tanúságot. Úgyszólván egyetlen vonallal vet papírra egy-egy női aktot vagy összefonódó párt. S e könnyed, leheletfinom vonalak gömbölyded, plasztikus formákat varázsolnak élénk. Ha borúsabb a művész hangulata, a vonalak is szálkásabbá válnak. Ilyen például a *Pásztor báránnyal* című lapja is. A törődött arcú öreg térdre ereszkedve emeli föl és szorítja két karja közé a bárányt.

A közönségsiker mellől nem maradt el a hivatalos elismerés sem: Készseres Munkácsy-díjas, megkapta a Kossuth-díjat (1963), az érdemes művész (1972) és a kiváló művész (1975) címet. Könyvillusztrációit az 1965. évi Lipcei Nemzetközi Könyvkiállítás aranyéremmel díjazták. Am valószínű, hogy mindezeknél nagyobb öröm számára, hogy két, Európa-szerte kedvelt gyermekkönyve, az *Arany ABC* és az *Arany 1×1* eddig több mint húsz, nagy példányszámú kiadást ért meg, részben a Corvina, részben finn, dán, angol, francia, német, olasz és cseh kiadók gondozásában, s így itthon és külföldön milliányi gyermek ismeri rajzait és gyönyörködik bennük.

Kéki Béla

Braun Tibor—Bujdosó Ernő—Ruff Imre: A tudomány mint a mérés tárgya

A tudományos tevékenység mérésére irányuló vizsgálatok az elmúlt két évtizedben terjedtek el világszerte. Gyors terjedésüket az segítette elő, hogy 1963-ban megjelent *D. de Solla Price* Kis tudomány — nagy tudomány című alapvető műve, amelynek megjelenésétől számítják a tudánymetria megszületését. Az Institute for Scientific Information nevű philadelphiai információs intézet kiadásában 1964-től megjelenő hivatkozási index, a *Science Citation Index* (SCI) sorozatai jó nyersanyagot szolgáltatnak a tudományok mennyiségi vizsgálatához is.

A tudánymetria feladata az, hogy matematikai módszerekkel feltárja a tudományos tevékenység, a kutatás törvényszerűségeit, sajátosságait, a mennyiségi mutatókkal való jellemzés, mérés feltételeit, lehetőségeit. A tudánymetria kutatások eredményei fontos szerephez juthatnak a kutatásirányításban, a tudányszervezésben, a tudánypolitikai döntések meghozatalában.

Hazánkban a 70-es évek közepétől jelennek meg rendszeresebben a folyóiratokban, elsősorban a *Magyar Tudomány* hasábjain tudánymetria tanulmányok. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára előfizetője a Science Citation Index mágnesszalagos változatának, amelynek alapján gépi témafigyelő és egyéb szolgáltatásokat nyújt. Ez is magyarázza, hogy a tudánymetria kutatások legfontosabb hazai alkotóműhelye itt alakult ki.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára által indított *Informatika és tudományelemzés* elnevezésű új sorozat első tagjaként megjelent *A tudomány mint a mérés tárgya* című kötetben az elmúlt öt-hat esztendő hazai tudánymetria kutatásai összegeződnek. A kötetben közzétett tanulmányok egy része már korábban megjelent valamelyik hazai folyóiratunkban (*Magyar Tudomány*, *Fizikai Szemle*, *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*), a cikkek többségét azonban külföldi szaklapokban publikálták, vagy éppen most várható megjelentetésük, így az érdeklődők számára e kötet révén válnak szélesebb körben hozzáférhetővé.

A kötet hat fejezetre tagolódik. Indításképpen a tudánymetria kialakulását, tárgyát, eddigi eredményeit ismertető írásokat olvashatunk. A tanulmánygyűjtemény legnagyobb és legtöbb írást magában foglaló fejezete a szerzőknek az egyes hazai természettudományi területeken (fizika, elektrokémia, analitikai kémia, koordinációs kémia stb.) végzett tudánymetria kutatásairól szóló tanulmányait tartalmazza. Ezekből a publikációkból egyebek között azt is meg tudhatjuk, hogy Magyarország milyen helyet foglal el a szóban forgó tudományágak világrangsorában. Kiderül továbbá, hogy a hazai szerzőkre történő hivatkozások gyakorisága lényegesen alacsonyabb a külföldi átlagnál; ennek oka elsősorban abban rejlik, hogy a hazai szerzők jelentékeny hányada a kevéssé olvasott magyar kiadású folyóiratokban publikál.

A harmadik fejezetben a tudományos folyóiratok vizsgálatának szentelt értékezők találhatók. Ezek a dolgozatok foglalkoznak az átfutási idővel, a folyóiratok „tekintélyével”, az információk szóródásával, a cikktermés növekedésével, a hazai szerzők publikálási szokásaival. A tanulmánykötet további írásai a hazai természettudományos kutatóintézetek publikációs tevékenységének tudánymetria elemzéséről, a hivatkozáselemzésekben alkalmazott rangsorolás módszertani kérdéseiről, a nemzetközi tudományos folyóiratok szerkesztőbizottságainak összetételéről tájékoztatnak.

A számadatokban, diagramokban gazdag tanulmányok a hazai tudánymetria kutatás értékes alkotásai. Vizsgálati eredményeik számos fontos tanulsággal, adalékkal szolgálnak tudományos kutatásunk helyzetéről, publikációs szokásainkról. Am legalább ilyen fontos, hogy a köztől értekezések révén megismerkedhetünk a tudánymetria kutatások módszertanával is, és ez bizonyára ösztönzően hat majd a további ilyen irányú vizsgálódásokra. A kötetet 227 tételes bibliográfia zárja. (*Az MTA Könyvtára, 1981. 298 l. 66 Ft. /Informatika és tudományelemzés 1./*)

S z a b ó S á n d o r

Két új oktatási segédkönyv

Az első, a *Könyvtárkezelői ismeretek* alcímében *ideiglenes tanfolyami jegyzetnek* nevezi magát. A második könyv, *A községi könyvtárak módszertani segítése* alcímében a *tanfolyami segédlet* szerepel, s a rövid előszó „egy tervezett módszertanos kézikönyv szerény előkészítése” szándékát említi másodlagos célként.

Ennél azonban mindkettő, de különösen a **KÖNYVTÁRKEZELŐI ISMEREKTEK** — több. Ettől az ideiglenes jegyzettől a véglegesnek sem kell majd lényegesen eltérnie. Meggyőződésem, hogy nem is fog. Eltérés elsősorban nyilván ott lesz, ahol a mostani, indokolt sürgősség miatt nem maradt elég idő arra a munkafázisra, amelyet ugyanezen mű IX. fejezetében Onódy Miklós a *tulajdonképpeni szerkesztés* és — esetünkben — a *szövegeredeti elkészítése* kifejezésekkel jelöl. A szerkesztő egyébként szerényen a háttérben marad, nevét sehol sem említik. A sietség valóban jogos volt, hiszen a tanfolyamok országsszerte folytak, ezért a viszonylag gyors megjelenés mentségül szolgálhat némely fésületlenségre. De a következő munkafázisban már nem tekinthetünk el a kézirat most még elnézhető egyenetlenségeinek és néhány kisebb hibának a kijavításától.

Tóth Gyula bevezető fejezete túlmutat a szűken értelmezett praktikumon: a közlés szerepétől a mai magyar könyvtárügy és a szakajtó témájáig ívelő írása eligazítja a könyvtárkezelőt a legfontosabb kérdésekben, hogyan ítélje meg saját könyvtárának és munkakörének helyét. Mindez alig húsz oldalon!

Remek, színes stílusú fejezetet írt *Bobokné Belányi Beáta* a dokumentumismeterről. Néhány részletét (például a 34., 35., 40. oldalon irtakat) azonban gondosabban kell egyeztetnie az általa akkor még nyilvánvalóan nem ismert IX. fejezettel. Az egyes dokumentumfélék főbb jegyeinek felsorolása aligha mellőzhető. De például a színes, képes magazin *hét* formai jellemzőjének ismertetése helyett talán célszerűbb lenne e kiadványtípus rövid értékelése. Aligha örül a szerző, ha észreveszi, hogy egyik kiadónk neve a jegyzetben *Megvetőre* módosult. (Valószínű, hogy az érintettek még kevésbé.)

A két fejezettel is (Állományalakítás, Állománygondozás) szereplő *Simon Zoltán* meglepően kevés teret kapott fontos

témáinak kifejtésére. Ez lehet a magyarázat arra, hogy a két fejezetben nem esik szó az előzetes (megelőző) állományvédelemről (amilyen a fóliázás) vagy a házilagias javítások módszereiről, anyagairól, és meglehetősen sommás a főlőspéldányokkal kapcsolatos eljárás ismertetése is. Egyetlen kis kiegészítés: a részleges állományellenőrzésbe 250 ezer kötetnél kisebb könyvtárban a gyűjteménynek legalább 20 százalékát kell bevonni.

A dokumentumok leírását *Kovács Ilona* rendkívül pontosan, szabatosan ismereti, csakúgy mint *Marót Miklós* az osztályozást. Ám a két rész terjedelme (39, illetve 16 lap) soknak tűnik. Természetesen nem a tárgy kifejtéséhez, hanem a többi anyagrészhöz és a képzési célhoz képest. Talán elhagyható vagy rövidíthető volna néhány indoklás és a történeti rész (például a Dewey-féle rendszer kialakulása stb.) vagy az ETO kritikája.

Az *olvasószolgálati* fejezet a *Halász Béla* — *Katsányi Sándor* szerzőpáros munkája. A bevezetőben meggyőzően indokolják, miért kell áttekinteni a szolgáltatások egészét, majd kiemelik a könyvtárkezelői munkafeladatokat. Igen rokonszenves a mód, ahogyan intik a kezdő könyvtárosokat az olvasók adatainak felvételekor kötelező tapintatra, a hangos „kikérdezés” mellőzésére. Ugyanígy helyénvaló a (gyakran csak vélt) főlény érzetetésének elutasítása, a kötelező szerénységre való figyelmeztetés is.

A hazai gyakorlattal teljesen egybevág a jótállási nyilatkozat kérése a gyermekek szüleitől. A szülő, gondviselő azonban enélkül is felelős a gyermek által okozott esetleges kárért. Ezért talán célszerűbb lenne a beiratkozással egyidejűleg a szülőknek levelet írni, amelyben a könyvtár *örömmel értesíti* őket arról, hogy gyermekük a könyvtár tagja lett, s ennek kapcsán a könyvtáros segítséget ajánl nekik, és együttműködésüket kéri.

Helyénvaló lenne egyeztetni, mit kell érteni a *tájékoztató* és *tájékoztatósról* fogalma alatt, hiszen más meghatározás szerepel a 173. és megint más a 198. oldalon.

Ferenczy Zsuzsa sikerrel oldja meg nehéz feladatát *A tájékoztató munka alapjai* című fejezetben: megadja a legszükségesebb információkat a tájékoztatósról, és egyben el is különíti a könyvtárkeze-

ló feladatokat. Kitűnően hasznosítja a tájékoztatás gyakorlatáról a könyvtárakban végzett vizsgalódás eredményeit, egyébként mondanivalójának kifejtésében is mindvégig érvényesíti az elmélet és a nem kevésbé fontos gyakorlat egységét. Ezt példázzák az idegen nyelvű lexikonok használatához adott tanácsai is.

Ha a könyvtárkezelők régebbi elnevezésére gondolunk (könyvtártechnikus), még nagyobb hangsúlyt kap a *reprográfia*val foglalkozó fejezet fontossága (Ónódy Miklós munkája). A nálunk használatos igen sokféle eljárás és berendezés leírása semmiképp nem hagyható el. Kérdés azonban, hogyan lehet — hogyan szabad! — mindezt a vizsgán számon kérni. Az látszik célszerűnek, ha a tanfolyam résztvevője ismeri a másolási és a sokszorosítási eljárások lényegét, alkalmazási területüket, de tüzetesebben csak azokat, amelyek munkahelyen vagy a tankönyvtárban is rendelkezésre állnak.

A megszívlelendő kézíratszerkesztési részhez egy megjegyzés: nem törvénytiszta, hogy a felhasznált irodalmat betűrendbe kell sorolni akkor, ha a szövegben nincsenek jelezve a hivatkozások. Ezt mindig az anyag természetébe, a keresés lehetséges szempontjainak figyelembevételével kell eldönteni.

Sok bosszúságtól mentesül a könyvtárvezetés, ha az iratkezelést *Szita Ferenc* gondos útmutatója szerint végzik a munkatársak.

A „végleges” jegyzet (közbevetőleg: részletesebb tartalomjegyzékre és megfelelő tárgymutatóra lesz szükség) érvényessége is valószínűleg viszonylagos lesz, mert a változások szakmánkban is felgyorsultak. Meggyőződésem azonban, hogy nagyobb szerepet kap a tervezetnél: annál, hogy bemutassa a *mindenütt közös mozzanatokot*. Bizonyítékul szolgál erre „a nagy Sallai-Sebestyén” vagy *A könyvtáros munkája* című tankönyv: ezek *maguk is alakítói lettek a gyakorlatnak, vitás esetekben érvként, normaként szerepelnek*.

Néhány formai és egyéb hibára inkább csak azért hívom fel a figyelmet, hogy a további szerkesztési munkát megkönnyítsem. Nagyobb mértékben kell törekedni az egységességre. A kiemelésnek például háromféle változata van a jegyzetben. Nem követik Ónódy tanácsát sem: „Aláhúzást sűrűn gépelt szövegben kiemelésre nem szabad használni” (253. l.), így ugyanis inkább eltűnik a kiemelésre szánt rész, hiszen nehezen olvashatóvá válik. Ugyancsak Ónódy Miklós írja, hogy a bekezdést a harmadik betűhelyen való szóvegszedéssel jelöljük. Itt viszont (az Ónódy-fejezetben is), a hatodik betűhelyen

kezdenek. Kicsit sokalljuk a nagybetű használatát, és meg kellene állapodni a Cutter-szám írásmódjában (lásd még: cutter szám, cutterszám). (OSZK KMK — NPI, 1981. 271. l.)

A KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK MÓDSZERTANI SEGÍTÉSE című könyv anyagát a Könyvtártudományi és Módszertani Központ módszertani könyvtárosok részére szervezett tanfolyamán (1979/1980) elhangzott fontosabb előadások írásba foglalt változata alkotja. A szerkesztő, *Csapó Edit* útmutatónak szánja mindezt azoknak, akik nem vettek részt a továbbképzésen. A kiadvány valóban hasznos segítség a módszertani munkához. Tizenkilenc fejezete is mutatja, mennyi mindent kellene tudni ahhoz, hogy a segítő szándék eredményes tevékenységhez vezessen!

Az első három írás — *Kenyéri Katalin*, *Orosz Bertalanné* és *Elek Sándorné* munkája — felvázolja az állami irányítás teljes rendszerét, a tanácsok működését, könyvtárirányító tevékenységét, és így jut el a községi könyvtárügy ismertetéséig. Ezek a tudnivalók segítenek elhelyezni a könyvtárt, a könyvtár tevékenységét a jogok és köteleességek rendszerében. Segítségükkel például ismét át lehet gondolni azt az egyszerűnek tűnő problémát is, hogy kié a könyvtár. (Vagyis miért nem helyes a még többféle megtalálható elnevezés: „X” Megye vagy „Y” Község Tanácsa V. B. Könyvtára?) A tanácsadás sem hiányzik például a bérfejelés, a jutalmazás kérdéseiben, illetve az alig érvényesülő 12/1976 (VI. 10.) PM—OM—KM sz. rendelet ismertetése kapcsán, amely a könyvtárosok által igénybe vehető lakásépítési kölcsönről tájékoztat.

Bizony, igaza van *Békés Györgynek*: „... a könyvtárosok jelentős része hiányos közigazdasági, pénzügyi ismeretekkel rendelkezik”. Ebben persze nemcsak ők vétkesek, hanem a képzés sem helyez rá kellő súlyt, és kevés a nekik szánt ilyen jellegű szakirodalmi információ is. Igen fontos helyük van tehát ezen ismereteknek a módszertani továbbképzésben.

A szűkebben vett szakmai írások sorát *Szita Ferencé* vezeti be, aki tömören összefoglalja a módszertani munka szervezeti kérdéseit és feladatait. *Pilissy Erzsébet* fejezetének legtanulságosabb része a sok helyen elhanyagolt *állományapasz-tással* foglalkozik. *Balogh Ferencné* az olvasószolgálati munka egyes kérdéseiről ad lényegre törő útbaigazítást, *Berecz József* pedig jól használható szempontokat nyújt a módszertani tanulmány összeállításához. *Szurmay Ernő* mindkét

írásában (a könyvtárak egymás közötti és társadalmi kapcsolatai) időtálló megállapításokat tesz. Ehhez a témakörhöz kapcsolható *Tóthpál József* Könyvtárak és művelődési otthonok című fejezete is. Az információs rendszerek közül a mezőgazdasági (*Billédi Ferencné*) és a pedagógiai (*Károlyi Ágnes*) felvázolását joggal tartotta fontosnak a szerkesztő. Az iskolai könyvtárak kérdéseit szintén *Károlyi Ágnes* világítja meg, a gyermekek együttes, központosított könyvtári ellátásának előnyeit pedig *Balogh Ferencné* fejti ki nagy tárgyismerettel.

Halász Béla, Varga Béla, Mednyánszky Sándor és Szita Ferenc különféle ellátási modelleket ír le, így a kettős funkciójú könyvtárakét, a veszprémi központosított rendszert, a letéti és a bibliobuszos ellátást. Az elképzeléstől a kísérleti szakaszon is átjutott, bevált módszerekig ezek az összefoglalások meggyőzően bizo-

nyítják az ellátás sokféleségének létjogosultságát, az adottságokhoz való rugalmas alkalmazkodás lehetőségeit. (Egyetlen észrevételünk: a letéti könyvtárak — esetenként több ezres — állományának évenként javasolt ellenőrzése feleslegesnek tűnik.)

Ha a módszertani könyvtárosoknak a bevezetőben kilátásba helyezett kézikönyvére gondolunk, e segédlet elolvasása után hiányérzetünk is támad. Jó lenne többet tudni a módszertani munka tervezéséről, a könyvtárak tájékoztató és propagandamunkájának segítéséről, a statisztikák felhasználásáról, az elemzésről, a képzés, a továbbképzés szervezésének módszertani kérdéseiről stb. Mindenesetre: a „szerény előkészítés” jó színvonalon megtörtént, jöhet a kézikönyv! (OSZK KMK — NPI 1981. 130. l. — 18 Ft)

Dr. Hajdú Géza

bibliográfiák

Ladányi Andor—Végh Ferenc: Magyar felsőoktatás-történeti irodalom 1945—1979

Bibliográfia

Az ilyenfajta műveket nevezték régebben „hézagpótló”-nak, és pedig teljes joggal. A felszabadulás után magyar szerzőktől — itthon vagy külföldön — megjelent mintegy 1686 publikáció (könyv, tanulmány, folyóiratcikk) bibliográfiai adatait gyűjtötték kötetbe áldozatos munkával az összeállítók, tizenegy lelkes és jól dolgozó munkatársuk segítségével. Az anyaggyűjtés során viszonylagos teljességre törekedtek, és nem érték be a címek pusztá felsorolásával: valamennyi bibliográfiai leírást célratörő, igen értékes információkat szolgáltató, tartalmilag mintaszerű annotációkkal, magyarázatokkal látták el. Ezek értékén az sem változtat, hogy olykor jobban takarékoskodhattak volna a semmitmondó, felesleges töltelékzavakkal, mint amilyen például „A tanulmány... ismerteti. A munka elemzi..., A szerzők ismertetik..., A cikk foglalkozik..., ...áttekintést ad...” és hasonlók. A hosszabb-rövidebb annotációk között a kivonatnak is beillő, érdemi tájékoztatást nyújtó közlések sem ritkák, és ezek további felbecsülhetetlen segítséget nyújtanak a kutatóknak.

Az *Általános rész* első fejezete (Bibliográfiák) lehetővé teszi, vagy legalábbis megkönnyíti az 1945 előtt megjelent művek felkutatását is. E rész további fejezeteiben található a felsőoktatás történetével foglalkozó összefoglaló írások, valamint az egyes korszakokat, rövidebb időszakokat tárgyaló anyag. A korszakbeosztás a következő: 1526 előtt, 1526—1790, 1790—1918, ez után iktatták be a Selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia történetével foglalkozó munkákat („az intézmény sajátos jellege miatt”, amint a bevezetésben olvashatjuk; nehezen tudjuk elképzelni, hogy ennél jobb hely nem akadt volna), majd folytatódik a korszakok szerinti tagolódás: 1918—1919, 1919—1945 és végül az 1945 utáni időszak.

Az egyes tárgyak (például a kémia, csillagászat, földtan, történelem, földrajz stb.) oktatásának története szintén az általános részbe került, ha nem kötődik egy meghatározott felsőoktatási intézményhez. Fontos az a fejezet, amely az egyetemi ifjúság életét, egyesületeit, mozgalmait tárgyaló műveket sorolja fel, külön

alfejezetet szentelve a népi kollégiumok irodalmának.

Ennek a résznek utolsó fejezete a magyar és a külföldi felsőoktatás összefüggéseivel, kölcsönhatásával foglalkozó publikációkat veszi számba.

A második rész a tudományegyetemek anyagát tárja fel, és pedig külön fejezetben a jogtudományi oktatás, ismét másikkban a bölcsészettudományi és a természettudományi felsőoktatás, valamint a középiskolai tanárképzés irodalmát. Ezt a tudományegyetemeinkkel foglalkozó öt fejezet követi, az Eötvös Loránd Tudományegyetem esetében pedig további tagolásra is szükség volt a karoknak megfelelően, illetve az egyéb egyetemi intézmények szerinti bontásban. Külön alcsoport regisztrálja az Egyetemi Könyvtár történetének irodalmát.

A harmadik rész nyújt áttekintést az orvostudományi egyetemek, a negyedik a műszaki egyetemek és főiskolák, az ötödik az agrárfelsőoktatási, a hatodik a pedagógusképző intézmények, a hetedik a protestáns (a református és evangélikus) kollégiumok (például a debreceni, a gyulafehérvári—nagyenyedi és a sárospataki) anyagáról.

Az utolsó részben a művészeti főiskolák, a Testnevelési Főiskola és a hittudományi főiskolák, szemináriumok, valamint a katonai főiskolák címanyaga sorakozik, itt és valamennyi fejezetben, illetve alfejezetben a szerzők nevének beütrendjében.

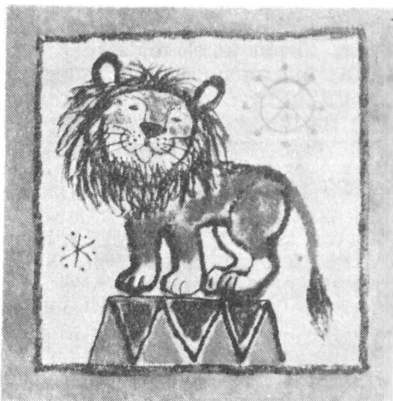
A bibliográfusok jól tudják, hogy eddig még senkinek sem sikerült az összegyűjtött címanyagot úgy csoportosítani, és olyan szerkezeti felépítést kialakítani, hogy az valamennyi lényeges felhasználói igénynek képes legyen eleget tenni. Nem meglepő tehát, hogy a felsőoktatási bib-

liográfia szerkesztői sem bukkantak rá az egyetlen, minden keresési szempontot kielégítő elrendezésre. Meglepő azonban, hogy ezt a tényt figyelmen kívül hagyták. Ha ugyanis gondoltak volna erre, aligha mondanak le a megfelelő mutatók készítéséről (még a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont átszervezése miatt előállt időhiány ellenére sem). A mutatók nélkülözhetetlenek, hiányuk kérdésessé teheti a leggondosabb gyűjtőmunkával összeszedett, mégoly nagyértékű címanyag használatosságát is. Sajnos, esetünkben sincs másként, hiszen mindössze a szerzők nevével készült mutató, a művekben tárgyalt személyek neve nem található meg ebben, még akkor sem, ha az a címben vagy az annotációban is előfordul. Nem készült mutató a földrajzi fogalmakról és az intézménynevekről sem, és tárgymutató sincs a kötetben.

A mutatók hiánya nehézkessé teszi a bibliográfia használatát, a keresett művek megtalálásához olykor az egész kötetet végig kell lapozni. Ha valaki — mondjuk — a Tanácsköztársaság időszakának felsőoktatásához gyűjt anyagot, nem érheti be az 1918—1919-cel foglalkozó két alfejezetben felsoroltakkal, hiszen számos más szakcsoportban (a tudományegyetemek, az egészségügyi felsőoktatásra vonatkozó általános művek leírásai között, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem 1951 előtti történetét tárgyaló alfejezetben, a Budapesti Műszaki Egyetemről szóló általános művek és a központi könyvtárral foglalkozó írások címanyagában) is fontos idevágó dokumentumok adatai rejtőzködnek. Hasonló a helyzet, ha például a nőknek a felsőoktatásban játszott szerepe iránt érdeklődik valaki. A témának szentelt írások adatai szétszórtan találhatók az általános rész „általános” műveket leíró fejezetében az egyes korszakokkal foglalkozó alcsoportokban, továbbá az orvostudományi egyetemek alcsoportjaiban. Nehéz dolguk lesz azoknak is, akik a könyvtári vonatkozásokat kutatják. Futólagos áttekintésünk során nem kevesebb, mint 13 alfejezetben találtunk könyvtártörténeti tételeket (nem számítva a kifejezetten könyvtári anyagot felölelő két csoportot). Ugyan ki gondolna arra, hogy az Egyetemi Könyvtár történetéről szóló írás nyomára bukkanhat a SOTE történetét tárgyaló publikációk címadatai között?

Az elmondottak ellenére olyan bibliográfiával lettünk gazdagabbak, amelyet érdemes lapozgatni. (1981. *Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont. 428 l. /Felsőoktatástörténeti kiadványok 8./*)

Pálvölgyi Endre

Magyar könyvészet 1921—1944

A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke VI. Nyelvészet — irodalom

Alig egy éve ismertettük a *Könyvtáros* hasábjain (1981/2. sz.) a magyar nemzeti bibliográfia 1921—1944-es ciklusának elsőként megjelent hetedik (magyar irodalom) kötetét, és máris újabb kötet megjelenéséről adhatunk hírt. Ha a régóta várt, hatalmas munka gondozója, az *Országos Széchényi Könyvtár* tartani tudja a megjelentetésnek ezt az ütemét, akkor reménykedhetünk abban, hogy a teljes sorozat három-négy éven belül ott áll majd a könyvtárak polcain.

Az előttünk levő kötet az *Országos Széchényi Könyvtár* retrospektív bibliográfiai szerkesztésében készült, s munkatársai — Komjáthy Miklósné vezetésével — ugyanazok voltak, mint az egy évvel korábban megjelent bibliográfiáé. Munkájukról már előjáróban el kell mondanunk, hogy az előző kötethez viszonyítva is előre léptek: úgyszólván kifogástalan bibliográfiát állítottak össze! Ezt pedig, sajnos, csak nagyon kevés hasonló műről lehet elmondani.

A kötet összeállításának elveiről a bevezetésként közreadott tájékoztató nyújt felvilágosítást: a címányag csoportosításában az ETO egyszerűsített változatát alkalmazták, s a nagyobb terjedelmű fejezeteket műfajok szerint is tovább bontották (irodalomtudomány — versek — drámák — széppróza — szerzői gyűjtemények — ifjúsági irodalom), hogy ezzel is megkönnyítsék a bibliográfia használatát.

Az egyes fejezetekben közölt címányag tartalmi felosztása a fejezetek élén is megtalálható. A fejezetcím alatti → jel után következő decimális számok azokra a szakcsoportokra utalnak, amelyekben rokon tartalmú vagy kiegészítő anyag található.

A bibliográfiai leírások a készítés idején még érvényben volt *Könyvtári címléírási szabályok* (MSZ 3424—60) szerint készültek. Egy-egy mű 1921 és 1944 közötti összes kiadása egyetlen tétel alatt szerepel, hivatkozással az 1921 előtti kiadásokra is. Hasonló az eljárás az egyes művek fordításainak esetében, ezek az eredeti nyelvű kiadás után következnek. A címléírás végén megtalálható a munka OSZK-beli raktári jelzete is. Az álneveket, ahol tudták, feloldották, és ehhez minden lehetséges forrást felhasználtak! Talán még ennél is nagyobb munka volt a címlapon nem szereplő kiadási év megállapítása: a két világháború közötti magyar nyelvű kiadványok legnagyobb

részen nem szerepelt kiadási év, és ez a tény jócskán megnehezítette a kutatók munkáját. (A kiadási év elhagyása üzleti okokból történt, ami, magánkiadókról lévén szó, egyáltalán nem volt mellékes szempont.) A kiadás évét egyébként az OSZK növedéki (gyarapodási) naplójából állapították meg. Jellemző a feldolgozás alaposására az is, hogy a gyűjteményes kötetekről elemző leírás készült: A tanulmányköteteknél a tanulmányok tartalomjegyzékszerű felsorolását adják, míg a szépirodalmi antológiák esetében csak a szerzők nevét szerepeltetik — betűrendben.

Hiányt pótló része a kötetnek az *Irodalmi sorozatok mutatója* című függelék. Ez az összeállítás az irodalmi vonatkozású sorozatok adatait közli betűrendben, valamint a sorozatokban közreadott egyes kötetek rövidített címléírásait is. Ez a több mint 134 kéthasábos oldalt kitevő függelék egyike lesz a kötet leggyakrabban forgatott fejezeteinek. A kötetet rövidítésjegyzék, tárgymutató és tartalomjegyzék egészíti ki. A betűrendes mutató itt is hiányzik, ez csak az utolsó kötetben fog megjelenni. Addig a megjelent és az időközben megjelenő kötetek használata kissé nehézkes marad.

Az anyag teljessége egyelőre nem állapítható meg: az esetleges hiányokra csak a kötet használata közben derülhet fény. Feltehető azonban, hogy ezek még töredék százalékot sem tesznek ki. Az előző kötethez viszonyítva csökkent a sajtóhibák száma is, és ez az Egyetemi Nyomda lelkiismeretes munkáját, valamint a korrektúrát végző munkatársak gondosságát dicséri.

E bibliográfia most ismertett köteté is jó példa arra, hogy a többnyelvű írók nemzeti hovatarozásának meghatározása nem könnyű feladat. Ilyen például *Salvador de Madariaga* esete, akit a kötet összeállítói az angol írók között szerepeltetnek — szerintünk helytelenül! Madariaga három nyelven (spanyolul, angolul, franciául) írt ugyan, de Spanyolországban született, spanyol volt az anyanyelve, Oxfordban is spanyol irodalmat adott elő, Párizsban spanyol köveként, a Népszövetségben spanyol megbízottként tevékenykedett, s ami perdöntő: mindig spanyol íróknak tartotta magát. Lesznek, akik *John Knittel* német íróként való elkönyvelését sem fogják helyeselni, mivel ő Indiában született, Egyiptomban élt, re-

gényeit pedig hol angolul, hol németül írta. (És ha már a német írók közé sorolták, nem ártott volna egy utalás az angol irodalomnál.)

Ez a kötet több mint bibliográfia. Olvasásszociológiai adatgyűjteménynek is felfogható, de a két világháború közötti magyar irodalmi érdeklődésnek és ízlésnek is hű tükrre. A magyar nyelvű külföldi szépirodalmat az angol és a német szerzők uralták, bár azt is el kell mondanunk, hogy az angol-amerikai irodalom részesezésének ilyen magy arányát a cowboy- és detektívregény-írók (Max Brand, Agatha Christie, A. Conan Doyle, Edgar Wallace stb.), a német irodalomét

pedig a szentimentális ponyva okozták (H. Courts-Mahler — egyedül több mint 130 tétellel —, E. Marlitt, Lola Stein stb. könyvei). Mindezzel kapcsolatban ismét emlékeztetünk arra, hogy a könyvkiadás magánkézben volt... A korabeli könyvkiadás nem befolyásolni, hanem csak kiszolgálni igyekezett az átlagos irodalmi ízlést.

Az Országos Széchényi Könyvtár a *Magyar könyvészet 1921—1944* új kötetével ismét bebizonyította, hogy méltó gazdája a magyar nemzeti bibliográfiának. (1981. *Országos Széchényi Könyvtár*, 540 l. 168 Ft)

Galambo s Ferenc

Demográfia. Népeségtudományi folyóirat

Repertórium 1958—1980

A *Könyvtáros* 1981. évi 5. számában hírt adtunk *A statisztikai közlemények repertóriumának* megjelenéséről, amely *Hernádi László Mihály* összeállításában, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat kiadásában, a KSH IBM 370-es számítógépén, a TEXT-PAC programcsomag szerint készült. Most megjelent az ugyanilyen módon összeállított újabb repertórium, a *Demográfia* című folyóiraté.

Az ismertetés írója nehéz helyzetben van. Részben azért, mert megismételhetné a korábban bírálatként leírtakat, részben pedig azért, mert a gyorsaság, amelylyel ez az újabb repertórium elkészült, s eljuthatott a használókhoz, kissé kérdésessé teszi mindezen kritikái észrevételek jogosságát.

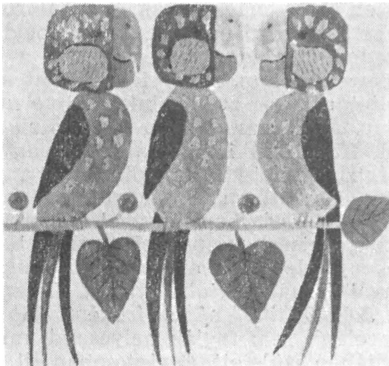
A repertórium két részből áll, egy szerzői betűrendes részből, amelyben egy-egy szerző tanulmányainak, cikkeinek, közleményeinek stb. címadatai időrendben követik egymást, és egy KWOC-indexből (Keyword out of context, vagyis a szó-

vegkörnyezetből kiemelt kulcsszavak rendszere), amely a címek releváns (azaz lényegi tartalmat jelölő) szavainak betűrendjében, ezeken belül pedig a bibliográfiai tételek időrendjében közli a teljes címet és a pontos lelőhelyet.

A KWOC-index — az első repertórium megfelelő részéhez hasonlóan — a programcsomag jellege miatt nem tartalmazza a szerző nevét, így csak a folyóirat megjelölt helyének fellapozása után derül ki, szükséges-e elolvasni a megtalált cikket. Az új repertórium bevezetője már szól a leírásokban található alfanumerikus kódokról, amelyek csupán a számítógépnek fontosak, a repertórium használói számára nem nyújtanak információt. Mivel a programcsomag nem változott, változatlan a keresőszavak alakgazdagsága is (tő- és ragozott alakok), s ezért a gyakori fogalmaknál megmaradt a tételek széthúzódnása, szétaprózódása is. A szokásos könyvtári jeleket a számítógéő továbbra sem képes alkalmazni. Mégis: a megjelenés gyorsasága azt igazolja, hogy érdemes vállalni a használatnak a számítógép alkalmazásából következő esetleges nehézkességét is, ha ezen az áron a kutatók ilyen gyakran juthatnak munkájukat könnyítő újabb segédletekhez.

S végül: öröndetes, hogy a repertórium elődjével ellentétben immár nem 100, hanem 600 példányban, s az eredeti folyóirat borítójával azonos, ízléses és nem utolsósorban tartósabbnak látszó kötésben látott napvilágot. (*Összeállította: Hernádi László Mihály*. 1981. *KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat*. 286. l. 42 Ft)

Szinainé László Zsuzsa

SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE elmúlt évi 3. számának tanulmányai között az „eredetnyomozók” játsszák a főszerepet: *Gerics József* például a Hartvik püspök által Kálmán király utasítására írt Szent István-életrajz mintáiról, ezeknek az uralkodói és a pápai jogokkal való összefüggéseiről értekezik, *Berlász Piroska* pedig az Országos Széchényi Könyvtár 1899-ben vásárolt szindarab-töredékének, Balassi Bálint *Credulus* és *Júliájának* eredetét vizsgálja: kimutatja, hogy a nyomtatvány nem Bártfán, hanem Debrecenben készült 1610 és 1620 között. *Csapodiné Gárdonyi Klára* az 1877-ben a török szultáni udvarból ajándékképpen Budapestre hozott és az Egyetemi Könyvtárban elhelyezett 35 kódexről bebizonyítja, hogy a korábban hitelesnek tekintett corvinákon kívül a küldemény többi darabja is budai eredetű, Mátyás gyűjteményéből származik, amely viszont feltehetően már az ő uralkodása előtt a királyi palotában levő könyveket (könyvtárat) is magába olvasztott. Vitéz Jánosnak több kódexben megtalálható kezevonása pedig nem arról árulkodik, hogy Mátyás elkoぼzta az érsek könyvtárát, hanem a bejegyzések csupán Vitéz Jánosé és szöveg-gondozói buzgalomáról tanúskodnak. A könyvtártörténeti adalékok közül az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár 17. századi történetéről, valamint a Heves megyei munkásmozgalom sajtó- és könyvtártörténeti vonatkozásairól szóló írásokat emeljük ki. — Régi hagyománya a Könyvszemlének, hogy bizonyos témákról és bizonyos szerzők tollából idegen nyelvű cikkeket is közöl: e számban például *Barlay Ö. Szabolcs* angol nyelvű tanulmánya olvasható *Thomas Seget* közép-európai kapcsolatairól — köztük magyar kapcsolatairól is —, amelyeket a skót utazó 1597—1600-as emlékkönyvének (*Album amicorum*) olyan bejegyzései tükröznek, mint például Galileo Galileié vagy a késmárki Thököly Istváné.

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ 1981. évi utolsó, 6. számában *Walleshausen Gyula* *Fejlődnek is a könyvtárak — vagy csak növekednek?* című cikkében *Ranganathan* ötödik törvényére („A könyvtár növekvő szervezet”) hivatkozva arra hívja fel a figyelmet, hogy a könyvtárelméletnek is foglalkoznia kell a növekedés és a fejlődés egymáshoz való viszonyával, s a szerzett ismereteket tudatosan alkalmaznia kell a könyvtárpolitikának, amelynek gazdag eszköztárával, jogi, erkölcsi, anyagi eszközeivel serkentenie kell a

megvalósuláshoz szükséges innovációs tevékenységet. Mivel a haladás = növekedés + fejlesztés, Ranganathan hivatkozott törvényét a szerző így módosítja: „A könyvtár növekvő szervezet, ezért fejlesztéséről gondoskodnunk kell, hogy valóban haladjon.” — *Bereczky László*, az *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó szerkesztője az 1964-ben indult folyóirat történetének és jelen helyzetének áttekintése után az összefoglaláson túlmutató új információkat is közöl. Ezek szerint az *Új Könyvek* szolgáltatási rendszere már az elmúlt évben kialakult, s az idén további fejlesztése várható: a frissen megjelent, illetve a közeljövőben megjelenő kiadványokról tájékoztató szabadlappos füzetek lehetőleg hetenkénti postázása; ezekhez negyedévenként szakcsoportos, valamint betűrendes mutató kiadása; a bibliográfiai leírásokat és a hozzájuk tartozó annotációkat tartalmazó éves kumuláció; az ötvenkénti megjelenő, a *Könyvtári kis tükör* c. sorozat kötetinek törzsanyagát bővítő kumuláció; az elavult könyvek kivonási jegyzéke — ugyancsak ötvenként; a megrendelésre javasolt külföldi és magyar folyóiratok ötvenkénti jegyzéke. — *Antal Lászlónak* a nem hivatásos könyvkiadásról szóló összefoglalása fontos művelődéspolitikai tanulságokat kínál, mivel például 1979-ben hazánkban a nem hivatásos kiadók jelentették meg az összes tudományos művek 69 százalékát (a példányszám szerinti 31,7 százalékát), az ismeretterjesztő munkák 42 százalékát (példányszám szerint 27,4 százalékát), valamint a szakkönyvek 72,4 százalékát (példányszám szerint 32,3 százalékát). A cikk utal a kulturális és a pénzügyminiszter, az Anyag- és Árhivatal elnöke és a Minisztertanács Tanácsai Hivatalának elnöke által a nem hivatásos kiadói tevékenységről kibocsátott 1237/1979. sz. (okt. 16.) együttes irányelvekre, amelyeket a könyvtáraknak sem árt ismerniük. — A Figyelő egyéb, változatos tartalmú cikkei, írásai közül nagy figyelmet érdemel még *Urban Lászlónak* az építészekhez intézett nyílt levele, amely szenvedélyes hangú kérés—követelés a mozgássérültek érdekében (rám pákat, nagyobb mellékhelyiségeket a tolokocsikkal közlekedő könyvtári olvasóknak), továbbá *Kovács Zoltán*nak és két munkatársának közös cikke a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtárában tíz éve bevezetett számítógépes kémiai szakirodalomfigyelő szolgáltatásról. Fontos kérdéssel foglalkozik *Tóth Jánosné*, a Veszprémi Megyei Könyvtár

munkatársa is, aki a helyi újság, a *Napló* 1945 és 1979 közötti évfolyamainak feltárása, mutatójának elkészítése (tárgyszavazása) során szerzett tapasztalatokat ismerteti.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS decemberi (1981/12.) számában *Terebessy Ákos* bemutatja a számítógépes építésügyi szakirodalmi információs szolgáltatás megszervezését és működését. Mivel ugyanerről a témáról lapunk is tervez cikket, a TMT-ben megjelent írást itt nem ismertetjük. — A folyóirat több részben közölt cikkei közül az ötödik folytatással befejeződött *Schmél Ferenc*nének az iparvállalati tájékoztatási rendszer szervezésével foglalkozó sorozata: ennek szintéziseként most a VBKM Transzvíll Gyárában végzett helyzetelemzés és funkcionális-logikai analízis alapján kialakított differenciált vezetői tájékoztatási rendszer információs formáit ismerteti a szerző. A másik, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ munkaerő-tartalékainak feltárásával foglalkozó sorozat második közleményében *Ungvári Gyula* az OMKDK-ban folyó munkáknak az ún. rutintevékenység fogalmába tartozó, normázható elemeivel, a normák és az érdekeltiség összefüggéseivel, a normázás személyi feltételeivel, továbbá a lehetséges következményekkel foglalkozik. Írása még mindig kissé a kiindulási „kályha” közelében, az elmélet védelmet nyújtó melegében marad, a kényesebb kérdéseket — úgy látszik — a következő folytatásra hagyja. — A folyóirat referátumai ezúttal is fontos és időszerű kérdésekkel foglalkoznak: egyik csoportjuk a mikrografiának, a mikroformáknak az információkeresésben játszott szerepét, a számítógépes és a mikrofilm-es információkereső rendszerek egymáshoz illesztésének kérdéseit tárgyalja; másik részük a számítógépes információkereső rendszerek felhasználóinak oktatásával ismerteti meg az érdeklődő olvasót. Van a TMT-nek egy rendkívül szellemes és hasznos kísérlete is: a folyóirat úgy ismertet egy könyvtárgépesítési prospektust, mintha az Országos Műszaki Könyvtár meg kívánná vásárolni a svéd cég rendszerét és berendezéseit. A vizsgálatot, „tesztelést” elvégző *Orosz Gábor* elemzése igen alapos, és maga az eljárás is mint módszer általános követésre érdemes!

Az OSZK HÍRADÓ, az Országos Széchényi Könyvtár folyóirata elmúlt évi utolsó (11—12.) számában sok fontos és érdekes információt közöl a nem hagyományos dokumentumokkal, elsősorban a

mikrodokumentumokkal kapcsolatos különféle területekről, illetve kérdésekről. Ezekkel a könyvtár vezetői tanácsa is foglalkozott november végén tartott ülésén, ahol a mikrodokumentumok gyűjtési, feldolgozási és forgalmazási rendszerének szabályozását és a hírlapok állományvédelmi mikrofilmmezésének időszerű tennivalóit tárgyalta meg. Egyebek között olyan határozatokat is hozott, hogy az OSZK forduljon a Művelődési Minisztériumhoz a mikrokiadványok, hangzó dokumentumok kötelezpéldány-szolgáltatásának mielőbbi jogi szabályozása végett. A nemzeti könyvtár mikrofilmmezési munkálatai során az 1982-es év fő feladata a magyar hírlapok állományvédelmi mikrofilmmezésének folytatása; másra, például a különgyűjteményi dokumentumok mikrofilmmezésére csak kis mértékben kerül sor. Az OSZK bizonyos kiadványainak mikroformátumú (mikrofilm-lap, mikrofiche) kiadásáról szóló cikkben *Németh Mária* az effajta kiadói tevékenység egész kérdéskörével foglalkozik: tárgyalja előnyeit, a költségtényezők kísérleti vizsgálatának eredményeit (a példányonkénti önköltségi ár A/4-es forma esetében a papírkidás kétharmadát, B/5-ös alaknál pedig körülbelül felét teszi ki — ez az arány sokkal rosszabb a nyugati szaksajtóban ismertetett értékeknél), de számba veszi a hazai munkálatok nehézségeit is. A Kiadói Főigazgatóság ármegállapító gyakorlata szerint ugyanis a kiadvány ára a papír- és a mikroformátum esetében azonos; továbbá az országban található olvasókészülékek (kevesebb mint 600) területi megoszlása sem kedvező, ráadásul a nagyobb kicsinyítésű külföldi mikrofilm-lapok ol-

vasására alkalmatlan a hazai géppark. A cikk felveti a mikroformátumú repínt-kiadások, valamint a párhuzamos (papír-, mikrofilmlap-) kiadások kérdését is, és bejelenti, hogy az országban található külföldi folyóiratok retrospektív katalógusának 1982-ben megjelenő első kötetéből 1200 példányt papíron, 300-at pedig mikrofilmlapon adnak majd ki. — A híradó bemutatja a Magyar Nemzeti Bibliográfia új adatrögzítő berendezését, a Számítástechnikai Koordinációs Intézet (SZKI) által kifejlesztett TS 51 S intelligens terminált, amely meggyorsítja és megkönnyíti a számítógéppel készülő MNB előállításának munkálatait. Eddig ugyanis az OSZK-n és az SZKI-n kívül még három cég négy üzemegysége vett részt a munkában. — A legutolsó antikvár aukcióról minden évben beszámol a híradó; a mostani értékelést, *Wiz Györgyné* írását kötelező olvasmánnyá tennénk minden beszerzőkönyvtáros számára!

A CSONGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁROS decemberi (1981/3—4.) számának jellegét elsősorban az olvasásvizsgálati beszámolók adják meg — ezeknek mód-szere is például szolgálhat, megérdemli az országos figyelmet: *Szentirmai László* a szegedi munkások olvasásra fordított idejét egy átlagos munkanapról és egy vasárnapról készített időmérleg tükrében úgy vizsgálja meg, mint a mindennapi élet tevékenységeinek egyik elfoglaltsági formáját. Néhány fontos megállapítás: A szegedi munkások szabadidő-tevékenységén belül az újság-, a folyóirat- és a könyvolvasás együttesen a munkanapokon a szabad idő 11, a vasárnapokon 6 százalékát teszi ki. Munkanapon a tévézés után másodikként következik, de vasárnap még a látogatóba járás, a vendéglátóhelyek felkeresése és a séta is megelőzi. Vasárnap növekszik ugyan az olvasásra fordított idő, a meg-növekedett szabad időhöz viszonyított aránya azonban kisebb, mint a munkanapokon. A könyvolvasásra fordított átlagidő vasárnap meghaladja a másfél órát, de csak néhány perccel több, mint a munkanapokon. A cikk arra is figyelmeztet, hogy a szegedi tapasztalatok alapján a *befogadéskutatással* foglalkozóknak tekintetbe kell venniük, milyen szellemi és fizikai állapotban, frissen vagy fáradtan találkozik-e a könyvvel az olvasó. *Sebesi Judit* egy, a Szentirmai-féle vizsgálódáshoz csatlakozó fel-mérés alapján ugyancsak elgondolkodtató tényeket ismertet a szegedi *könyvtár-látogató* munkások érdeklődéséről. (Az 1979-ben lebonyolított vizsgálat során egy hónapig figyelték 14 szegedi közmű-

velődési könyvtár — városi és üzemi — kétezer munkáslátogatójának olvasmányait.) A cikk a könyvtárakat négy csoportba osztva (üzemi könyvtárak, városi fiókkönyvtárak, Somogyi Könyvtár, szegedi külterületi fiókkönyvtárak) közli a szerzők kedveltségi listáit is, az első húsz legjobban olvasott író műveinek kölcsönzési adatait. A négy listában főként az üzemi és a külterületi könyvtárak adatai térnek el a nagyobb könyvtárak népszerűségi jegyzékeiben tükröződő sorrendektől. — A könyvtörténészek érdeklődését bizonyára felkelti majd *Téglásy Imre* írása, amely a Vatikáni Könyvtárban felfedezett, a híres Plantin által 1567-ben Antwerpenben nyomtatott hungarika-unikumról, a Zsámboky János (J. Sambucus) fordításában készült Demetrius Phalereus-kötetről szól. — A csongrádi híradó foglalkozik még a tudományos és szakkönyvtárüggyel is (ennek során bemutatja a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola egyik tanszéki könyvtárát és a hódmezővásárhelyi állategészségügyi főiskolai kar új könyvtárát), többi írása pedig egyebek között képzési, felnőtt- és gyermekkönyvtári módszertani, propaganda- és kapcsolatszervezési, olvasótábori kérdésekkel, illetve témákkal foglalkozik, és ismét rendkívül gazdag a krónikarovat, amelyben kitűnően tükröződik a megye könyvtárügyének színes élete.

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROS elmúlt évi utolsó (3.) számában szívesen olvastuk a tanácsi közművelődési hálózat ötéves tervét és abban olyan, a megye határain túlmutató jelentőségű javaslatokat is, hogy például az országosan szervezett könyvnypszerűsítő ak-

ciók számát csökkenteni kell — a rendezvények számával együtt —, viszont magasabbra emelni a rendezvények színvonalát. Tetszett az is, hogy a tervezet külön kitér a megyei közgyűjtemények együttműködésére, s egyebek között javasolja a *Komáromi Gyűjtemény* című hasonmás kiadványsorozat megindítását a megye irodalma, története szempontjából fontos, publikálatlan dokumentumokról. Szomorúan olvastuk viszont azt, hogy a következő öt évben új létesítmény nem épül a megyében. A híradó egyik közleménye megemlíti, hogy az idén lesz harminc éve a megyei könyvtárak megszervezésének. Ez az alkalom *megyéinként és országosan is lehetőséget kínál a számvetésre, a megtett út tanulságainak levonására és egy kicsit talán a közvélemény figyelmének a könyvtárak felé fordítására is. Elni kellene vele!* — A Komárom megyei Könyvtáros egyéb írásai az Esztergomi Városi Könyvtár zenei részlegének az ifjúság körében végzett tevékenységével, továbbá a megyei könyvtár hanglemmezklubjával, a szakszervezeti könyvtári kulturális napokkal, a X. Komárom megyei könyvtári hét és más rendezvénysorozatok programjaival foglalkoznak, a híradó hagyományosan tartalmaz, értékes *Örökségünk* című rovata pedig a múzeumi hónap két fontos előadásának szövegét, két megyei közgyűjtemény bemutatását tette közzé: az egyik a megyei munkásmozgalom és az ipartörténet forrásait őrző és feltáró, 1975-ben Tatabányán megnyitott Komárom megyei Munkásmozgalmi és Ipartörténeti Múzeumról, a másik a megyei könyvtár helyismereti-helytörténeti gyűjteményéről, annak tevékenységéről szól. Ebből, *Tapolcainé Sáray Szabó Éva* írásából azt is megtudjuk, hogy a megyei könyvtár helytörténeti műhelyének jóvoltából már nyomdába került az 1880-ban indult *Komáromi Lapok* c. hetilap első nyolc évének repertóriuma, az 1889—1895-ös évkör kézírata pedig elkészült. Ugyancsak kéziratban már rendelkezésre áll az 1824-es *Laura* és a szabadságharc idején megjelent komáromi hírlapok repertóriuma.

A SOMOGYI KÖNYVTÁRAK elmúlt évi 1—2., összevont száma új címlappal jelent meg, tartalmi változást azonban nem észleltünk benne, a híradó a már bevált, bejárt utakon halad. A megye tanácsai könyvtárhálózata évek hosszú sora óta országosan az első helyet foglalja el az olvasók arányszámát illetően, s a mostani híradószám azt sugallja, hogy Somogy e vezető pozíciót a jövőben is „megpályázza”. Az új ötéves terv ismertetése mindenestre reményt keltő: a

terv néhány nagyvonalú, a további fejlődés alapjául szolgáló elképzelést is megfogalmaz. Ilyen például az ellátó rendszerek kialakítása, az iskolai könyvtárak bekapcsolása ezekbe a rendszerekbe, a zselici falvak mozgókönyvtári, bibliobusz segítségével történő ellátása, több kettős funkciójú könyvtár létrehozása, jogi és közigazgatási szakkönyvtár létesítése a megyei tanácsház új épületében, somogyi helytörténeti könyvtár és kutatóhely létesítése a levéltár, a múzeum, a fiúgimnázium és a megyei könyvtár régi, védett anyagából (mindkét különleges gyűjtemény a megyei könyvtár szakrészlege lesz). A terv fontosnak tartja egy számítógépes adattároló és visszakereső rendszer kidolgozását is néhány szakterület és a helyismeret-helytörténet dokumentumainak feldolgozására-feltárására. Mivel ilyenekkel a megyei könyvtárügyben még nem igen találkozunk, szívesen fogadnánk erről szóló bővebb tájékoztatásokat is a Somogyi Könyvtárak következő számaiban. — A híradóban közölt tervek megvalósíthatósága a jelen teljesítményeire épül, ezért fontos figyelemmel kísérni az évi eredményeket, amelyek a két legnagyobb hálózat beszámolóiban tükröződnek: a tanácsai hálózaté az elmúlt öt évről, a szakszervezeté az 1980. évről szól. A tanácsai könyvtárak eredményei közül azt emeljük ki, hogy a lakosság 23,6 százaléka beiratkozott olvasó, és az intézmények alapterülete 1976 és 1980 között 3509 négyzetméterrel növekedett. A szép számok mögé tekintve a legnagyobb gondot az óriási aránytalanságok okozzák: például akad olyan község (Simonfa), amelynek egy lakosra jutó könyvbeszerzési összege 1980-ban csak 30 fillér volt. Rinyaújnén egy olvasóra csupán 3 kötet kölcsönzése jutott, a Barcsi Városi-Járásai Könyvtár 108 négyzetméteren tengődik, a Kaposvári Városi Könyvtár könyvbeszerzési kerete 1980-ban 21 ezer, a nagyatádi járás községei 97 ezer, a kaposvári pedig 61 ezer forinttal volt kevesebb, mint 1976-ban. A szakszervezeti könyvtárak évi számvetése a nagyobb, életképebb könyvtárak fejlesztésére figyelmeztet: az önálló könyvtárakban 1980-ban nőtt az olvasók száma, a letéti I. típusú könyvtárakban nem változott, a legkisebbekben (letéti II.) viszont több mint 400-zal csökkent. — A tartalmas számból érdemes kiemelni még két cikkcsoportot: az egyik a Könyvtárosegyesület kaposvári vándorgyűléséről szól — a házigazda szemszövegéből —, a másik a mozgássérültek könyvtári szolgálatával foglalkozik, két oldalról, az érintettek és a könyvtárosok nézőpontjából vizsgálva a kérdéseket.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

KÖZELKÉPEK KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAINKRÓL címmel az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadta Heit Gábor és Lőrincz Judit munkáját: annak a megfigyeléssorozatnak az összegezését, amelyet a KMK A könyvtár és társadalmi környezete elnevezésű, több éves kutatási programjának keretében végeztetett 1980 folyamán. A 36 „A”-, „B”- és „C”-típusú tanácsi közművelődési könyvtárban kisebb részben könyvtárosok, nagyobb részben egyetemi hallgatók által lebonyolított felmérés olyan kérdésekre irányult, mint a könyvtárosokban és a társadalomban élő „könyvtárkép” megrajzolása, az olvasók és a könyvtárosok kapcsolata, a közművelődési könyvtárak egy átlagos napjának eseményei, a könyvtárak tájékoztató készsége és képessége, a könyvtárosok (259 könyvtáros) egy napjának időmérlege. A vizsgálódás összegezése lapunk 1981 júniusi számában megjelent ugyan, mégis érdemes tanulmányozni az 500 példányban, az Országos Széchényi Könyvtár házi sokszorosításában megjelent vizsgálati jelentést is, amely mélyebb bepillantást enged a részletekbe, és közli a felmérési apparátus, a kérdezési szempontok teljes anyagát, valamint a nélkülözhetetlen statisztikai táblázatokat is. (1981 [1982] 100 l. — 22 Ft)

A GYÁRTÁS- ÉS GYÁRTMÁNYFEJLESZTÉSről szól az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ *A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven* című ajánló bibliográfiai sorozatának 107. száma. A füzet külön 53 tételes feje-

zetet szentelt a műszaki fejlesztés összetevőivel foglalkozó szakirodalomnak, majd a szorosabban vett tárgyával foglalkozó friss, általában négy-öt évesnél nem régebbi munkák közül ajánl több mint 60-at. A kiadványt Szabó Bendegúz gépészmérnök állította össze, és ő írta az előszót, továbbá a valamennyi munka tartalmának megismertetését szolgáló annotációkat is. (1981 [1982] 69 l.)

VIDEOKATALÓGUS AZ AZ OOK MÉDIATÁRÁBAN TALÁLHATÓ FELVÉTELEKRŐL a címe a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ által közreadott, a magyar és a külföldi videoanyagokat (-kazettákat, -szalagokat) külön-külön csoportosító, 106+28 tételes betűrendes jegyzéknek, amely 100 példányban látott napvilágot. (1981 [1982] 29 l.)

A KATASZTRÓFAMEDICINA RETROSPEKTIV BIBLIOGRÁFIÁJA 1962—1977 címmel a *Honvédervos 1931-es évfolyamának* kiegészítő füzeteként megjelent kiadvány, dr. Verseghi Mária és Kovács Csilla összeállítása a természetesi csapásokkal és katasztrófákkal, tömeges köz-

lekedési balesetekkel, járványokkal, a velük kapcsolatos egészségügyi és orvosi, gyógyszer- és élelmiszerellátási feladatokkal, továbbá hatósági tennivalókkal foglalkozó hazai, valamint a — sokkal nagyobb — külföldi szakirodalmat tárja fel évenkénti (fordított időrendi) csoportosításban, egy-egy éven belül pedig szerzői betűrendben. A bibliográfia jelentőségét növeli, hogy a legátfogóbb orvosi bibliográfia, az Index Medicus a katonaoorvosi folyóiratok jelentékeny hányadát nem dolgozza fel, ez az összeállítás viszont rajtuk kívül feltárja a határterületi folyóiratokat is. A 780 tételes bibliográfia anyagában való keresést a tételszámokra utaló tárgymutató és külön névmutató könnyíti meg. (1981. 95 l.)

A 10—14 ÉVES KORÚ GYERMEKEK OLVASÁS- ÉS KÖNYVKULTÚRAJA a címe és a tárgya annak a füzetnek, amelyet a szolnoki Versey Ferenc Megyei Könyvtár adott közre módszertani kiadványsorozatának gyermekkönyvtári alsorozatában, 4-es sorszámjelzéssel. A 150 példányban sokszorosított kiadvány arról a kérdőíves vizsgálatról szól, amelyet Józsay Zsoltné folytatott a megyei könyvtár gyermekkönyvtári olvasói körében, hogy megállapítsa a korosztály olvasmányszerkezetét, olvasási szokásait, valamint a könyvtárhasználó felsős tanulók könyvtári tájékozódási felkészültségét, a segédeszközök használatában való jártasságukat. Noha a „mintasokaság” (21 fiú — 21 lány) kicsinek tűnik, a válaszok tanulságokat, jó támpontokat adhatnak a gyermekkönyvtár munkájának továbbfejlesztéséhez. (1981. 35 l., 10 sztl. lev.)

JULOW VIKTORról szól a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanárainak munkássága című sorozat 11. füzeté, amely teljességre törekvően veszi számba a jeles irodalomtörténész 1939 és 1919 között megjelent önálló műveit, tanulmányait, közleményeit, ismertetéseit, kritikáit, műjordításait, valamint a szerkesztésében megjelent kiadványokat, továbbá a személyére és a munkásságára vonatkozó irodalmat is. A KLTÉ könyvtára által kiadott és 400 példányban sokszorosított, 146 tétel bibliográfiája Julow Viktor 60. születésnapjára készült, egy szomorú esemény következtében azonban életműlezárássá vált: az ugyanis, akinek munkásságát feltárja, nem sokkal a bibliográfia megjelenése után elhunyt. (1981. 20 l.)

könyvtára 1982-ben 670 külföldi folyóiratot járatott. A hálózat 1982-ben 1094 folyóiratot rendelt meg, majdnem 6 százalékkal kevesebb példányban, mint 1981-ben, szerencsére ez a csökkenés a folyóiratválasztékot alig szűkítette. Az elozetes egyeztetett példányszámcsökkentésre az 1983-as megrendelések alkalmával is szükség lesz, tekintettel arra, hogy a tőkés államokból származó folyóiratok átlagos előfizetési díja az ágazatban 2773 forint. (1982. 60 l. — soksz.)

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK AZ ÉPÍTÉSÜGYI KÖNYVTÁRAKBAN 1982 címűel periodika-jegyzéket adott ki az építésügyi és városfejlesztési könyvtárhálózat központja, az Építésügyi Tájékoztatói Központ könyvtára. A könyvtárközi kölcsönzés elősegítése és a hálózati rendelések egyeztetése végett kibocsátott, 1214 címet regisztráló jegyzék összeállítója, Kruchina Ottó a kiadvány bevezetőjében áttekinti a hálózat helyzetét is a folyóiratbeszerzés szempontjából. Összefoglalójából kiderül, hogy a hálózati központ a 180 tagkönyvtár közül 128-tól kért adatokat, s 124-től kapott is. Közülük 7 könyvtár újabban már nem fizet elő külföldi periodikumra, a jegyzékbe tehát 117 intézmény bejelentései kerültek, továbbá az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, valamint a Műegyetemi Könyvtár 120 építésügyi tárgyú szakfolyóiratának címléírásai. A hálózati központ

A SZOLNOKI SZIGLIGETI SZÍNHÁZ MUHELYE 1981—1982 elnevezésű sorozat 3. füzeté *Mati Unt* A halál árát a halottaktól kérdezd (Főpróba) című, a Tallinni Drámai Színház főrendezője, *Mikk Mikiver* által rendezett szindarab szövegekönyvének hasonmás-kiadása 150 példányos sokszorosításban; a 4. füzet pedig a Hamlet rendezőpéldányának 300 példányban sokszorosított mása. (A darab rendezője Paál István.) A színház és a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár összefogásával megjelentetett szövegekönyvekhez a kiadók ezúttal nem csatoltak bibliográfiát, illetve darabértelmezéseket, kritikákat. (1981. 63 l. és 1981. 187 l.)

A DEBRECENI EGYETEMI BIBLIOGRÁFIA most kibocsátott 2. része a bölcsészettudományi kar oktatóinak és tudományos dolgozóinak 1956 és 1975

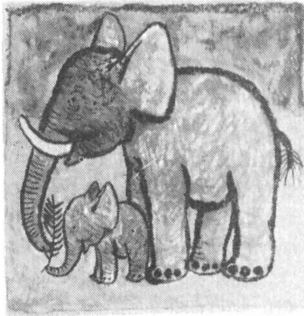
közötti munkásságát veszi számba. (Az egyetemi bibliográfia első része, a természettudományi kar 1914 és 1955 közötti anyagát tartalmazó összeállítás Módis László szerkesztésében 1956-ban jelent meg.) A Korompai Gáborné által szerkesztett 2. rész a kar szervezeti felállításának megfelelően tanszékcsoporthoz tartozó tanszékcsoporthoz tartozó legfontosabb adatokat, felsorolja a tanszékek önálló kiadványait, és tájékoztat a szerzők legjelentősebb életműveiről is. Az önálló műveken és a folyóiratközleményeken kívül regisztrálja a szerzők tevékenységüket is. A műfajok szerinti csoportosításon belül a címléírások időrendben követik egymást. A bibliográfia használatát névmutató könnyíti meg. (A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának bibliográfiai közleményei. 1981. 307 l. — soksz. A külső címlapon: *Bibliographia Universitatis Debrecenensis. Pars 2. Facultas Philosophiae* 1956—1975.)

A HATÁLYOS KÖNYVTÁRI JOGSZABÁLYOK ÉS SZABVÁNYOK jegyzékét adta közre az építésügyi és városfejlesztési könyvtárhálózat központja, az Építésügyi Központi Könyvtár *Módszertani körlevelek* c. sorozatának második darabjaként. *Jüttner Eszter* összeállítása a szorosan vett jogszabályokon kívül a könyvtárakat érintő irányelveket és állásfoglalásokat is számba veszi. (1981. 14 l. — soksz.)

FEBRUÁR 1-IG A SZERKESZTŐSÉGBE ÉRKELT PERIODIKUS KIADVÁNYOK: *Események-évfoldók* 1982. (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ);

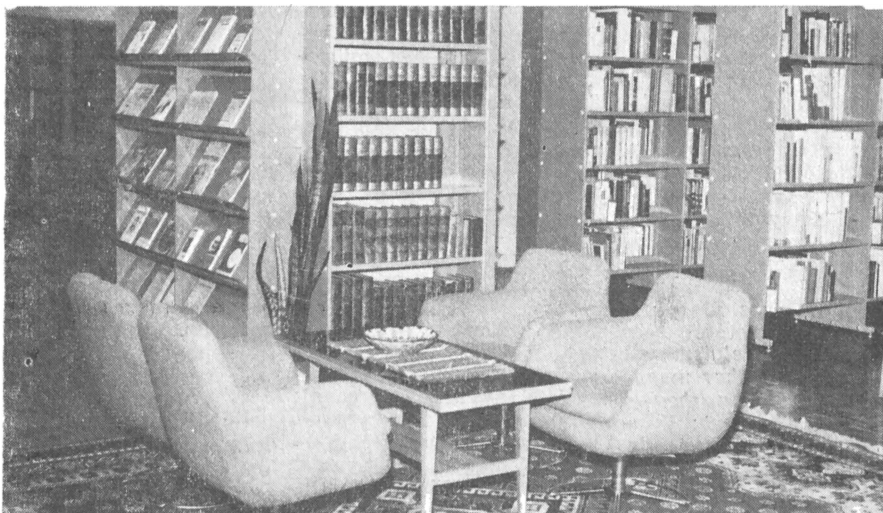
Eseménynaptár. **Módszer-tani útmutatás, ajánló bibliográfia és kiállítási segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóihoz 1982/1. sz.** (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — OSZK KMK); **Gazdaságpolitikai Tájékoztató 1981/11. sz., november** (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); **Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle 1981/2. sz., április—június** (Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár); **Helyismereti művek. Hajdú-Bihar megye 1980.** (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); **Hungarika Irodalmi Szemle. Külföldön, idegen nyelven megjelent magyar vonatkozású könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája 1981/1. sz., január—március, 1981/2. sz., április—június, 1981/3. sz., július—szeptember, 1981/4. sz., október—december** (OSZK); **Információ a könyvtári és információs munka eszközeiről és berendezéseiről (1981/13.) 2. Audio-vizuális technika.** Tartalma: Grundig CF 5000 kazettás tape-deck, Grundig TS 925 orsós magnetofon, Grundig PS 4500 lemezjátszó, Grundig V 2000 erősítő, Grundig XM 1500 hangfal; (1981/14.) 5. **Szervezőtechnika.** Tartalma: Olvasóhely mozgássérültek számára, Speciális tárolóállványok mozgássérültek számára, Eligazító táblák vakok és csökkentlátók számára, Kurzweil Reading Machine Modell III. olvasókészülék vakok számára; (1981/16.) 3. **R.p. rográfia.** Tartalma: EP 12 RM2 síklemezes elektrostatikus másoló és nyomóformakészítő berendezés, TEKA—12 hómásoló készülék, RSZ—A 4—2 stenciles sokszorosító, ELIKA—C stencillap-égető berendezés; (1981/17.) 4. **Mikrofilmtechnika.** Tartalma: KDD típusú diazofilmre másoló berendezés, CSKN—11—1 univerzális mikrofilm-olvasó, -nagyí-

tó készülék, ACSK—11 E „Mikroforot—Kopír” mikrofilm-olvasó, -nagyító készülék, ACSM—2M mikrofilmolvasó-készülék (OSZK KMK); **Irodalomkutatások. Az általános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1982. január** (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); **Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap 1981/3. sz. (OSZK KMK); Könyvtári Kiadványok 1980.** (Összesített jegyzék) (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); **Könyvtári Kiadványok 1981. november** ([Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen]); **Könyvtári Tájékoztató 1982/1. sz., január** (Nagyközségi és Járási

Könyvtár, Edelény); **Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok. Külföldön magyar nyelven megjelent könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája 1981.** **Betűrendes mutató** (OSZK); **Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok... 1982/1. sz., január—március** (OSZK); **Külföldi Pedagógiai Információ 1981/2. sz.** (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum); **Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéke 1981. második és harmadik negyedév** (Országgyűlési Könyvtár); **Nemzetközi Oktatásügy 23. Iskolarendszerű szakoktatás az európai szocialista országokban**

(OPKM); **Nógrádi Tükör. Bibliográfia és repertórium. 1981. jan. 1—jún. 30.** (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); **Oktatástechnológiai Információk. Ajánló irodalom. 81/1. sz.** (Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém); **Somogy a sajtó tükrében. A megyei könyvtár sajtófigyelője, 1981. negyedik negyedév** ([Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár]); **Spectrum Pharmaceuticum. Quarterly Bibliography of Pharmaceutical Literature, 1981/2. sz. április—június** (OIK); **Szabolcs-Szatmár megye irodalma. A megyei könyvtár helyismereti tájékoztatója 1981/8., 1981/9., 1981/10. sz.** (Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza); **Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A”-sorozat. Referátumok 1981/12. sz., „B”-sorozat. Bibliográfia 1981/12. sz.** (Marx Károly Közgazda-ágtudományi Egyetem, Központi Könyvtár); **Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból 1981. december** (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); **Tájékoztató jegyzék vezetők számára 1981/11. sz., november, 1981/12. sz., december** (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); **Tuberkulózis és Tüdőgyógyászat. Referáló szemle 1981/1—2. sz.** (OIK); **Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban 1981/6. sz.** Mellékletei: **Egy-temi és főiskolai jegyzetek 1981/6. sz., A Szovjet Kultúra és Tudomány Háza műszaki tudományos könyvtárának új könyvbeszerzései 1981/6. sz.** (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ); **A Világirodalmi Híradó 15—18. (1979) számának mutatói, Világirodalmi Híradó 20—21. sz., 1981. április—szeptember** (Állami Gorkij Könyvtár); **Világszerte. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum információs szolgálata. 1982/1. sz.**

**A Mezőgazdasági Szövetkezeti Közös Vállalat
legújabb terméke a**

TÉKA

könyvtári bútorcsalád

Tartóoszlop: bútortalap; laminált tölgy

**Polc: lemezpolc; rilzánózott vagy festett felületkezeléssel,
a kívánt színben**

**I. és II. jelű változatban, a megrendelő által meghatározott
polcosztással készül**

Polcállítási lehetőség: 5 cm-enként

Magasság az I. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm, 270 cm.

a II. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm

Díjtanlan tanácsadás

Gyártja és forgalmazza:

Mezőgépipari Szövetkezeti

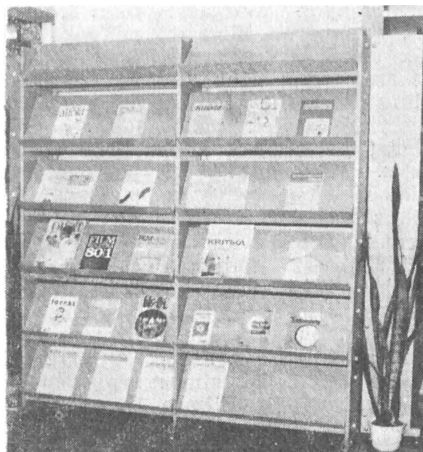
Közös Vállalat, Szany

Ügymintező:

Németh László

Postacím: TÖVÁLL

Szany, Ady E. u. 9317

A szakszervezeti közművelődési könyvtárak tartalmi fejlesztésének alapelvei, szervezeti és működési rendszere

A SZOT-elnökség 1980. szeptember 29-i határozata

I.

A szakszervezeti közművelődési könyvtárak távlati fejlesztését a SZOT elnöksége 1971. március 29-i állásfoglalása, szervezeti és működési rendszerét a SZOT Titkársága 1973. július 23-i határozata szabályozta.

A szakszervezeti könyvtárak fejlődése 1971 óta a határozatnak megfelelően — jó irányban haladt. Az egységes elvek és normatívák szerint középtávú fejlesztési terveket készítettek, és azok végrehajtása során a tartalmi munkában és a működési feltételekben tervszerű fejlődés következett be. Sokrétűen segítették a szakszervezeti nevelő munkát, fontos szerepet vállaltak a munkahelyi művelődésben. Mindenekelőtt a munkásművelődés fejlesztésében értek el eredményeket. Elsősorban a szocialista brigádok, a munkásszálláson lakók és a szakmunkástanulók olvasóvá nevelésében, művelődésének formálásában fejlődött tovább tevékenységük. Jelentős részt vállaltak az iskolarendszerű felnőttoktatás és a szakszervezeti politikai tömegoktatás segítésében. Közreműködtek a szocialista brigádok művelődési programjainak kialakításában és igényes megvalósításában.

Az olvasók száma az elmúlt évtizedben a szakszervezeti könyvtárakban sem növekedett, azonban jelentős átrétegződés ment végbe: lényegesen nőtt a fizikai dolgozók és a szocialista brigádok tagjainak aránya az olvasók körében. Jelenleg a szakszervezeti könyvtárak olvasóinak 55 százaléka fizikai dolgozó. (Arányuk a tanácsi közművelődési könyvtárakban 19,4 százalék.)

A forgalmazott könyvek között továbbra is növekvő tendenciát mutat az ismeretterjesztő irodalom, ezen belül vezető helyen áll a társadalomtudományi, a műszaki, a termelést segítő irodalom. Az állománygyarapítás során a könyvtárak arra törekedtek, hogy biztosítsák a folyamatos művelődéshez, az olvasók szükségleteihez, érdeklődéséhez differenciáltan igazodó választékos könyvvállományt. Javult a könyvtári szolgáltatások színvonala új, korszerű szolgáltatási formákat vezettek be.

A szakszervezeti könyvtárak széles körű aktívahálózatra építve látják el hivatásukat. A közel 6000 könyvtáros döntő többsége társadalmi megbízatásként végzi feladatát, munkájuk megbecsülése, elismerése általában kielégítő. A főfoglalkozású könyvtárosok száma mindössze 709. Többségük a központi, a körzeti és a nagyobb önálló könyvtárakban dolgozik. Kedvezően alakult a könyvtárosok szakképzettsége, a központi könyvtárakban a főfoglalkozásúak 73,2 százaléka főiskolai, egyetemi végzettséggel rendelkezik. A társadalmi munkás könyvtárosok mintegy fele, a szakszervezeti tisztségviselői oktatás keretében, alapfokú könyvtárosi végzettséget szerzett.

Az elmúlt közel tíz év alatt javultak a könyvtárak működési feltételei. Több mint 3 millió kötettel gyarapodott a könyvvállomány, a könyvbeszerzésre fordított összeg pedig meghaladja az évi 25 millió forintot.

A SZOT-elnökség állásfoglalását követően átrendeződési folyamat ment végbe, melynek hatására a könyvtári szervezeti rendszer megszilárdult. Az életképtelen önálló könyvtárak letéteké váltak, néhány arra alkalmas letét pedig önálló könyvtárrá fejlődött. A kiterjedt könyvtári hálózatok gyorsabb és rendszeresebb letéti ellátását tette lehetővé az, hogy az SZMT központi könyvtárak többsége az elmúlt években gépkocsit kapott. Az iparági-ágazati szakszervezetek központi könyvtárainak többségénél viszont még gondot okoz a budapesti letétek könyvellátása.

A szakszervezeti könyvtárak egészének kedvező irányú fejlődése sem feledtetheti, hogy az egyes intézmények között nagymértékű egyenetlenségek tapasztalhatók mind a végzett munka színvonalában, mind pedig a működési körülményekben. A hálózatot a nagyfokú elaprózottság jellemzi, lassan bontakozik ki a könyvtárak közötti, valamint a könyvtárak és más közművelődési intézmények közötti tervszerű együttműködés. A könyvtárak alapterületének növekedése, minden könyvtártípusban messze elmarad a szükségéstől. A problémák okai megtalálhatók a fenntartó szakszervezeti szervek eltérő nagyságú támogatásában, törődésében, a történeti háttérben, a könyvtárosok szakmai képzésében, kiválasztásukban stb.

A SZOT-elnökség 1971. évi állásfoglalása alapvetően érvényesült, a szakszervezeti könyvtárak előrehaladásának iránya kedvezően alakult, de a fejlődés üteme a

tartalmi munkában, az irányításban, a gazdálkodásban, az intézmények közötti együttműködésben nem kielégítő. Felülvizsgálatra és korszerűsítésre szorulnak a könyvtárak fejlesztési normatívái.

II.

A szakszervezeti közművelődési könyvtárak tartalmi feladatai, szervezeti és működési rendszere

1. A szakszervezeti könyvtári munka tartalmi feladatai

A szakszervezeti mozgalom az olvasást a művelődés egyik fő eszközének, a könyvtárakat pedig a szakszervezeti kulturális nevelés, a munkahelyi közművelődés nélkülözhetetlen intézményének tekinti. A szakszervezeti könyvtárak alapvető feladata, hogy kapcsolódva az ország közművelődési könyvtári rendszeréhez, gondoskodjanak a munkásosztály, a dolgozók munkahelyi könyvellátásáról, növeljék az olvasás népszerűségét, bővítsék a könyvtárhasználók körét elsősorban a szocialista brigádok, a fizikai dolgozók, a munkásszálláson lakók és a szakmunkástanulók körében.

A szakszervezeti könyvtárak sajátos lehetőségeiknek megfelelően járuljanak hozzá a szakszervezeti nevelő munka céljainak megvalósulásához. Munkájukat a szakszervezeti kulturális, agitációs és propagandamunka szerves részeként végezzék. Fordítsanak különös gondot a dolgozók szocialista emberré nevelésére, ösztönözzenek aktív közéleti magatartásra, járuljanak hozzá a munkahelyi demokratizmus erősödéséhez, az életmód formálásához. Erősítsék a gazdasági, a közéleti és a művelődésbeli aktivitás egységét. Ennek érdekében:

- járuljanak hozzá a dolgozók eszmei-politikai műveltségének, marxista-leninista világnézetük színvonalának emeléséhez, természettudományos világképük kialakításához, megszilárdításához;
- támogassák a dolgozók szakmai, műszaki ismereteinek fejlesztését;
- segítsék a dolgozók önművelési igényeinek kielégítését, elmélyítését;
- vegyenek részt a dolgozók szépirodalmi műveltségének, esztétikai, művészeti kultúrájának, ízlésének alakításában; ösztönözzenek az értékes, a társadalom fejlődését hűen tükröző irodalom olvasására;
- legyenek propagandistái a szakszervezeti irodalomnak, segítsék a szakszervezeti mozgalomhoz kötődés erősödését, a mozgalmi munka gyakorlati tapasztalatainak mélyebb megismerését;
- törekedjenek az olvasási igények felkeltésére, helyes olvasási szokások kialakítására, az igények fejlesztésére és színvonalas ellátására;
- különös gonddal törekedjenek olvasó-szervező tevékenységükkel új olvasók megnyerésére, a könyvtárak, a könyvek használatának megtanítására.

Munkájuk során vegyék figyelembe az ellátott üzemek, munkahelyek termelési profilját, telephelyének (főváros, város, község) jellegzetességeit, az ellátott dolgozók nemek, életkor, szakképzettség, műveltségi színvonal szerinti összetételét.

2. A szakszervezeti könyvtári rendszer szervezése

A szakszervezeti könyvtári hálózat az üzemekben, vállalatoknál, hivatalokban, intézményekben, a szakszervezeti művelődési otthonokban, valamint a szakszervezeti szerveknél működő, a szakszervezeti szervek által fenntartott és irányított közművelődési könyvtárak együttese. A könyvtárak meggyéknént, illetve Budapesten iparági-ágazati szakszervezeteként alkotnak egy-egy könyvtári hálózatot, amelyben a következő könyvtártípusok működhetnek: központi, körzeti, önálló és letéti I., illetve letéti II. könyvtárak.

a) *A központi könyvtár* a hálózat legmagasabb szintű szolgáltató helye. Feladata a közigazgatási (megyei-budapesti) határon belül lévő egyéb típusú szakszervezeti tagkönyvtárak szakmai, módszertani irányítása, segítése és ellenőrzése, valamint az önálló könyvbeszerzéssel nem rendelkező letéti könyvtárak ellátása.

b) *Körzeti könyvtárak*; alközpontokat működtethetnek a központi könyvtárak a hálózat szervezeti felépítésétől függően a távol eső könyvtári egységek (15–20 letéti felett) ellátására. Feladataik azonosak a központi könyvtárakéval.

II.

c) *Önálló könyvtár* létesíthetnek és működtethetnek azok az üzemek, munkahelyek, munkásszállások, illetve ezek művelődési otthonai, ahol a dolgozók színvonalas könyvtári ellátásának feltételei (főállású szakképzett könyvtáros, könyvtári célra berendezett és szabadpolcos helyiség, illetve az igényeket kielégítően biztosító könyvbeszerzési keret) megteremthetők. Szakszervezeti üdülőkben önálló könyvtár működhet, ha az évi üdülővendégszám ezt indokoltá teszi.

Az önálló könyvtárak főkkönyvtárakat létesíthetnek az üzem egyes részlegeiben, munkásszállásán vagy művelődési otthonában, üdülőkben. Működési feltételeik megegyeznek a letéti könyvtárakéval.

d) A *letéti könyvtárak* létesítését a központi és körzeti könyvtárak, valamint szakszervezeti bizottságok kezdeményezhetik. Az ellátókönyvtárak biztosítják az önálló könyvtárral nem rendelkező munkahelyek, szakszervezeti művelődési otthonok és munkásszállások letéti könyvtárainak rendszeres állománycseréjét, segítik szakmai feladataik ellátásában.

3. A szakszervezeti könyvtárak irányítása

a) A szakszervezeti könyvtári hálózatok tevékenységének irányítását a szakszervezeti szervek az alábbiak szerint végezzék:

— a könyvtári hálózatokat a Szakszervezetek Országos Tanácsa felülyeli. Meghatározza a könyvtári munka fejlesztésének alapelveit, támogatja a központi könyvtárak működési feltételeinek korszerűsítését, ellenőrzi a vezető testületek határozatainak végrehajtását. A könyvtári hálózatok átszervezésére, vagy megszüntetésére — a művelődési miniszter előzetes hozzájárulása alapján — a SZOT engedélyével kerülhet sor. Önálló könyvtárak létesítéséhez, vagy megszüntetéséhez, illetve átminősítéséhez a hálózat közvetlen felügyeletét gyakorló szakszervezeti szerv (SZMT, iparági-ágazati szakszervezet) hozzájárulása szükséges;

— az iparági-ágazati szakszervezetek — a könyvtárakat fenntartó szakszervezeti szervek útján — irányítják könyvtáraik politikai, közművelődési tevékenységét. Gondoskodnak, hogy a könyvtárak testület által jóváhagyott fejlesztési tervvel rendelkezzenek. Elősegítik a működési feltételek biztosítását és a fejlesztési tervek megvalósítását. Ellenőrzik a könyvtárpolitikai, olvasómozgalmi feladatok teljesítését;

— a szakszervezetek megyei tanácsai a központi könyvtárak által gondoskodnak területükön a letéti könyvtárak rendszeres könyvellátásáról, a propaganda- és tájékoztató munka színvonalas ellátásáról, minden típusú könyvtár szakmai és módszertani segítségével. Az SZMT-k és az SZBT ellenőrzi a SZOT és a szakszervezetek központi vezető testületei könyvtárakra vonatkozó határozatainak végrehajtását. Közreműködnek a lakóhelyi és munkahelyi könyvtári feladatok összehangolásában, a szakszervezeti és a tanácsai közművelődési könyvtárak együttműködésének fejlesztésében;

— a munkahely dolgozóinak könyvtári ellátásáért, olvasómozgalmáért a szakszervezeti bizottság felelős. Meghatározza az olvasóvá nevelés helyi tartalmi követelményeit, olvasómozgalmi feladatait, a munkahelyi művelődésben a könyvtárra háruló tennivalókat. Jóváhagyja a könyvtárak szervezeti és működési szabályzatát, munkatervét, valamint az éves költségvetést; gondoskodik a könyvtár megfelelő működéséről. A szakszervezeti bizottság a letéti könyvtárak fenntartó szerve. Szerződésben vállal kötelezettséget arra, hogy a letéti ellátásért térítést, figyelembe véve a SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztályának irányelveit. A dolgozók körében végzett olvasáspropaganda akkor is feladata az szb-nek, ha nem tart fenn könyvtárat.

b) A szakszervezeti könyvtári hálózatok szakirányítását vidéken az SZMT-k központi könyvtárai szakmaközi, Budapesten az ágazati-iparági szakszervezetek központi könyvtárai szakmai jelleggel végzik. Budapesten a központi könyvtárral nem rendelkező szakszervezetek területén e feladatokat az iparági-ágazati szakszervezet kulturális, agitációs és propagandaosztálya látja el. A könyvtárosok politikai, szakmai képzéséről, továbbképzéséről a fenntartó, irányító szakszervezeti szervek gondoskodnak.

c) A könyvtárak állami felügyeletét — a művelődési miniszter ágazati irányítása és ellenőrzése mellett — a megyei, városi, továbbá a fővárosi kerületi tanácsok végrehajtó bizottságának művelődésügyi feladatot ellátó szakigazgatási szervei a mindenkor érvényben levő jogszabály szerint látják el.

d) A szakszervezeti könyvtárak — elsősorban a központi könyvtárak — munkájuk során felhasználják az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtudományi és Módszertani Központjának a szakszervezeti könyvtári hálózatokra vonatkozó kutatási, fejlesztési, tervezési, módszertani és továbbképzési szolgáltatásait.

4. A szakszervezeti közművelődési könyvtárak működése

a) A működés követelményei

— A központi, a körzeti és az önálló könyvtárak szervezeti és működési szabályzatot, valamint éves munkatervet készítenek, és azokat a fenntartó szakszervezeti szervnek jóváhagyásra előterjesztik.

— A szakszervezeti könyvtárak gyűjtőköre általános jellegű. A működési területük igényeinek megfelelően gyűjtik: a marxizmus-leninizmus klasszikusainak műveit, a társadalomtudományi és politikai irodalmat, a szakszervezeti irodalmat, az egyes tudományágak ismeretterjesztő műveit, a szépirodalmat, az ifjúsági és gyermekirodalmat. Gyűjtik továbbá — egyeztetve a munkahelyi szakkönyvtárral — a munkahely jellegének megfelelő alap- és középfokú szakirodalmat, üzem-, szakmatörténeti, illetve ipartörténeti dokumentumokat és a szocialista brigádok felajánlott naplóját. A helyi szükségleteknek és lehetőségeknek megfelelően fejlesztik a könyvtárak audiovizuális felszereltségét, gondoskodnak a fontosabb folyóiratok beszerzéséről és széles körű felhasználásáról.

— Amennyiben a könyvtár szakszervezeti művelődési otthonban működik, a két intézménytípus szoros együttműködés és feladategyeztetés szerint végzi munkáját. A könyvtár munkájáért a könyvtár vezetője egyszemélyi felelősséggel tartozik. A könyvtár működésével kapcsolatosan a művelődési otthon jogkörét és feladatait a fenntartó szakszervezeti szerv határozza meg.

— A könyvtár áthelyezése, bővítése, illetve új könyvtár építése esetén a tervezési munkálatok megkezdése előtt a központi könyvtár szakvéleménye szükséges.

— A szakszervezeti könyvtárak — a letéti könyvtárak kivételével — éves költségvetés alapján gazdálkodnak. A költségvetési rendet a SZOT pénzügyi és gazdasági osztályának utasítása szabályozza. Az éves költségvetés összeállításakor ajánlatos figyelembe venni a szakszervezeti könyvtárak távlati fejlesztésének szakmai normatíváit. A pénzeszközök rendeltetésszerű felhasználását a fenntartó szakszervezeti szerv és annak számvizsgáló bizottsága ellenőrzi. A szakszervezeti könyvtárak akkor is készítenek költségvetési tervet, ha gazdálkodásuk valamely más szerv (szb, művelődési ház stb.) költségvetésébe beépül.

— A szakszervezeti könyvtárak főoglalkozású könyvtárosainak a jogszabályokban előírt szakképzettséggel kell rendelkezniük. A státuszok engedélyezésére a SZOT-titkárság létszámgazdálkodással kapcsolatos határozata alapján kerülhet sor. A munkáltatói jogokat a Munka Törvénykönyvének a szakszervezeti művelődési intézményekben történő végrehajtásáról szóló SZOT-titkársági határozat szabályozza.

— A központi könyvtárak a rendszeres letéti könyvcserek és a módszertani irányítás érdekében szállító járműveket tarthatnak fenn. Saját szállítóeszköz hiányában a letéti ellátás céljára, a gazdaságosság figyelembevételével, bérelt szállítóeszközt is igénybe vehetnek.

— Az egyes szakszervezeti könyvtártípusok részletes feladatait, a hálózaton belüli munkamegosztást, a működés követelményeit és feltételeit a SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztály szakmai irányelvei, fejlesztési normatívái tartalmazzák.

b) Az együttműködés fejlesztése a könyvtárak között

— Minden szakszervezeti könyvtári hálózat a maga területén alkosson egymásra épülő és egymáshoz kapcsolódó, egyre magasabb színvonalú ellátási rendszert.

— A szakszervezetek támogassák a több funkciójú (szakszervezeti és szakmai) könyvtárak fokozatos létrehozását — mindenekelőtt a kis- és középüzemekben, intézményekben. Ezáltal is növeljék a szakszervezeti és szakkönyvtári, illetve az egészségügyi dolgozók és a betegek könyvtári ellátásának színvonalát.

— A szakszervezeti könyvtárak közművelődési és szakmai tevékenységük során szoros munkakapcsolatot építsenek ki a területileg illetékes (megyei, városi, kerületi) tanácsi könyvtárakkal. Hangolják össze munkaterveiket, fejlesztési törekvéseiket. Törekedjenek a gazdaságos, ésszerű együttműködésre és munkamegosztásra.

Lehetőségeik szerint — az érintett tanácsi szervekkel történt írásbeli megállapodásban rögzített feltételekkel — kapcsolódjanak be a nyilvános könyvtári ellátási rendszerbe, elsősorban az ellátatlan munkáslakta peremkerületekben, kolóniákon. állami gazdaságok telephelyein és a bányászközségekben. Kezdeményezzék, hogy a szakszervezeti könyvtárak által nehezen, vagy nagy költséggel megközelíthető munkahelyek letéti ellátását — ott ahol annak feltételei biztosíthatók — a tanácsi könyvtárak vállalják. Ennek feltételeit az érintett szakszervezeti és tanácsi szervek írásbeli megállapodásban rögzítsék.

5. Egyéb rendelkezések

a) Az elnökség felkéri az iparági-ágazati szakszervezeteket, hogy 1981. második félévében tekintsék át könyvtárügyük helyzetét és sajátosságaik figyelembevételével tegyenek intézkedéseket a könyvtári munka tartalmi, szervezeti továbbfejlesztésére, működési feltételeik javítására.

b) A SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztálya a könyvtárak fokozatos fejlesztése érdekében 1981. március 31-ig — ajánló jelleggel — adjon ki szakmai irányelveket, mely tartalmazza az egyes könyvtártípusok részletes, szakjellegű feladatait és a hosszabb távra szóló normatív jellegű iránymutatást a könyvtárak fejlesztéséhez és korszerűsítéséhez. A normatívák orientálják a szakszervezeti szervezeteket a működési feltételek meghatározásában; a könyvtári alapterületek kialakításában, a könyvtárfejlesztési hozzájárulások mértékének meghatározásában (figyelemmel az átváltozásokra), az olvasók igényének jobban megfelelő állomány fejlesztésében, és a személyi feltételek javításában. A személyi feltételek javítása érdekében — összhangban az állami továbbképzéssel — dolgozza ki a szakszervezeti könyvtárosok szakmai továbbképzésének rendszerét.

c) Megbízta a Szakszervezetek Budapesti Tanácsát, hogy a központi könyvtárral nem rendelkező iparági-ágazati szakszervezetekkel együtt vizsgálja meg szakmaközi központi könyvtár létrehozásának lehetőségét a fővárosban.

d) E határozat megjelenésével egyidejűleg hatályát veszti:

— Irányelvek a szakszervezeti könyvtárak munkájának megjavítására, 5/1966. I. 31. SZOT elnökségi,

— A szakszervezeti könyvtárak távlati tervezésének alapelvei és követelményei, SZOT elnökségének 1971. március 29-i,

— A szakszervezeti könyvtárak szervezeti és működési szabályzata, SZOT titkárságának 1973. július 23-i határozata.

e) Az elnökségi határozat, valamint a SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztály szakmai irányelvei a könyvtárak fejlesztésének normatíváira együttesen jelenjen meg a fenntartó szakszervezeti szervek és könyvtárak számára.

A szakszervezeti könyvtárak egyes típusainak feladatai és működési feltételei (normatívái)

A SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztályának irányelvei

A SZOT elnökségének 1980. szeptember 29-i határozatában foglalt felhatalmazás alapján, a szakszervezeti könyvtárak egyes típusainak feladatairól és működési feltételeiről a SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztálya a következő irányelveket adja ki:

A szakszervezeti mozgalom kulturális nevelő tevékenységének rendszerében a könyvtárakra háruló növekvő feladatok, a könyvtári hálózatok, az egyes könyvtáraknak az 1971. évi „Alapelvek és követelmények” alapján elért fejlődése indokolja új fejlesztési irányelvek (normatívák) kiadását, a különböző típusú szakszervezeti könyvtárak működési követelményeinek szabályozását. A fenntartó szakszervezetek törekedjenek a jelen irányelvekben megfogalmazott célok és feltételek összhangjának megteremtésére, mert ez teszi lehetővé, hogy a szakszervezeti közművelődési könyvtárak egyre magasabb szinten láthassák el feladataikat.

A könyvtárak típusai, feladatai és működési követelményei

A) Központi könyvtár

Az üzemekben, vállalatoknál, intézményekben, művelődési otthonokban, munkásszállásokon működő szakszervezeti könyvtárak egységes szervezete a könyvtári hálózat, amelyben a könyvtári szakirányítást a központi könyvtár végzi:

— vidéken az SZMT-k mellett szakmaközi jelleggel működő központi könyvtár;

— Budapesten az iparági-ágazati szakszervezetek központi könyvtára, a központi könyvtárral nem rendelkező szakszervezetek közösen hozhatnak létre szakmaközi központi könyvtárat.

A könyvtári hálózat irányító, módszertani, szervező- és ellátóközpontja segíti és összehangolja a hálózatban működő könyvtárak tevékenységét. A központi könyvtárakat Budapesten a szakmai központok vagy azok budapesti bizottságai, vidéken a szakszervezetek megyei tanácsai tartják fenn.

1. A szakszervezeti központi könyvtár (hálózati központ) feladatai

A művelődéspolitikai irányelvek érvényesítésével szervezi és gondozza a hálózatot. Kezdeményezi könyvtárak létesítését, megszüntetését, gondoskodik besorolásukról és átminősítésükről.

Feladata, hogy közvetlenül és közvetve színvonalas könyvtári szolgáltatásokat nyújtson a működési területén ellátandó dolgozóknak.

Elkészíti a hálózat éves és középtávú fejlesztési tervét, és évente elvégzi a hálózat munkájának, helyzetének elemzését. Működéséről köteles beszámolni a fenntartó szakszervezeti szervnek.

A hálózathoz tartozó könyvtárakat nyilvántartja, azok statisztikai adatait összegyűjti és továbbítja.

Szervezi a tájékoztató munkát. Tájékoztató szolgálatot tart fenn az információs igények gyors és színvonalas kielégítésére. A helyben ki nem elégíthető információs igényeket tájékoztató részlegekkel rendelkező könyvtárakhoz továbbítja.

Szervezi és szolgáltatásokkal támogatja a hálózatban folyó könyv- és könyvtári propagandatevékenységet. Állományáról irodalomnépszerűsítő jegyzékek útján tájékoztatja a hálózat olvasóit. A könyvtár- és irodalompropaganda folyamatossága érdekében — részben központi szolgáltatások igénybevételével — segítséget nyújt a könyvtáraknak. A könyvtárakat ellátja szemléltetőeszközökkel, propagandaanyagokkal, segítséget nyújt kiállítások, irodalmi rendezvények megszervezéséhez.

Gondoskodik a hálózatba tartozó könyvtárosok alapfokú szakmai képzéséről és — a tanácsi könyvtári hálózattal együttműködve — a könyvtárosok továbbképzéséről. Szorgalmazza a főfoglalkozású könyvtárosokra vonatkozó képesítési előírások betartását.

Hálózatában szakmai-módszertani irányítást végez: támogatja és ellenőrzi a könyvtárak állományalakítási, állományvédelmi, állományfeltáró, olvasószolgálati, tájékoztató és pedagógiai munkáját.

Működési területén közvetlen könyvtári ellátásban részesíti a beszerzést nem végző könyvtárakat. Ennek érdekében letéti könyvtárakat szervez, amelyek letéti állománnyal lát el. Gondoskodik arról, hogy a letéti könyvtárak évente legalább 6 alkalommal kapjanak letétet és ennek 50%-a új (két éven belül megjelent) mű legyen. A 700 dolgozónál nagyobb üzemek letéti könyvtáraiban alapállományt alakít ki, a letétbe adott könyveket nyilvántartja.

Tájékoztató és ellátótevékenysége érdekében állományát az alábbi gyűjteménycsoportok szerint gyarapítja:

a) segéd- és kézikönyvtár (prezens jellegű, állandó helye a központi könyvtárban, célja a központi könyvtár irányító és módszertani munkájának megalapozása, kivételes esetben igen rövid határidőre való kölcsönzése);

b) átkölcsönzési állomány (célja a hálózatban bárhol jelentkező, letéti anyaggal ki nem elégíthető, speciális igények teljesítése. Elsősorban ritkábban keresett, kis példányszámban beszerzett művekből áll);

c) letéti állomány (célja a hálózatban jelentkező tömeges olvasási igények kielégítése. Olyan értékes, olvasmányos, általános érdeklődésre számot tartó könyvekből áll, amelyek eredetileg nagy példányszámban kerültek beszerzésre ahhoz, hogy a hálózat letéti könyvtáraiba hozzávetőleg két éven belül eljussanak);

d) hírlap- és folyóiratállomány (a szakszervezet politikai munkatársainak és a központi könyvtár dolgozóinak tájékozódását szolgálja. Használata olvasóterem vagy hírlapolvasó esetén helyben olvasás, a hálózat tagkönyvtárai számára esetenként rövid határidőre szóló átkölcsönzés révén biztosítható).

A központi könyvtár állományát betűrendes (szerző és cím szerinti), valamint tárgyi (szak- vagy tárgyszó) katalógusban tárja fel. Szerkeszti a központilag készülő információs kartotékokat.

Átkölcsönzési állományát hálózatában propagálja gyarapítási jegyzék, nyomtatott katalógus formájában, és kérésre kölcsönzi a hálózat bármely körzeti és önálló könyvtára, valamint a letéti könyvtárak számára. A hálózat, illetve a saját gyűjteménye alapján ki nem elégíthető dokumentumigényeket könyvtárközi kölcsönzés útján teljesíti.

Kapcsolatot tart fenn a szakszervezeti kulturális nevelő munka más területeivel, továbbá a párt-, a tanácsi és egyéb érdekelt szervek képviselőivel, tájékoztatja őket munkájáról, terveiről, együttműködik velük.

Szakmai irányító tevékenységét szakszervezeti felügyeleti szervének iránymutatása alapján, a körzeti könyvtárak bevonásával végzi. Vidéken az illetékes szakszervezetek megyei bizottságaival szoros együttműködést épít ki. Budapesten a könyvtári hálózatok munkáját a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa hangolja össze.

Kapcsolatot tart a hálózatához tartozó könyvtárak fenntartóival (szakszervezeti

bizottság) és támogatóival (az üzem gazdasági vezetése). Javaslaival közreműködik a könyvtárak elhelyezési problémáinak megoldásában. Szakmai szempontból ellenőrzi a hálózat könyvtárainak működéséhez szükséges működési feltételek biztosítását.

Szervezi és elősegíti az általa ellátott üzemekben a szakszervezeti könyvtárak és a műszaki könyvtárak együttműködését, adott esetben integrációját.

Adottságai szerint együttműködik és összehangolja munkáját más művelődési intézményekkel.

Munkája során szoros kapcsolatot teremt és együttműködik más, elsősorban a tanácsai közművelődési és az üzemi szakkönyvtárakkal, főként a könyvtárosok képzése és továbbképzése, az állományalakítás és a korszerű könyvtári munkamódszerek átadása, illetve átvétele, valamint a propagandamunka terén.

Szervezi és irányítja könyvtárainak együttműködését más hálózatokkal, illetve könyvtárakkal, közreműködik a közös fenntartású könyvtárak működési kereteinek kidolgozásában, és ellenőrzi az együttműködési megállapodások végrehajtását.

2. A központi könyvtár működésének követelményei és feltételei

A központi könyvtár feladatainak ellátásához az alábbi feltételek szükségesek:

— a 15 000 dolgozónál többet (a körzeti könyvtárak nélkül) közvetlenül ellátó központi könyvtár évi költségvetését ellátandó dolgozónként egy könyv mindenkori átlagára alapján kell számítani (ez a számítási alap pl. 1980-ban 42 Ft volt);

— a 15 000 dolgozónál kevesebbet (a körzeti könyvtárak nélkül) közvetlenül ellátó központi könyvtár évi költségvetése nem lehet kevesebb az előbbieket szerint számítható összeg 70%-ánál (ez az összeg az 1980-as árszinten minimálisan 660 000 Ft volt).

Az így számított összeg a központi könyvtár munkatársainak bérét és az állomány (könyv, folyóirat, hangzó dokumentumok stb.) gyarapítására fordítandó keretet foglalja magába.

Ha a központi könyvtár nyilvános szolgálatot lát el; hírlapolvasót, zenei részleget, gyermekkönyvtárat, kötészetet stb. működtet, ezt az összeget az egyéb — személyzeti, működési — normatívák szerint kell emelni.

a) Állomány

A központi könyvtár állományát korszerű színvonalon tartja, rendszeresen gyarapítja és apasztja.

Lényegi teljességgel beszerzi a magyar nyelvű könyvtermést: évente körülbelül 1400—1700 címet. Évi állománygyarapodása a központi könyvtár által közvetlenül (letét útján) ellátandó dolgozók számától függően 1000 dolgozónként 250 kötet, de összesen legalább 3000 kötet.

A könyvek gyarapítására fordítandó összeget — a költségvetésen belül — a közvetlenül ellátandó dolgozók száma alapján kell megtervezni. A számítás alapja az, hogy az egy dolgozóra jutó összeg haladja meg a könyv mindenkori átlagárának 1/3-át (ezt pl. 1980-ban 14 forinttal volt indokolt számolni).

Ha a központi könyvtár hírlapolvasót működtet, évente 200—300 magyar és idegen nyelvű időszaki kiadványt szerez be, ha nem rendelkezik hírlapolvasóval, legalább 40 hírlapot, illetve folyóiratot fizet elő.

Állományalakító tevékenységét a vonatkozó rendelet (3/1975. /VIII. 17./ KM—PM. sz.) és az ehhez kapcsolódó együttes irányelv (Művelődésügyi Közlöny 1978. 9. sz.), valamint a saját szervezeti és működési szabályzatának részét képező gyűjtőköri leírás alapján végzi.

b) Alapterület

A központi könyvtár alapterületi igényeit az ÉSZ 204/75. sz. szabvány alapján kell megtervezni. Ennek megfelelően a könyvtári terek alapterületi szükségletei a következők:

Raktár: hagyományos raktározás esetén 300 kötet/m²; tömör (gördülő állványos) raktározásnál 600 kötet/m². A raktár alapterületének meghatározásánál a központi könyvtár összállományának legalább a felével kell számolni (a polcigény: 25—30 kötetenként 1 polcfolyóméter); munkahely: dolgozónként 15 m² (a katalógusok, a nyilvánartások és a tárolópolcok elhelyezését is beleértve).

A helyiségeket úgy kell kialakítani, hogy legalább egy helyiségben értekezletet, továbbképzési előadásokat lehessen tartani, továbbá a könyvtárigazgatónak külön munkaszobát kell biztosítani.

Hírlapolvasó működtetése esetén az alapterületi igényt külön kell meghatározni.

A nyilvános szolgálatot ellátó központi könyvtárak alapterületi igényei meg-
egyeznek a tanácsi közművelődési könyvtárakra érvényes normatívákkal.

c) Létszám, feladatkörök

Könyvtárigazgató (felsőfokú szakképesítéssel). Feladata: az egész hálózat tevékenységének összefogása, irányítása, a vezető testületek és külső szervek előtti képviselet, az szmt, illetve a szakszervezeti központ elnökségének tájékoztatása az egész hálózat munkájáról, eredményeiről és terveiről; az állományalakító munka irányítása.

Könyvtárigazgató-helyettes (felsőfokú szakképesítéssel). Feladata: a gyarapítás gyakorlati lebonyolítása, a hálózatban folyó propaganda és nevelő tevékenység szervezése és irányítása, a hálózat könyvtárainak, továbbá a szakszervezeti vezető szerv politikai munkatársainak olvasószolgálati tájékoztatása.

A módszertani munka létszámigénye a központi könyvtár által közvetlenül ellátandó 25 letéti könyvtáranként, illetve 25 000 letétben levő kötetenként 1 módszertani munkatárs (felsőfokú képesítéssel).

Ha a hálózathoz 15—20-nál több körzeti és önálló könyvtár tartozik, további egy módszertani munkatárs szükséges.

A feldolgozó munka létszámigénye évi 5000 kötetes gyarapodásnál 1 személy (felsőfokú szakképesítéssel), ennél nagyobb gyarapodás esetén további 1 fő segéderő teljes vagy részmunkaidőben, az állománybavétel, a feldolgozás és a katalógusok szerkesztése céljából.

Gazdasági ügyintéző és adminisztrátor (szakirányú és alapfokú könyvtárosi képesítéssel) 1 fő.

Technikai segéderő. Feladata: raktározás, csomagolás, könyvek szerelése és javítása, postázás stb.

Gépkocsivezető (szükség szerint).

A létszámszükségletet mindig a könyvtár feladatainak mennyisége, a vele szemben támasztott követelmények, a hálózat nagysága, a közvetlenül ellátandó letéti könyvtárak, a beszerzett és a letétbe adott könyvmennyiség, illetve az önálló részlegek működtetésének igényei szerint kell megállapítani.

Ha a központi könyvtár nyilvános szolgálatot is ellát, a tanácsi könyvtárak azonos típusú könyvtáraitra érvényes létszámnormatívákat kell figyelembe venni.

d) Egyéb feltételek

A folyamatos letéllátó és módszertani tevékenység biztosítása érdekében gépkocsit (szállítóeszközt) kell üzemeltetni. A gazdaságosság szempontjából indokolt minimum 50 letéti hely, illetve 50 000 kihelyezett könyv után egy gépkocsi saját szervezetben való üzemeltetése.

Ez alatti igény esetén a szállítási feladatok ellátását arányosan, a bértaxi tarifája alapján saját költségvetésben kell megtervezni.

A központi könyvtár nevelő és propagandamunkájának tárgyi és személyi feltételeire, valamint egyéb személyi és működési kiadásokra — ideértve a gépkocsi fenntartását is — az állománygyarapításra megállapított összeg 70⁰₀-át kívánatos fordítani.

A fentiekén kívül keretet kell biztosítani a központi könyvtárban szükséges polcok, sokszorosító gép, valamint egyéb berendezési és felszerelési tárgyak beszerzésére, karbantartására és felújítására.

Ha a központi könyvtár nem a szakszervezeti székházban, illetve nem művelődési otthonban működik, a költségvetésben elő kell irányozni a takarítás, a fűtés, világítás, járműfenntartás, posta stb. költségeit is.

B) Körzeti könyvtár

Körzeti könyvtárat — az ellátandó terület nagyságától, a letéti könyvtárak számától függően — központi könyvtár szervez, a felügyeletet gyakorló szerv döntése, illetve hozzájárulása alapján.

Hálózati alközponti feladatot lát el. A központi könyvtárak az illetékes szakszervezeti bizottság hozzájárulásával körzeti könyvtári feladatokkal bízhatják meg a nagyobb üzemek önálló könyvtárait is. Ez esetben több funkciójú, szmt-iparági-vállalati szakszervezeti könyvtár jön létre.

Szakmai, módszertani irányítás tekintetében a központi könyvtárhoz tartozik, ennek útmutatásai szerint szervezi és gondozza körzetét.

A körzeti könyvtár több önálló vállalatra, intézményre kiterjedő feladatkörű ellátó könyvtár: működési területén a letéti könyvtárak központja. Elsődleges funkciója az, hogy letéti könyvtárak útján rendszeres könyvtári szolgáltatásokat nyújtson a dolgozóknak.

1) A körzeti könyvtár feladatai

A központi könyvtár útmutatásai szerint szervezi és gondozza körzetét (kezdeményezi letéti könyvtárak létesítését és megszüntetését, irányítja munkájukat stb.).

Gondoskodik arról, hogy a letéti könyvtárak évente legalább 6 alkalommal kapjanak letétet és ennek 50%-a új (két éven belül megjelent) mű legyen. A 700 dolgozónál nagyobb üzemek letéti könyvtáraiban alapállományt alakít ki. A letétbe adott könyvekről és folyóiratokról nyilvántartást vezet.

Ellátó és tájékoztató tevékenységének érdekében állományát az alábbiak szerint gyarapítja:

a) segéd- és kézikönyvtár (prézensjellegű, állandó helye a körzeti könyvtárban van, célja a körzeti könyvtár olvasószolgálati munkájának megalapozása, kivételes esetben igen rövid határidőre kölcsönözhető);

b) letéti állomány (célja az olvasói igények kielégítése; olyan értékes, olvasmányos, általános érdeklődésre számot tartó könyvekből áll, amelyek elegendően nagy példányszámban kerültek beszerzésre ahhoz, hogy a körzet letéti könyvtáraiba minden mű hozzáférhetőleg két éven belül eljusson);

c) hírlap- és folyóiratállomány (célja a helyi használat, a hozzátartozó könyvtárak és kölcsönzők igényeinek kielégítése).

A körzeti könyvtár állományát szerzői betűrendes és tárgyi (szak- vagy tárgyiszó) katalógusban tárja fel. Katalógusait, segéd- és kézikönyvtárát felhasználja irodalomnépszerűsítő, tájékoztató és nevelési célkitűzéseinek megvalósításához.

A könyvajánló és irodalomnépszerűsítő tevékenységéhez igényli és közvetíti a központi könyvtár szolgáltatásait, irodalomjegyzékeit, propagandakiadványait, vándorkiállításait stb.

A központi könyvtár támogatásával önálló irodalompropaganda, ismeretterjesztő rendezvényeket, író—olvasó találkozókat szervez a hozzátartozó munkahelyek dolgozói, olvasói számára.

A letéti könyvtárakban működő könyvtárosokat munkájukban támogatja, elsősorban olvasószolgálati tevékenységüket segíti.

A helyben meg nem oldható információs kérdéseket közvetíti a központi könyvtárba, illetőleg a székhelyen működő tanácsi könyvtárhoz. A saját állománya alapján ki nem elégíthető igényeket a központi könyvtárból való átkölcsönzés vagy könyvtárközi kölcsönzés útján teljesíti.

Javaslaival közreműködik a hozzá tartozó letéti könyvtárak elhelyezési problémáinak megoldásában.

A letéti könyvtárak statisztikai adatait összegyűjti, feldolgozza és a központi könyvtárnak továbbítja.

Lehetőség szerint maga is tart fenn olvasószolgálatot székhelyén (munkahelyen vagy művelődési otthonban). A művelődési otthonban működő körzeti könyvtár — a tanácsi könyvtári hálózattal való együttműködés keretében — a lakosság rendelkezésére is állhat. Ez esetben az ehhez szükséges tanácsi támogatás mellett, az alapszintű (C-típusú) nyilvános könyvtárak számára előírt követelményeknek kell hogy megfeleljen.

Szoros kapcsolatot tart fenn az általa ellátandó munkahelyek szakszervezeti bizottságaival és gazdasági vezetésével. Működéséről rendszeresen beszámol a központi könyvtárnak és a fenntartó szakszervezeti szervnek.

Szervezi és elősegíti az általa ellátott üzemekben működő letéti könyvtárak és műszaki könyvtárak kapcsolatainak kifejlesztését.

Együttműködik a székhelyen lévő művelődési intézményekkel (művelődési otthonok, tanácsi közművelődési könyvtárak).

2. A körzeti könyvtár működésének követelményei és feltételei

Ahhoz, hogy a körzeti könyvtár feladatait elvégezhesse, a vele szemben támasztott követelményeknek eleget tehessen, költségvetését az alábbi számítás alapján kell megtervezni:

— a 7500 dolgozónál többet ellátó körzeti könyvtár évi költségvetését ellátandó dolgozónként egy könyv mindenkori átlagárának 80%-a alapján kell előirányozni (ez a számítási alap pl. 1980-ban 34 Ft volt);

— a 7500 dolgozóra vonatkozó számítás egyúttal kifejezi ennek a könyvtártípusnak a szakmailag szükséges költségvetési minimumát (ez pl. 1980-ban 260 000 Ft-ot jelentett).

Helyi olvasószolgálati tevékenység esetén a költségvetést az önálló könyvtárak előírásaitól szerint kell növelni. Nyilvános szolgálat esetén a tanácsi könyvtárakra érvényes normatívák az irányadók.

a) *Állomány*

A körzeti könyvtár állományát rendszeresen gyarapítja és a központi könyvtár szakmai irányításával apasztja.

A magyar könyvtermésből — gondos válogatással — évente mintegy 800—1200 címet szerez be. Évi állománygyarapodása, az általa közvetlenül (letét útján) ellátandó dolgozók számától függően 1000 dolgozónként 250 kötet, de összesen legalább 1600 kötet. A könyvek gyarapítására fordítandó összeget — a költségvetésen belül — a közvetlenül ellátandó dolgozók száma alapján kell megtervezni.

A számítás alapja az, hogy az egy dolgozóra jutó összeg haladja meg a könyv mindenkori átlagárának 1/3-át (ezt pl. 1980-ban 14 forinttal volt indokolt számolni).

Ha a körzeti könyvtár nyilvános olvasóteremmel rendelkezik, kb. 50 hírlapot és folyóiratot, nyilvános olvasóterem nélkül legalább 25 féle hírlapot és folyóiratot fizet elő.

Allományalakító tevékenységét a vonatkozó rendelet (3/1975. (VIII. 17.) KM—PM sz.) és az ehhez kapcsolódó együttes irányelv (Műv. Közl. 1978. 9. sz.), valamint a saját szervezeti és működési szabályzatának részét képező gyűjtőkori leírás alapján végzi.

b) *Alapterület*

A nyilvános szolgálatot ellátó körzeti könyvtárak alapterületére a tanácsi közművelődési könyvtárakra megadott normatívák az irányadók.

A nem nyilvános, de helyi kölcsönzést folytató könyvtárakban a kölcsönzőhelyiségben 100 kötetenként 1,0 m² a helyigény.

A körzeti könyvtár hálózati tevékenységéhez az alábbi alapterület biztosítása kívánatos:

Raktár: hagyományos raktározás esetén 300 kötet/m²; tömör (gördülőállványos) raktározásnál 600 kötet/m².

A raktár alapterületének meghatározásánál a körzeti könyvtár mindenkori össz-állományának legalább a felével kell számolni (polcigény: 25—30 kötetenként 1 polcfolyóméter); munkahely: dolgozónként 15 m² (a katalógusok és nyilvántartások elhelyezését is biztosítja). A nagyobb (több mint 10 000 dolgozót ellátó) körzeti könyvtárban külön helyiséget kell biztosítani a könyvtárvezető számára, és a helyiségeket úgy kell kialakítani, hogy az egyik értekezletek tartására is alkalmas legyen.

c) *Létszám, feladatkörök*

Könyvtárvezető (felsőfokú szakképesítéssel). Feladata: a körzeti könyvtárhoz tartozó letéti könyvtárak összefogása, irányítása, hálózatának képviselése, az állomány gyarapítása, a letéti könyvtárakban folyó propaganda és nevelő tevékenység szervezése, a beérkező tájékoztatási igények teljesítése, illetve továbbítása, a gazdasági teendők ellátása.

A módszertani munka létszámigénye: a körzeti könyvtárhoz tartozó minden 25 letéti könyvtár, illetve 25 000 letéthez adott könyv után 1 módszertani munkatárs (felsőfokú szakképesítéssel).

A feldolgozó munka személyzeti igénye: évi 5000 kötet gyarapításig 1 főfoglalkozású könyvtáros (felsőfokú szakképesítéssel). Ennél kisebb beszerzésnél a könyvtárak feldolgozási munkáigényét részmunkaidőben vagy más munkakörrel együtt arányosan kell megtervezni. Idetartozó feladatok: állománybavétel, a feldolgozás és a katalógusok szerkesztése.

A létszámigényt az ellátási körzet nagysága és a vele szemben támasztott egyéb követelmények alapján kell megállapítani. Kisebb hálózatban a könyvtárvezető is végez letétdő tevékenységet, a feldolgozást a módszertani munkatárssal megosztva végzi.

d) *Egyéb feltételek*

A körzeti könyvtár nevelő és propagandamunkájának tárgyi és személyi feltételeire, valamint egyéb (béren kívüli) személyi, továbbá működési kiadásokra az állománygyarapításra megállapított összeg 50%-ának megfelelő nagyságú keretet kívánatos fordítani.

A felsorolt tételeken kívül keretet kell biztosítani a körzeti könyvtárban szükséges polcok, egyéb berendezési és felszerelési tárgyak beszerzésére, karbantartására és felújítására.

Ha a körzeti könyvtár nem üzemben, illetve nem művelődési otthonban működik, a költségvetésben elő kell irányozni a takarítás, fűtés, világítás, posta stb. költségeit is.

C) Önálló könyvtár

Önálló könyvtárat kell működtetni az 1500 vagy ennél több dolgozót foglalkoztató munkahelyeken, illetve a hasonló igényt képviselő szakszervezeti művelődési otthonokban és munkásszállásokon.

Fenntartó szerve a szakszervezeti bizottság, támogatója a munkahely vezetősége. A könyvtár éves munkaterv alapján dolgozik.

Az önálló könyvtár szakmai, módszertani irányítás szempontjából a központi könyvtárhoz tartozik. Munkájáért a fenntartó szakszervezeti szervnek tartozik felelősséggel.

A könyvtári erőforrások gazdaságos kihasználása, a hálózatok közötti integráció és racionális feladatmegosztás érdekében ajánlatos több funkciójú könyvtárak létrehozása. Az 1500 dolgozónál kevesebbet foglalkoztató munkahelyeken, amennyiben ennek feltételei megvannak (állománygyarapítási keret, elhelyezés), — függetlenített könyvtáros beállítása mellett — szakszervezeti-műszaki, egészségügyi intézményekben a dolgozók és a betegek (gondozottak) számára közös könyvtárak létesítése ajánlott.

A kis- és középüzemek kettős funkciójú (szak- és szakszervezeti) könyvtárainak szakmai-módszertani irányítását a területileg illetékes szakszervezeti központi könyvtár a szakkönyvtári hálózattal közös megállapodás keretében szervezi meg.

Az önálló könyvtár nagy területen települt, több kijáratral rendelkező munkahelyeken, munkásszálláson, vagy művelődési otthonban fiókkönyvtárakat létesíthet. A fiók a telepítő könyvtárral egy igazgatási, könyvtári egységet képez. A fiókokra vonatkozó működési előírások, (az ellátott dolgozók számától függően) megegyeznek a letéti I., illetve a letéti II. könyvtárakéval.

A művelődési otthonokban elhelyezett vagy a nyilvános jelleggel működő önálló könyvtárak gyermekkönyvtári, valamint zenei részlegeket, hírlap- és folyóirat-olvasókat létesíthetnek.

Üdülőkben önálló könyvtár csak abban az esetben működhet, ha az évi üdülővendégszám meghaladja az 5000 főt. A szakszervezeti üdülőkben — szükség szerint — letéti I., illetve letéti II. típusú könyvtárak működjenek. Ezek ellátására ajánlatos üdülési igazgatóságunként körzeti ellátó könyvtárat létesíteni.

1. Az önálló könyvtár feladatai

Biztosítja a munkahely dolgozóinak színvonalas könyvtári ellátását kölcsönzés és tájékoztatás útján. Könyvtári eszközeit a dolgozók eszmei-politikai, szakmai, esztétikai nevelésének szolgálatába állítja. Segíti a dolgozók önképzését, az iskolába járóknak, a szakmai tanfolyamot és politikai iskolát végzőknek biztosítja az irodalmat; szórakoztató olvasmányokat bocsát a dolgozók rendelkezésére.

Sajátos könyvtári módszerekkel, felhasználva a szakszervezeti mozgalmi munka tapasztalatait, eszközeit és lehetőségeit, a dolgozók körében felvilágosító, nevelő munkát végez.

Önállóan és a központi könyvtár támogatásával irodalom-propaganda rendezvényeket, író—olvasó találkozókat, ismeretterjesztő előadásokat stb. szervez.

Könyvajánló és irodalomnépszerűsítő tevékenységéhez felhasználja a központi könyvtár szolgáltatásait; maga is készít irodalomjegyzékeket, propagandakiadványokat, alkalmi és állandó kiállításokat.

A gyűjteményéből hiányzó, de olvasói által keresett kiadványokat — elsősorban az ismeretterjesztő és szakkönyveket — a központi könyvtárból átkölcsönzi, illetve annak segítségével könyvtárközi kölcsönzés útján biztosítja. Szükség esetén olvasóit a megfelelő könyvtárba (pl. üzemi műszaki könyvtár, nyilvános közművelődési könyvtár) irányítja. Az olvasóktól beérkeztet — és saját segédeszközei révén meg nem oldható — információs kérdéseket továbbítja a székhelyén működő tanácsi könyvtárnak vagy a központi könyvtárnak.

Fokozott figyelemmel foglalkozik a szakmunkástanulókkal, a fiatalokkal, a munkásközösségekkel (szocialista brigádok, munkásklubok stb.), a bejáró munkásokkal.

Az üzem dolgozói számára hetenként legalább 24 órában kölcsönöz. A kölcsönzés időpontjának megválasztásában igazodik a műszakváltáshoz, illetve a munkaidő kezdetéhez és végéhez.

Állományalakító tevékenysége során, melyet az üzem műszaki könyvtárával gyűjtőköri együttműködésben végez, arra törekszik, hogy rendelkezze

— a legfontosabb magyar segéd- és kézikönyvekkel (ezek helyi használatát biztosítja, szükség esetén 24 órás időtartamra kölcsönzi);

— kölcsönzési állománnyal, amely értékes, olvasmányos szépirodalmi és általános érdeklődésre számot tartó ismeretterjesztő és szakkönyvek gyűjteménye;

— hírlap- és folyóiratállománnyal;

— zenei gyűjteménnyel (ha a könyvtár elhelyezési és anyagi lehetőségei megengedik, hanglemezeket, hángszalagokat gyűjt a zenei nevelés, a nyelvtanulás stb. elősegítésére), illetve audiovizuális dokumentumokkal;

— az üzem történetére vonatkozó forrásértékű könyvtári és egyéb dokumentumokkal.

Allományát szabad polcon helyezi el és biztosítja az áttekinthető elrendezést.

Allományát betűrendes (szerző, cím és sorozat szerinti), valamint tárgyi (szak- vagy tárgyszó) katalógusban tárja fel. Katalógusait, segéd- és kézikönyvtárát felhasználja irodalomfeltáró, irodalomnépszerűsítő, tájékoztató és nevelési célkitűzéseinek megvalósításához.

A könyvtár — megfelelő gyűjtemény esetén — a könyvek és folyóiratok mellett egyéb nem hagyományos dokumentumokat is kölcsönözhet.

Allandó kapcsolatot tart fenn a szakszervezeti bizottsággal, az üzem párt- és társadalmi szervezeteinek képviselőivel, a székhelyén működő tanácsi közművelődési könyvtárral, valamint más művelődési intézményekkel.

Lehetőség szerint — a tanácsi hálózattal való együttműködés keretein belül — részt vesz a lakóterület, elsősorban a munkáslakta települések könyvtári ellátásában. Ha az önálló könyvtár nyilvános szolgálatot lát el, szolgáltatásaiban legalább a tanácsi könyvtárak számára előírt alapfokú (C-típusú) követelményeknek kell megfelelnie. Ipari nagyvállalatok önálló könyvtárai megfelelő feltételek esetén középfokú (B-típusú) ellátást biztosító nyilvános könyvtárként is működhetnek.

Az önálló könyvtár — elsősorban a szakirodalom gyűjtése és kölcsönzése, egymás kiadványainak terjesztése, valamint a műszaki szakirodalom propagálása terén — együttműködik a munkahelyi szakkönyvtárával.

2. Az önálló könyvtár működésének követelményei és feltételei

Ahhoz, hogy az önálló könyvtár feladatait elláthassa, a vele szemben támasztott követelményeknek eleget tehessen, évi költségvetését úgy kell megtervezni, hogy minden dolgozóra egy könyv mindenkorai átlagára jusson (ez a számítási alap pl. 1980-ban 42 Ft volt).

Önálló könyvtárat 100 000 Ft-nál kisebb költségvetési összeggel létesíteni, működtetni nem indokolt.

1500-nál kevesebb dolgozót foglalkoztató munkahelyen abban az esetben létesíthető önálló könyvtár, ha a költségvetést, a működési feltételeket (alapterület, állománygyarapítás, főfoglalkozású könyvtáros) biztosítani lehet.

a) *Allomány*

Az önálló könyvtár állományát rendszeresen gyarapítja és a központi könyvtár szakmai irányításával apasztja.

A magyar könyvtermésből, gondos válogatással, évente kb. 500—800 címet szerez be, elsősorban az Új Könyvekben referált törzanyagot. Ezer ellátandó dolgozónként 250 kötetet, de 2000—3000 dolgozóig összesen legalább 800 kötetet vásárol évente.

Az állománygyarapításra fordítandó összeget — a költségvetésen belül — a munkahely dolgozóinak létszáma alapján kell megállapítani.

A számítás alapja az, hogy az egy dolgozóra jutó összeg haladja meg a könyv mindenkorai átlagárának 1/3-át (ez az összeg 1980-ban 14 Ft volt).

Nyilvános olvasóterem, illetve helyben olvasás biztosítása esetén legalább 50 féle hírlapot és folyóiratot fizet elő.

Allományalakító tevékenységét a vonatkozó rendelet (3/1975. /VIII. 17./ KM—PM. sz.) és az ehhez kapcsolódó együttes irányelv (Műv. Közl. 1978. 9. sz.) valamint a saját szervezeti és működési szabályzatának részét képező gyűjtőköri leírás alapján végzi.

b) *Alapterület*

Amennyiben a könyvtár teljes körű olvasószolgálati tevékenységet folytat (kölcsönzés, helybenolvasás, folyóiratolvasó, zenei részleg) alapterületi igényeit az ÉSZ 204/4-75. sz. szabvány figyelembevételével kell megtervezni. Ennek megfelelően az önálló könyvtár alapterületi szükségletei a következők: szabadpolcos elrendezés esetén az olvasószolgálati terekben 100 kötetenként 1,0 m²; olvasóhelyenként további 2,5 m² szükséges; raktár: hagyományos raktározás esetén 300 kötet/m²; tömör (gördülőállványos) raktározásnál 600 kötet/m²; munkahely: dolgozónként 15 m² (nyilvántartások és tároló polcok elhelyezését is beleértve).

Az alapterület meghatározásánál a teljes állomány mintegy 60—65%-át kell figyelembe venni és polcfolyóméterenként 25—30 kötetrel kell számolni.

Ha a könyvtár területi jelleggel működik, alapterületi normáit, szerepének megfelelő típusba sorolással (B-, C-típus) a tanácsi közművelődési könyvtárakéval azonos módon kell megállapítani.

c) Létszám, feladatkörök

Az önálló könyvtár működtetésének előfeltétele felsőfokú szakképzéssel rendelkező függetlenített könyvtáros beállítása.

Az önálló könyvtár kölcsönzési és tájékoztatási tevékenységének létszámigényét a függelékben közölt táblázat alapján kell megállapítani.

Ha a könyvtárban több könyvtáros működik, egyikük a könyvtár vezetője. A könyvtár vezetője végzi az állománygyarapítást, a munka megszervezését és tervezését, képviseli a könyvtárat, részt vesz a tájékoztatási és olvasószolgálati munkában, elvégzi a gazdasági teendőket.

Ha a könyvtárnak napi 6 órán túl nyitvatartó, kézikönyvtárral felszerelt olvasóterme vagy folyóiratolvasója van, 1 főfoglalkozású, ezen alul részfoglalkozású könyvtáros alkalmazását kell tervezni.

A feldolgozásra 4000 kötet évi gyarapodásig külön létszám nem szükséges, ha a heti nyitvatartási idő nem haladja meg a 24 órát. Minden további 4000—5000 beszerzett kötet feldolgozására 1 főfoglalkozású szakképzett könyvtáros szükséges.

Fiókhálózat esetén 25 fiók, illetve 25 000 letétbe adott könyv után szükséges egy-egy módszertani munkatárs, valamint félmunkaidős technikai segéderő beállítása.

Ha egy fiók több mint 1500 dolgozót szolgál ki, főfoglalkozású könyvtáros beállítása indokolt. Ha a fiókok egyenként 750—750 dolgozónál többet látnak el, közös függetlenített könyvtáros foglalkoztatása szükséges.

Ha a könyvtár területi jelleggel működik, létszámigényét a tanácsi könyvtárakéval érvényes előírások szerint kell megállapítani.

d) Egyéb feltételek

Az önálló könyvtár nevelő és propagandamunkájára, valamint egyéb személyi és működési kiadásokra az állománygyarapításra megállapított összeg 50%-ának megfelelő költség fordítandó.

A fentiekén kívül keretet kell biztosítani berendezési tárgyak beszerzésére, karbantartására és felújítására. Kivételt jelent, ha az üzem tértítés nélkül biztosítja a szükségleteket.

Ha az önálló könyvtár nem üzemben vagy nem művelődési otthonban működik, a költségvetésben elő kell irányozni a takarítás, fűtés, világítás, posta stb. költségeit.

D) Letéti könyvtár

A központi és körzeti könyvtárak az 1500 dolgozónál kisebb létszámú munkahelyek dolgozóit, a munkahelyi szakszervezeti bizottsággal egyetértésben, letéti könyvtárak útján vonják be a könyvtári ellátási rendszerbe. Ezenkívül letéti könyvtárakat tarthatnak fenn szakszervezeti művelődési és egyéb intézményekben, üzemi munkásszálásokon is.

Letéti könyvtár I-et kell működtetni a 700—1500 dolgozót foglalkoztató munkahelyeken (ha önálló könyvtár nem működtethető a megfelelő feltételek mellett.) A letéti I. és szakkönyvtár közös helyiségben történő elhelyezése esetén ajánlatos főhivatású, szakképzett könyvtáros alkalmazása.

Letéti könyvtár II-t kell működtetni a 700-nál kevesebbet dolgozót foglalkoztató munkahelyeken.

A 100 dolgozónál kevesebbet foglalkoztató munkahelyeken csak igen kivételes esetekben célszerű könyvtárat létesíteni.

A letéti könyvtár fenntartó szerve a munkahelyi szakszervezeti bizottság. Könyvellátás és módszertani irányítás szempontjából az illetékes központi, körzeti vagy tanácsi könyvtárhoz tartozik. Ha a tanácsi könyvtár látja el a munkahelyen a letéti könyvtárat, a módszertani munka keretében az illetékes szakszervezeti központi könyvtár gondoskodik arról, hogy a letéti könyvtár a szakszervezeti könyvtárak sajátos mozgalmi feladatainak is maradéktalanul eleget tegyen.

1. A letéti könyvtár feladatai

A letéti könyvtár egy magasabb könyvtári ellátási rendszer része, kielégíti az olvasási igényeket. Lehetőségeinek felhasználásával arra törekszik, hogy a még nem ol-

vasó dolgozókat is bevonja olvasói táborába. Hozzájárul az olvasók ízlésének fejlesztéséhez, világnézetének megszilárdításához, általános műveltségének gyarapításához.

Állományát rendszeresen felfrissíti az ellátó könyvtárból, könnyen hozzáférhető módon olvasói rendelkezésére bocsátja.

Az irodalom népszerűsítése érdekében, az ellátó könyvtár segítségével, előadásokat, író—olvasó találkozokat rendez. Nevelési feladatainak ellátásában használja az ellátó könyvtár központilag készített szemléltető és írásos propagandaeszközzeit, irodalomjegyzégeit, plakátjait stb.

A letéti állomány alapján ki nem elégíthető olvasói igényeket, információs kéréseket a könyvtáros a körzeti, illetve központi könyvtárba továbbítja. A beérkező könyveket, folyóiratokat, a kérdésekre adott válaszokat olvasóihöz közvetíti.

Hetenként meghatározott köleszónási időben az olvasók rendelkezésére áll.

2. Letéti könyvtár működésének követelményei és feltételei

A letéti könyvtárakkal szemben támasztható követelményeket, illetve működésük előfeltételeit befolyásolja nagyságuk, vagyis az ellátandó üzem dolgozóinak létszáma, az olvasók várható száma. Ezért a letéti könyvtárak két típusra oszlanak:

a) Letéti könyvtár I.

A 700—1500 dolgozót foglalkoztató munkahelyeken letéti könyvtár I. működik.

Állományát a központi vagy a körzeti könyvtártól letétbe kapja, amelynek mennyisége dolgozónként legalább 2 kötet, igény és elhelyezési lehetőség esetén ez a szám magasabb is lehet. A letéti könyvtár I. állományának alakítása évente 6 alkalommal, letéti cserék formájában történik. A cserék alkalmával kihelyezett könyvanyag mennyisége egy év átlagában ellátandó dolgozónként 0,4 kötet. A letétbe kapott könyvállomány 50%-a új (két éven belül megjelent) mű legyen.

A letéti könyvtár I. állományának kialakításakor az ellátó könyvtár biztosítja a legfontosabb segéd- és kézikönyvek válogatott gyűjteményét a gyakrabban jelentkező igények kielégítésére. Az irodalomban való tájékozódás elősegítésére klasszikus magyar és külföldi írók, valamint modern szerzők értékes szépirodalmi alkotásait rendelkezésre bocsátja. A letéti anyagnak ez utóbbi része és a segédkönyvek alapállomány jellegűek, de az ide tartozó könyvek cserélhetőek, főként a szépirodalmi művek cseréje ajánlatos. A segéd- és kézikönyveket újabbak megjelenése után általában cseréli a letétet adó könyvtár.

A fenntartó szakszervezeti bizottság gondoskodik arról, hogy a szakszervezeti tájékoztató munka érdekében a legfontosabb, a szervezett dolgozókat érintő szakszervezeti folyóiratok (Szakszervezeti Értesítő, Munka, Brigádelet stb.) valamint 7—8 egyéb közérdekű folyóirat a könyvtár rendelkezésére álljon.

A letéti könyvtár I. önálló helyiséggel rendelkezik. Alapterületi igényét úgy kell megállapítani, hogy 1000 letétbe helyezett kötetre 12 m² jusson.

Az állományt áttekinthető elrendezésben, szabad polcon helyezi el, polcfolyóméterenként 25—30 kötet.

A letéti könyvtár I-et legalább alapfokú szakképzettséggel rendelkező, részfoglalkozású vagy megbízási díjas könyvtáros kezeli.

A heti nyitvatartási idő 2—3 alkalommal összesen 6—12 óra. A könyvtáros a nyitvatartási idő mintegy 25%-ának megfelelő időt fordít a könyvtár belső rendjének fenntartására, a statisztika elkészítésére stb.

A könyvtáros a központi vagy a körzeti könyvtárból a könyvenként kapott 1—1 katalóguscédulából raktári kartotékokat készít.

Ha a letéti könyvtár I. főfoglalkozású könyvtárossal működik, akkor a könyvtári ellátás szakmai végzettségi, nyitvatartási, állományfeltárási követelményei az önálló könyvtárával egyeznek meg.

b) Letéti könyvtár II.

A 700 dolgozónál kevesebbet foglalkoztató üzemekben, munkahelyeken működhet.

Állományát a központi vagy a körzeti könyvtártól letétbe kapja, amelynek mennyisége dolgozónként legalább 2 kötet. A letéti könyvtár II. állományának alakítása évente 6 alkalommal letéti cserék formájában történik. A cserék alkalmával kihelyezett könyvanyag mennyisége egy év átlagában ellátandó dolgozónként 0,4—0,5 kötet. A letétbe kapott könyvállomány 50%-a új (két éven belül megjelent) mű legyen.

A letéti könyvtár II. — ha erre mód van — rendelkezzen önálló helyiséggel, ha erre nincs mód, zárható szekrényben, lehetőleg klubhelyiségben, szakok szerinti csoportosításban helyezze el könyvállományát.

REICH KÁROLY
könyvillusztrációiból és grafikáiból
(Cikkünket lásd a 169. oldalon)

